



GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATUR, IDÉHISTORIA OCH RELIGION

Mellan kors och hakkors -
Svåra val i en svår tid
En studie av Biskop Alois Hudals
förståelse av nationalsocialismen
uttryckt i *Die Grundlagen des
Nationalsozialismus*

Between cross and swastika – Difficult choices in
troubled times

A study of Bishop Alois Hudal's understanding of national socialism as
presented in *Die Grundlagen des Nationalsozialismus*

Elisabeth Bengtsson

Termin: Vt-2012

Kurs: RKT250 Religionsvetenskap, examensarbete,
30 hp

Nivå: Master

Handledare: Bo Claesson

Abstract

Bishop Alois Hudal is a man who is often mentioned when the relationship between the Vatican and the national socialistic Germany of 1933-1945 is discussed. In these cases he is usually presented as a Nazi and sometimes even called “the brown Bishop”. One of the contributing factors for this infamous title, perhaps the most contributing, is the Bishops book *Die Grundlagen des Nationalsozialismus*. National Socialism is a *Weltanschauung* with a certain set of doctrines that is hard, or rather impossible, to combine with any other *Weltanschauung*, whether it is a philosophical or a religious one. The purpose of this essay is to analyse Bishop Alois Hudal perception of National Socialism, as he presents in *Die Grundlagen des Nationalsozialismus* and compare his conclusions of what National Socialism is, or ought to be according to him, with what modern scholars of fascism and National Socialism today deem as being National Socialism. There is also a hermeneutic aspect to this essay as the Bishop and his views are presented with the consideration of the historical times he lived and worked in. The result of the analysis and the comparison is that Bishop Alois Hudal can not be deem an ideological National Socialist based on the views he presents in *Die Grundlagen des Nationalsozialismus*. He presents National Socialism as consisting of two wings, a left one and a right one. The right one, which he also considers to be the desired one, is a combination of the conservative part of the, then existing, National Socialistic Party and his own wishful thing. The left one on he describes is what modern scholars today considers as National Socialism. Though that form of National Socialism is something Alois Hudal abhors and distances himself from. Thus he can not be judged a National Socialist.

Innehållsförteckning

Inledning	5
Syfte och frågeställning	6
Metod	6
Begrepp.....	8
Teoretiska utgångspunkter.....	10
Vem är nationalsocialist?.....	11
Material och forskningsöversikt	13
Avgränsningar	14
Struktur	14
Fascism och nationalsocialism	16
Fascismens grunddrag	18
Nationalsocialism	20
Nationalsocialismen och fascismen, högern och vänstern	26
Nationalsocialismen och moderniteten.....	27
Sammanfattning av nationalsocialism	28
Historisk kontext	29
Tyskland	31
Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei	34
Österrike.....	40
Antisemitismen och behandlingen av judar	42
Katolska kyrkan, kyrkornas situation i Tyskland och Rikskonkordatet från 1933.....	44
Biografisk översikt över Alois Hudal	48
<i>Die Grundlagen des Nationalsozialismus</i>	53
Del I: Einleitendes	54
Del II: Das Werden der Bewegung	58
1. Philosophische Wegbereiter	59
2. Geschichtliche Vorarbeiten.....	63
3. Dichter und Kulturphilosophen als Nationale Vorkämpfer	64
4. Soziale Vorarbeiten.....	66
Del III: Religiöse, sittliche und Geschichtsphilosophische Lehren des Nationalsozialismus.....	68

1. Der Begriff der Weltanschauung	69
2. Das positive Christentum.....	72
3. Das Rassenproblem.....	76
4. Die Judenfrage. – Der Antisemitismus	82
5. Das Problem die Rasseneinflusses in der Entwicklung des abendländischen Christentums	86
6. Sterilisation und Eugenik.....	90
7. Nation und Volkstum. – Nationalpolitische Bestrebungen um die Einheit der Deutschen im europäischen Raum.....	93
8. Staatsgedanke und Führertum. – Recht, Macht und Sittlichkeit. – Römisches und deutsches Recht. – Der politische Ordensgedanke	98
9. Der Totalitätsstaat. – Einheitskultur und –erziehung.....	105
10. Religion. – Seelsorge. – Politik. – Der politische Katholizismus.....	108
11. Rom und das deutsche Volk. – Nationalkirchliche Bestrebungen. – Romanismus und Katholizismus.....	111
Del IV: Abschließendes.....	115
Faschismus. - Bolschewismus. – Christliches Nationalsozialismus.....	115
Sammanfattande diskussion.....	120
Noter	128
Referenser	134
Litteratur	134
Encyklikor och övriga dokument från Vatikanen	137
Övriga dokument	138

Inledning

Nationalsocialism, eller nazism, är något som så gott som alltid väcker starka känslor. De flesta av oss känner stark avsky så fort ämnet nämns. Det här är något jag är väl medveten om, men den fulla vidden av hur känsligt ämnet är, blev än mer uppenbart för mig när jag skrev min C-uppsats i Kristendomens historia. Ämnet för den uppsatsen var Vatikanens förhållande till nationalsocialismen och primärlitteraturen var fyra nutida forskares syn på detta förhållande. Vad jag inte var medveten om när jag började uppsatsen var, att det sedan Vatikanen i slutet på 1990-talet önskat helgonförklara Pius XII hade utbrutit något man skulle kunna kalla ett ”Pius-krig”. Uppsatsen kom därför att få litet av karaktären av en rättegång, där två forskare var kritiska till, och två försvarade katolska kyrkans agerande under Andra Världskriget. Det mest utmärkande för samtliga fyra böcker var att författarna var oerhört tendentiösa, främst genom en selektiv historieskrivning och tolkning av händelser. Författarna var trovärdiga för sig och den selektiva historieskildringen blev tydlig först vid en jämförelse. Samma händelse kunde tillmätas olika betydelse beroende på hur man valde att tolka dess orsak och konsekvens.

Hos samtliga fyra forskare var det ett namn som ständigt dök upp: Alois Hudal. Han var österrikare, biskop för den tyska kyrkan i Rom och medlem av troskongregationen. Den som skrev mest om Hudal var Peter Godman i *Hitler and the Vatican. Inside the Secret Archives that Reveal the New Story of the Nazis and the Church*. Godman är en av ”försvararna” och anser inte, att Pius XII kan klandras för kyrkans agerande under Andra Världskriget. Han menar istället, att är det någon som skall klandras är det den ”brune” biskopen Hudal. Främsta skälet till att Godman anser Hudal klandervärd är den bok, *Die Grundlagen des Nationalsozialismus*, som Alois Hudal gav ut 1937. Enligt Godman är detta ett totalt misslyckat försök att kombinera katolicism och nationalsocialism. Godman hävdar vidare, att boken egentligen borde ha satts på Index, men att det skulle ha orsakat skandal, då troskongregationen skulle ha varit tvungna att bannlysa en bok skriven av en av dess egen medlem.

Alois Hudal väckte min nyfikenhet av främst två skäl. Det första är, att jag är mycket tveksam till de tolkningar och slutsatser Peter Godman för fram i sin bok, där Alois Hudal fick en relativt framträdande roll. Det andra är, att han skall ha försökt kombinera nationalsocialism och katolicism. Denna tanke är fullständigt befängd för mig. Jag kan helt enkelt inte se, att det över huvud taget låter sig göras. Visserligen fanns det de som försökte

vara kristna och nationalsocialister samtidigt, som *Deutsche Christen*, men jag tror de flesta idag skulle säga, att de som gjorde dessa försök snarare tillhörde en avart av kristendomen än att de var kristna.

Syfte och frågeställning

I den här uppsatsen är det min avsikt att undersöka de idéer som Alois Hudal uttryckte i *Die Grundlagen des Nationalsozialismus*. Resultatet kommer sedan att jämföras med nationalsocialistisk världsåskådning för att kunna besvara frågan om Alois Hudal, utifrån denna bok, kan sägas ha varit nationalsocialist.

Metod

Den metod som främst används i denna uppsats är en komparativ textanalys. Innehållet i Hudals bok jämförs med nationalsocialistiska doktriner. Stora delar av uppsatsen är också deskriptiv, framför allt de delar som rör den historiska kontexten och beskrivningen av fascism och nationalsocialism. Uppsatsen har en hermeneutisk ansats i det att jag lägger stor vikt vid den historiska kontexten för att förstå innehållet i Hudals bok. Ett citat av Anders Jarlert uttrycker bättre min avsikt:

Det historiska svaltget till 1930- och 1940-talets händelser är stort. Den största faran är att vi tror att vi vet ”hur det var”, eftersom det inte är så länge sedan. Det kan bidra till ett moraliserande perspektiv som bortser ifrån det historiska avståndet genom att försöka hoppa över det. Detta historiska avstånd fungerar som en avgrund, som gör att vi med våra tidsbundna begrepp inte kan hantera eller förfoga oss över den relativt närbelägna historien. Samtidigt kan själva avståndet bli till en hermeneutisk brygga. När vi fattar hur stort avståndet är även till 1930- och 1940-talets historia, kan vi börja förstå historien som något helt annorlunda, som vi samtidigt är beroende av.¹

Att studera nationalsocialismen som ideologi innebär en mängd problem. Det finns en oöverskådlig mängd litteratur, både akademisk och icke-akademisk, och det existerar en mängd teorier och myter. Få händelser i historien torde ha väckt en sådan avsky som nationalsocialismen och de konsekvenser denna fick, vilket ledde till ett absolut avståndstagande från ideologin efter andra världskrigets slut. Denna, om man så vill, ”moraliska dimension” var möjligen nödvändig direkt efter andra världskriget, men den är

fortfarande populär.² Jag skulle vilja säga att den idag snarare försvårar än underlättar förståelsen för vad som hände i Tyskland under 1920-1940-talen. Detta avståndstagande gör det näst intill omöjligt, att förbehållslöst studera ideologin, då det ständigt finns en moralisk aspekt närvarande. Försök till att studera ideologin på ett mer värderingsfritt sätt framstår också lätt som ett försvar av nationalsocialismen. Det är dock svårt, för att inte säga omöjligt, att studera ideologin utan att påverkas av vetenskapen om vad denna ideologi kom att leda till. Jag anser, att man ändå måste försöka göra just detta, om vi någonsin skall förstå nationalsocialismen och därmed också få en större förståelse för vad som hände under 1920-1940-talen.

På samma sätt som det funnits en moralisk dimension i mycket som har skrivits har det utvecklats en litteratur med deterministiska drag. Tankar på att Tysklands historia utvecklats efter en speciell *Sonderweg*, där Hitler var nästintill predestinerad att göra sitt intåg i historien och hela perioden med nationalsocialismen har varit oundviklig, har uppstått. Det är inte fullt så enkelt och det är felaktigt att läsa tysk historia teleologiskt från 1933 och bakåt. Nationalsocialismens triumf och nationalsocialisternas ställning var osäker ända till de första månaderna 1933. Det fanns ingenting i tysk historia som gjorde dess framgång oundviklig.³

Att definiera fascism och nationalsocialism är inte något som lätt låter sig göras och inte ens forskare är tydliga och helt ense i sina beskrivningar av vad fascismen är. Under 1930-talet kom en mängd grupper att kallas fascistiska som inte var det. Detta förvirrade de genuina fascisterna då, och det har förvirrat historieforskare allt sedan dess. Ivern att totalt ta avstånd från fascism och nationalsocialism efter ideologiernas totala nederlag efter andra världskriget har också lett till ett totalt avståndstagande ifrån allt som har något gemensamt med någon av dessa ideologier. Det i sin tur leder till förenklingar i definitionerna av ideologierna och gör förvirringen än större. Jag kan förstå att det underlättar syftet av ”moralisk fostran” att förenkla genom att likställa högerideologier, fascism och nationalsocialism, men det försvårar definitivt för den som mer vetenskapligt vill undersöka dessa ideologier. Det finns en hel del beröringspunkter, men ibland är skillnaderna mellan fascismen och nationalsocialismen lika viktig som likheterna idéhistoriskt sett. Den här generaliseringen kan också anses vara en del av den ”allierade historieskrivningen”. Då Sovjet var en av segrarna 1945, och onekligen ”vänster” ideologiskt sett, fick fascismen, och till viss del högern, representera all ondska. Ytterligare en konsekvens av behovet att ta avstånd från fascismen har varit, att den framställts som en rörelse av våldsamma legoknektar som leddes av cyniska och opportunistiska demagoger som förde den oskyldiga

massan på villovägar. Fascisterna presenterades antingen som omänskliga och ett uttryck för djävulsk galenskap eller som karikatyrer. Man bör dock inte glömma att dessa tankar fanns hos ett stort antal ”normala” människor, sådana vi idag skulle kalla goda grannar.⁴

Värderingar är något som skiftar över tid och rum. Det är drygt 60 år sedan andra världskriget slutade, vilket inte är särskilt lång tid i historiska sammanhang. Ser vi däremot till hur värderingar förändrats, verkar avståndet mycket längre. Mycket av det min generation idag tar för givet är en konsekvens av händelserna under andra världskriget. Det har gett oss FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, som ju kan sägas vara ett slags omvända Nürnberglagar. Vi har fått brottet folkmord, som idag alla känner till, men som inte fanns, juridiskt, innan Nürnbergrättegångarna. Anfallskrig, som förr var ett naturligt sätt att lösa internationella konflikter, är förbjudet. Rasbiologin är idag något moraliskt förkastligt, medan det på 1930-talet var en vetenskap. Den värld Alois Hudal levde i var på många sätt radikalt annorlunda än den vi lever i. Det har varit viktigt att vara medveten om tidsaspekten, då Hudal stundtals med lätthet talar om *Minderwertig*, *Ehetauglichkeit* och *Fortpflanzungsberechtigten*, vilket idag kan uppfattas som direkt motbjudande. Värderingar är inte absoluta och Hudal ger uttryck för sin tids och det är inte min uppgift att i denna uppsats moraliskt bedöma dessa.

Begrepp

Begreppen nationalsocialism och nazism är också problematiska. Möjligen var de från början inte identiska och utbytbara, men har med tiden kommit att bli det. Den stora skillnaden mellan begreppen ligger snarare på ett känslomässigt plan. När jag läste litteraturen inför min uppsats om Vatikanens relation till nationalsocialismen blev det också uppenbart, att termerna användes i syfte att känslomässigt påverka läsaren. De som försvarade Vatikanens agerande talade om ”nationalsocialism”, ”tyskar” och ”Tyskland”, medan kritikerna talade om ”nazism”, ”nazister” och ”Nazi-tyskland” eller ”Tredje Riket”. Stanley G. Payne använder båda nationalsocialism och nazism, men begreppen används på olika sätt. Nationalsocialism syftar på de abstrakta teorierna, medan nazism är det konkreta genomförandet av dessa idéer. I denna uppsats, kommer begreppet nationalsocialism att användas. Detta görs inte i syfte att försvara eller ursäkta nationalsocialismen, utan för att det är en jämförelse av idéer. Det främsta syftet är dock ett annat: det är den termen Alois Hudal genomgående använder sig av. Hudals bok gavs ut 1937 och de grövsta förbrytelse

nazisterna gjorde sig skyldiga till, och som de känslomässigt kopplas samman med, skedde först efter 1938.

Alla texter vi läser måste tolkas. Hudals bok är en idéhistorisk undersökning av nationalsocialismen och det innebär att denna i sig är en tolkning. Vid all tolkning uppkommer för eller senare problemet med tolkningsföreträde. Det är också ett problem som uppkommer när man skall avgöra vem som är nationalsocialist. Jag har vid min läsning av Hudals bok använt mig av så kallad sympatisk läsning, det vill säga jag har försök inta författarens perspektiv. Det här innebär att jag, i de fall Hudal gör en, från vad som nedan definieras som nationalsocialism, avvikande tolkning av nationalsocialistiska uttalanden eller skrifter, inte anser att hans åsikt är nationalsocialistisk. Inte ens när han själv tror det. Här har jag fördelen, till skillnad från Hudal, att jag kan utnyttja historien, jag sitter så att säga med facit i hand. När det gäller definitionen av vad som är nationalsocialistiska åsikter kommer de närmare att diskuteras i kapitlet om fascismen och nationalsocialismen.

När det gäller tolkningar av texter närmar vi oss heller aldrig dessa utan att ha vissa förväntningar. I mitt fall är jag visserligen skeptisk till Peter Godman, men det är ändå hans beskrivning av Alois Hudal som färgade mina förväntningar på den här boken. Detta gör att jag då och då kommer att referera till honom. Min avsikt var inte, att skriva en polemisk uppsats gentemot Peter Godman, men jag inser att den till och från har karaktären av att vara en sådan.

Inför den här uppsatsen har litteratur lästs på tyska, engelska och svenska. Jag anser att översättningar är oerhört svåra att göra och därför kommer citat, då de används, inte att översättas. Nationalsocialismen förknippas intimt med Tyskland och vissa begrepp som förekommer inom nationalsocialismen låter sig svårligen översättas. När dessa begrepp diskuteras kommer ofta de tyska begreppen att användas. En av anledningarna till att jag valt att göra detta, förutom att översättningar alltid är vanskliga att göra, är den stora betydelse den engelska litteraturen tillmäter begreppen på originalspråk. Engelska är ett språk som ytterst sällan lånar in ord från något annat språk, men använder trots allt inom detta område ord som *Reich*, *Volk* och *Völkisch*. När det gäller olika tyska organisationer och partier har jag valt att följa min referenslitteratur. Det verkar inte råda någon enighet inom forskarvärlden för hur man behandlar organisationers namn, vilket stundtals har lett till stor förvirring, då organisationerna kan ha haft både tyska, engelska och svenska namn. Trots detta har jag valt att följa referenslitteraturen, då det handlar om just referenser och inte är något som kräver analyser. Här kan också vara lämpligt att ange, att vid citat längre än två rader har indrag samt minskad teckenstorlek använts.

Teoretiska utgångspunkter

Det råder delade meningar inom forskningsvärlden om det existerar något som kan definieras som en ”politisk religion”. Två av de forskare jag använt mig mest av då det gäller den nationalsocialistiska ideologin, Emilio Gentile och George L. Mosse, är av åsikten att det existerar ”politiska religioner” och att nationalsocialismen får anses vara en sådan. Detta är även min teoretiska utgångspunkt. Det jag utgår ifrån är Gentiles definitioner av religion:

System of beliefs, myths, and symbols which interprets and define the meaning and the goal of human existence, making the destiny of an individual and of the community dependant on their subordination to a supreme entity.⁵

och politisk religion:

/---/ a type of religion which sacralises an ideology, a movement or a political regime through the deification of a secular entity transfigured into myth, considering it the primary and indisputable source of the meaning and the ultimate aim of human existence on earth.⁶

Världsåskådning är ett begrepp som i det här sammanhanget måste diskuteras, inte minst för att Hudal själv för en liten diskussion i sin bok angående just detta begrepp. Engelskspråkiga forskare använder ofta *Weltanschauung*, då engelskan saknar ett adekvat begrepp och skulle behöva använda sig av omskrivningar. Jag kommer att använda det svenska världsåskådning, då jag anser att det motsvarar tyskans *Weltanschauung*. Det är dock ett svårdefinierat begrepp. Lena Berggren har i sin avhandling *Nationell upplysning. Drag i den svenska antisemitismens idéhistoria* gett en bra beskrivning och samtidigt klargjort skillnader mellan världsåskådning och världsbild och ideologi:

En världsåskådning skiljer sig från ideologi och världsbild på så sätt att den är mer oprecis och transcendent. Den generaliserar och överskrider såväl den vetenskapliga som icke-vetenskapliga kunskapen, och försöker sammanfatta dessa i ett enhetligt system som kan förklara verklighetens innersta väsen. Vidare har en världsåskådning ambitionen att inte bara fungera beskrivande utan även föreskrivande, det vill säga ge riktlinjer för hur människan skall handla i enlighet med den tillvarons innersta mening som presenteras. Detta innebär även att en världsåskådning lätt får utopiska drag där den meningslösa samtiden ställs mot den meningsfulla framtid som skall

skapas. Begreppet ligger även nära religionens domäner, i det att den intuitiva förståelsen av helheten och dess mening är viktigare än rationellt grundade argument.⁷

Med den beskrivningen kan både religion och politisk religion anses vara världsåskådningar. Politiska rörelser som inte är politiska religioner, anser jag däremot inte vara världsåskådningar, utan får snarare anses ha en världsbild eller en ideologi. Ytterligare en skillnad mellan världsåskådning och världsbild skulle då kunna sägas vara, att världsåskådningar svårligen, för att inte säga omöjligt, låter sig kombineras. Istället skulle det då uppstå en ny världsåskådning. Utifrån det synsättet är det fullt möjligt att vara politiskt konservativ eller liberal och kristen, men däremot inte kommunist och kristen. Ett problem för kyrkan var att de nya politiska ideologierna, kommunism, fascism och nationalsocialism, tenderade till att vara världsåskådningar, snarare än ideologier, och därmed konkurrenter till kyrkan i det att man gav svar på frågor som tidigare tillhört kyrkans sfär. Problemet var också, att de i större eller mindre utsträckning var negativa till kristendomen. Eftersom de räknade sig till politiska rörelser innebar det, att kristendomen i sitt bekämpande av dem blev anklagad för att ge sig in på politikens område.⁸ Tydliga gränser mellan politik och religion har antagligen aldrig funnits, men nu var det svårare än någonsin att skilja dem åt.

Vem är nationalsocialist?

Vem som är nationalsocialist beror helt och hållet på hur man definierar en nationalsocialist och var man drar gränserna för vad som krävs för att vara en nationalsocialist. Det viktiga är att man definierar på vilka grunder man anser att någon är en nationalsocialist. Återigen orsakar den moraliska dimensionen problem. Ibland blir grunderna för vem som är nationalsocialist så vida, att det räcker med att älska Tyskland vid den här tiden för att vara nationalsocialist. Jag anser inte, att man kan sätta likhetstecken mellan en kärlek till Tyskland och en kärlek till nationalsocialismen. Det är således fullt möjligt att älska Tyskland, tyskar och tysk kultur och samtidigt vara motståndare till nationalsocialismen. Gunnar Appelqvist citerar i sin avhandling om Lutherakademien i Sondershausen ett brev från Dietrich Bonhoeffer till Reinhold Niebuhr, som är ett bra exempel på den problematik man mötte:

De kristna i Tyskland står inför de fruktansvärda alternativen, att antingen samtycka till sin nations nederlag, så att den kristna civilisationen därmed kan leva vidare, eller till seger och därmed förstöra vår civilisation.⁹

Det lär knappast finnas någon som skulle utpeka Dietrich Bonhoeffer som nationalsocialist. I rättgångarna efter andra världskriget fälldes människor för de handlingar det hade begått, inte de åsikter de hyst. Jag håller det som fullt tänkbart, att alla som agerade i nationalsocialismens namn inte delade dess åsikter. Det är fullt möjligt, att de inte ens visste vilka dessa åsikter var. Tyvärr kommer det alltid att finnas människor som dras med i våldsamma handlingar, utan att bry sig om anledningarna till varför handlingarna utförs. Här kan man då säga, att det antagligen fanns människor som bekände sig till nationalsocialismen, utan att faktiskt vara nationalsocialister och enbart var nöjda med att få delta i våldsamma handlingar. Även om antisemitismen är en oerhört viktig del av nationalsocialismen räcker det inte med att vara antisemit för att vara nationalsocialist. Antisemitismen har en mycket lång historia, även om orsaken till hatet mot judar skiftat genom tiderna, och den är något som en lång rad rörelser, som ibland var nationalsocialismens motståndare, skulle bekänna sig till. Det är inte möjligt, att vara nationalsocialist utan att vara antisemit. Det är däremot fullt möjligt, att vara antisemit utan att vara nationalsocialist. I den specifika kontexten, Tyskland under 1930 och 1940-talen, finns ytterligare anledningar till att någon gick med i Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei. En av dessa var egenintresse. Arianiseringen av företag gjorde det möjligt att tjäna pengar för affärsidkare och ett medlemskap i partiet var nästan en förutsättning för att göra karriär. Det kan också ha varit självbevarelsedrift. Nationalsocialisterna var näst intill paranoida och levde efter parollen ”är du inte med oss måste du vara mot oss”. I enlighet med den enpartistat man eftersträvade förföljdes också meningsmotståndare hårt. Det är alltså fullt möjligt, att människor bekände sig till nationalsocialismen, utan att för den skull anamma rörelsens åsikter. Nationalsocialismen var inte en tanke, utan en uppsättning av tankar och därmed ett idésystem. För att ideologiskt vara nationalsocialist, måste man acceptera flertalet av dessa. Accepterar man bara ett fåtal av dessa, medan man förnekar andra, hyser man nationalsocialistiska åsikter, men man är inte nationalsocialist.

Material och forskningsöversikt

Den primära källan för min uppsats är Alois Hudals *Die Grundlagen des Nationalsozialismus* och det innebar, för mig, ett mycket stort problem. Denna bok finns bara utgiven på tyska, vilket är ett språk jag endast läser med stor möda. I övrigt har jag i stort sett uteslutande använt mig av material på engelska. Om ett verk finns utgivet på svenska eller engelska har jag använt mig av den utgåvan. Med tanke på vad jag ovan skrivit angående översättningar uppfattar jag det som en svaghet, men av praktiska och tidsmässiga skäl hade det varit omöjligt att läsa på tyska. Jag är en stor förespråkare av att man bör läsa originaltexter, snarare än andras omdömen om dem. Det är ju en av anledningarna till att jag valde Alois Hudals bok som ämne. Samtidigt är det givetvis en omöjlighet att alltid läsa originaltexter.

Min avsikt har i denna uppsats varit, att förstå Hudal och hans syn på nationalsocialismen utifrån den tid han levde i. Detta låter sig egentligen aldrig göras fullt ut, då det är omöjligt att förflytta sig bakåt i tiden. Det är dock inte alltid till nackdel, då det ofta är så att vi förstår händelser och skeende fullt ut först långt efteråt när en viss tidsmässig distans inträtt. Hudals bok har ett mycket stort antal referenser och det idealiska hade givetvis varit att läsa dessa, men av tidsmässiga skäl är inte heller detta möjligt. Sammantaget innebär det här att jag fått ge efter för min önskan att läsa originaltexter och i många fall fått sätta min tillit till vad forskare kommit fram till angående nationalsocialismen som ideologi, de personer som influerade den, den historiska kontexten samt de personer Hudal refererar till.

Den sekundärlitteratur som använts är relativt omfattande och författarna kommer ifrån flera ämnesområden. Här finns historiker, idéhistoriker, kyrkohistoriker, sociologer m. fl. De jag har använt mig mest av i den historiska beskrivningen är Saul Friedländer och Richard J Evans. De är i sina beskrivningar ganska snarlika, men det finns skillnader. Friedländer fokuserar på historien ur ett judiskt perspektiv, framför allt Förintelsen. Evans, som är professor i modern historia vid Cambridge University i Storbritannien, gav 2008 ut sista delen i en mycket omfattande trilogi om ”Tredje Riket”. Denna är den senaste i raden av omfattande beskrivningar av Tredje Rikets uppgång och fall och han har därmed haft möjlighet att hantera flera av de problem som beskrivits ovan angående undersökningar av nationalsocialismen. När det gäller kapitlet om fascism och nationalsocialism är det framför allt forskare som Georg L. Mosse och Stanley Payne jag har använt mig av. Mosse kallas ibland fascismforskningens fader och Payne är en av hans adepter. Även litteratur av Lena

Berggren och Göran Dahl har underlättat min egen förståelse av nationalsocialism. När det gäller litteratur om Hudal har det inte varit lätt att finna någonting. Efter ett antal timmar vid Universitetsbibliotekets datorer och sökningar i europeiska universitets databaser fann jag en avhandling i modern historia vid Wiens universitet av Markus Langer från 1995. Det är egentligen det enda sekundärmaterial jag funnit om Hudal, förutom den beskrivning Peter Godman givit av honom.

Avgränsningar

Mitt första intryck av Alois Hudal förmedlades genom Peter Godmans beskrivningar av honom. Till viss del kommer jag att polemisera mot Godmans beskrivning, men min bedömning om Alois Hudal var en ideologisk nationalsocialist eller inte, grundar sig endast på innehållet i *Die Grundlagen des Nationalsozialismus*. Det innebär att jag inte gör någon biografisk undersökning av Alois Hudal, där jag försöker verifiera eller falsifiera biografiska fakta. Jag kommer inte heller att grunda min bedömning utifrån hur Alois Hudal agerade under sitt liv. Undersökningen är också begränsad till den här boken, varför Alois Hudal kan ha författat andra skrifter eller böcker, där helt andra åsikter kommer till uttryck.

I den här uppsatsen undersöker jag om de åsikter som kommer till uttryck i *Die Grundlagen des Nationalsozialismus* är nationalsocialistiska. Det innebär, att det är just åsikterna jag är intresserad av och att det egentligen, för uppsatsens syfte, är ointressant hur Alois Hudal agerade. I den här uppsatsen är det jag, som författare, som har tolkningsföreträde, varför det inte heller har någon betydelse om Alois Hudal själv ansåg sig vara nationalsocialist. I kapitlet om nationalsocialism och fascism redogörs för de doktriner och den människosyn jag bedömer som nationalsocialistiska och som Hudals boks innehåll sedan skall jämföras med.

Struktur

Avsikten med kapitlet "Fascismen och nationalsocialismen" är att ge en gedigen genomgång av den ideologi som är den som diskuteras i den bok som ligger till grund för min uppsats. Det inleds med en diskussion kring problemen med att studera fascism och svårigheterna med att placera in den enligt de traditionella politiska ideologierna. Vidare beskrivs olika typer av fascism, samt de grunddrag som kan sägas vara gemensamt för alla typer av fascistiska riktningar, ett slags minimikrav. Sedan redogörs för det som kan sägas vara

specifikt nationalsocialistiskt. Det gäller framför allt rasteorierna och tankarna kring *Völkisch* kulturen. Här redogörs för dessa tankars ursprung och framväxt samt för de personer, vare sig de skulle kunna klassas som nationalsocialister eller inte, som influerat och påverkat nationalsocialismens framväxt som ideologi, eller enligt min definition världsåskådning. Här tas också upp nationalsocialismens mål som världsåskådning. En del av redogörelsen tar upp skillnader mellan nationalsocialismen och den italienska fascismen, samt skillnaderna mellan nationalsocialismen och den traditionella högern. Till viss del tas också likheterna med vänstern, kommunismen upp. Då nationalsocialismens syn på moderniteten kan sägas vara ambivalent, trots dess vurm för rasbiologi och forskning, anser jag det värt att ge en mindre beskrivning av detta. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av nationalsocialismen. Det är således innehållet i detta kapitel som kommer att ligga till grund för jämförelserna med Hudals åsikter och bedömningen av om dessa kan sägas vara ideologiskt nationalsocialistiska.

Följande kapitel är en beskrivning av den historiska kontexten kring den tid då Hudal författade sitt verk. Personligen anser jag, att kunskaper om den historiska kontexten har mycket att bidra med för förståelsen av en text. I det här fallet finns det dessutom flera perspektiv att beakta, varför jag har låtit detta kapitel bli tämligen omfattande. Avsikten är att ge en mer nyanserad bild av det historiska läget än vad det ibland framställs som. Det som idag möjligen kan uppfattas som en relativt svart-vit situation, var med stor säkerhet allt annat än svart-vit då det begav sig. Kapitlet inleds med en mer generell beskrivning av den historiska läget i västvärlden vid tiden runt Första Världskriget. Den beskrivningen följs av en mer detaljerad skildring av Tyskland från Bismarcks tid fram till 1938. Här finns också en historisk beskrivning av Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterparteis framväxt. Eftersom Hudal var österrikare och Österrikes historia vid den här tiden allt mer håller på att närma sig Tysklands, finns här också en kort beskrivning av det historiska läget i Österrike. Med tanke på den framträdande roll rasbiologin spelade i den nationalsocialistiska världsåskådningen, vilken så småningom kom att leda till Förintelsen, har jag också valt att ge en beskrivning av antisemitismen i Tyskland och hur situationen utvecklade sig för judarna fram till 1938. Kapitlet avslutas med en beskrivning av kyrkornas, främst katolska kyrkans, situation i Tyskland. Här finns också en redogörelse för det som, idag eventuellt kan betraktas som, famösa, rikskonkordat som slöts mellan katolska kyrkan och det nationalsocialistiska Tyskland i juli 1933.

Det är inte bara den historiska kontexten som kan bidra till en bättre förståelse av en text, utan även kunskaper om författaren. Av de skälet följs redogörelsen av den

historiska kontexten av en biografisk översikt över Alois Hudal. Denna del bygger näst intill uteslutande på Markus Langers avhandling. Jag vill här återigen betona, att denna uppsats inte är en biografi eller ett studium av Alois Hudals handlingar, utan en analys av hans verk för att besvara frågeställningen om han i detta verk ger uttryck för åsikter som kan anses vara nationalsocialistiska. Hans handlingar är egentligen betydelselösa för att kunna besvara frågeställningen, men jag anser ändå att en biografisk översikt bidrar till en bättre förståelse av verket.

Nästföljande kapitel är själva huvuddelen av denna uppsats. Ordningföljden är densamma som i Hudals eget verk med en inledning, en bakgrund, en huvuddel och en avslutning. Jag har här valt att behålla de tyska kapitelnamnen. Översättningar är alltid vanskliga att göra och när det dessutom finns en relativt stor tidsskillnad förändras språken och översättningar känns ålderdomliga. När det gäller bakgrunden är det i denna Hudal diskuterar de personer han anser ha influerat och påverkat den nationalsocialistiska världsåskådningen. Personerna kommer från olika ämnesdiscipliner så som filosofi, historia, kulturområdet och sociologin. Denna del kommer att jämföras med vad som sagts ovan av dagens fascismforskare angående den nationalsocialistiska världsåskådningens framväxt och utveckling. Hudals huvuddel behandlar nationalsocialistiska ståndpunkter inom ett antal problemområden. Hans avsikt är att tydliggöra, förklara och vederlägga, när han anser så vara nödvändigt, dessa. Jag följer samma upplägg och jämför de tankar och åsikter som Hudal uttrycker med vad som sagts ovan angående fascistiska och nationalsocialistiska världsåskådningar. Där så är möjligt kommer jag också att jämföra vad Hudal skriver med de ståndpunkter som finns i utkastet till fördömandet av nationalsocialismen i ett appendix i Peter Godmans bok.

I min avslutning har jag för avsikt att besvara denna uppsats frågeställning och föra en diskussion kring resultatet. Det kan sägas redan här, att det inte var det resultat jag hade förväntat mig, varför jag kommer att diskutera vad det oväntade resultatet eventuellt kan bero på. Jag kommer också att ta upp en del nya frågor som uppkommit efter det icke-väntade resultatet.

Fascism och nationalsocialism

George L. Mosse beskrev en gång en undersökning av fascism som ett försök att analysera det irrationella på ett rationellt sätt. Fascismen har också fått kritik för att den saknar ett

rationellt och logiskt system. Själva ansåg dock fascisterna, att det mer handlade om en attityd, än ett system. Som politisk rörelse var den också mer intresserad av resultatet, än av ideologin. Handlingar bedömdes främst efter om de innebar en framgång eller ett misslyckande. Det här gör det också problematiskt för forskningen, då fascismen som betydande politisk ideologi var så kortlivad. Inte ens Hitlers regim, som var den enda fullständigt dominerat av ett fascistiskt parti som styrde i ett helt decennium, satt tillräckligt länge för att utveckla en slutgiltig struktur. Ingen av de fascistiska rörelserna var heller en karbonkopia av någon annan, även om det fanns gemensamma nämnare.¹⁰

Fascismen och nationalsocialismen kan inte bedömas enligt traditionella politiska termer. De uppstod ur ett komplex av historiska, politiska, nationella och kulturella omständigheter men, till skillnad från de flesta andra partier, drevs de inte av en social klass intressen. Fascisterna hade i de flesta fall sitt ursprung antingen i den radikala vänstern eller i en katolsk eller auktoritär höger.¹¹ Göran Dahl menar att det finns två höger-vänster skalor. Vänster och höger som beteckningar uppstod efter franska revolutionen efter hur partierna satt i nationalförsamlingen. Vänstern representerade här de som önskade framsteg baserad på förnuftets kraft och högern de som ville upprätthålla status quo. Samhällsförändringarna under 1800-talet omöjliggjorde upprätthållandet av status quo och beteckningen vänster-höger fick istället representera hur långt man ville utvidga rösträtten och om förnuftet eller traditionerna skulle leda förändringsarbetet. Den traditionella tanken på vänster-höger rör det socioekonomiska området, där vänstern står för jämlikhet, eller välfärd och högern står för frihet, eller rättstrygghet. Förutom den socioekonomiska skalan finns det också en filosofisk skala, där vänstern står för universalism, för vilka förnuftet är detsamma oberoende av tid och rum och högern för partikularism, för vilka varje kultur skapar sina egna normer.¹² Dahls beskrivning löser kanske inte alla problem, men det underlättar onekligen att se politik längs fler skalor än den socioekonomiska.

När det gäller ovanstående socioekonomiska och filosofiska skalor så hamnar fascismen och nationalsocialismen, förenklat, till vänster på den socioekonomiska och till höger på den filosofiska. På 1920- och 1930-talen fanns det fem varianter av fascism som var nationellt präglade: den italienska, den nationalsocialistiska, den spanska falangismen, som till viss del var katolsk, den rumänska, som var mystisk och semireligiös av ortodox karaktär och den ungerska. Av dessa var det bara två som bildade regeringar som fick historisk betydelse: den italienska och den nationalsocialistiska. Den italienska får sägas vara mer pragmatisk, moderat och konservativ, medan den nationalsocialistiska var mer teoretiskt motiverad, fanatisk, radikal och destruktiv. Inom nationalsocialismen var man inte

överens om hur man skulle bedöma den italienska fascismen. Hitler var en beundrare av den, medan Rosenberg föraktade den för dess rasmässiga förvirring och, ibland, filosemitism. Radikala nationalsocialister såg den dessutom som för konservativ och kapitalistisk.¹³

Fascismens grunddrag

Det har gjorts flera försök att definiera gemensamma drag hos fascismen och Payne använder sig, framför allt, av Emilio Gentiles och Juan J. Linz definitioner.¹⁴ Det bör här påpekas, att detta är en beskrivning av de föreställningar och åsikter fascistiska partier har gemensamt och att det alltså inte någonsin funnits ett parti som haft detta som partiprogram. Ibland går det inte heller att uttrycka deras åsikter positivt, vad de är för, utan det måste göras negativt, vad de är emot. En sammanfattning av deras definitioner skulle innebära att en fascistisk rörelse måste innefatta följande:

1. Den är en politisk massrörelse som har medlemmar från alla sociala klasser och som inte baserar sin identitet på social hierarki eller klass utan känslan av kamratskap, som tror på att de har en mission av att pånyttföda nationen, anser sig var i krig med alla politiska motståndare och har som mål att erövra monopol på politisk makt genom terror, parlamentarisk taktik och avtal med ledande grupper för att skapa en ny regim som förstör demokratin.
2. Den är en anti-ideologisk och pragmatisk ideologi som anser sig vara anti-materialistiska, anti-individualistiska, anti-liberala, anti-demokratiska, anti-marxistiska, har populistiska och anti-kapitalistiska tendenser och uttrycker sig själva mer genom estetik än teori genom en ny politisk stil och genom myter, riter och symboler i en slags religion i syfte att integrera massorna till att skapa en ”ny människa”. Man är också anti-konservativa, även om man kan samarbeta temporärt med andra politiska åskådningar.
3. Den har en kultur som grundar sig i en slags mystik där livskänslan manifesterar sig i en ”vilja till makt”, ser en militarisering av det politisk livet som en modell för all kollektiv aktivitet och som antar en idealistisk, vitalistisk och voluntaristisk filosofi för att skapa en modern och sekulär kultur, med fokus på ungdomen.
4. Den har en totalitär uppfattning om politikens primat för att sammanföra individerna och massan i en organisk och mystisk enhet av nationen som etniskt eller moraliskt samhälle genom diskriminering eller förföljelse av de som anses stå utanför samhället, antingen som

fiender till regimen eller som medlemmar av en ras som anses mindervärdig eller på annat sätt farlig för samhället.

5. Den har en etik som grundas på total hängivelse till nationen, disciplin, virilitet, kamratskap och krigaranda.
6. Den är en enpartistat där partiets uppgift är att försvara regimen, välja deras styrande kadrer och organisera massorna i permanent mobilisering känslomässigt och trosmissigt. Man eftersträvar att skapa en ny nationalistisk auktoritär stat som inte baserar sig på traditionella principer eller modeller.
7. Den har en polisiär apparat som förhindrar, kontrollerar och förtrycker oliktankande och motståndare genom organiserad terror.
8. Den har ett politiskt system organiserat på en funktionshierarki med en ledare i toppen som besitter karisma och som beordrar och koordinerar partiets och regimen aktiviteter. Denne ledaren kan i ett initialt skeende vara vald.
9. Den har en korporativ organisering av ekonomin som förtrycker fackföreningarnas fria verksamhet, ökar statens intervenering i ekonomin och söker uppnå, genom teknokrati och solidaritet, samarbete mellan ”produktiva sektorer” genom regimen kontroll, men samtidigt bevara privatäganderätten.
10. Den har en utrikespolitik som är inspirerad av myten om nationell makt och storhet med imperialistisk expansion och att radikalt förändra relationerna till andra stater som mål.

Den mest centrala tanken inom fascismen, och inte minst inom nationalsocialismen, är tanken om den nationella pånyttfödelsen och skapandet av en ny människa.¹⁵ För att kunna förverkliga detta krävdes totalitära stater och samtliga fascistiska rörelser hade totalitära anspråk. Totalitarism är enligt Gentile:

/---/ an experiment in political domination undertaken by a revolutionary movement, with an integralist conception of politics, that aspires toward a monopoly of power and that, after having secured power, whether by legal or illegal means, destroys or transforms the previous regime and constructs a new State based on a single-party regime, with the chief objective of conquering society; that is, it seeks the subordination, integration and homogenisation of the governed on the basis of the integral politicisation of existence, whether collective or individual, interpreted according to categories, myths and values of a paligenetic ideology, institutionalised in the form of a political religion, that aims to shape the individual and the masses through an anthropological revolution in order to regenerate the human being and create the new man, who is dedicated in body and soul to the realisation of the revolutionary and imperialistic politics of

the totalitarian party, whose ultimate goal is to create a *new civilisation* beyond the Nation-State.¹⁶

En kortare och enklare definition av begreppet totalitarism skulle vara: ett statligt system som försöker utöva kontroll över alla viktiga aspekter av de nationella institutionerna, ekonomin, militären, rättssystemet, kyrkorna, kulturen o.s.v.¹⁷ Här måste dock framhållas att, att definiera något som totalitärt i det här sammanhanget inte med nödvändighet innebär att rörelsen har nått dit, bara att det är vad man eftersträvar.¹⁸ Politik var alltså en allomfattande verksamhet, som innefattade alla livets områden, varför den hade som mål, att upplösa gränserna mellan den politiska och den religiösa sfären. Det handlade om den totala organisationen av livet och att alla i Tyskland skulle tillhöra någon av de organisationer som styrdes av partiet.¹⁹

Nationalsocialism

Nationalsocialism är en fascistisk ideologi som, förutom de ovan nämnda åsikterna, hade sina egna doktriner, den biologiska rasismen och den extrema nationalismen, vilka också hängde samman. Tankarna var i sig inte nya, men deras kombination gav nationalsocialismen dess unika karaktär. Ideologin var synnerligen eklektisk. Många av originaltankarna förvanskades kraftigt innan de blev en del av nationalsocialismen och det som inte passade in valde man helt enkelt att ignorera.

Det mest utmärkande för nationalsocialismen, är den biologiska rasismen. Denna bygger framför allt på romantisk nationalism, den så kallade *Völkisch* kulturen,²⁰ och pseudovetenskaplig rasbiologi. Joseph Arthur de Gobineau (1816-1882) är den som brukar tillskrivas faderskapet av den moderna diskriminerande rasismen. Det är dock inte fullständigt korrekt. De idéer han presenterade var egentligen en upprepning av det Victor Courtet de l'Isle hade presenterat i en bok från 1837. Deras historieskrivning är dialektisk, men, till skillnad från Marx, drivs den inte framåt av ekonomiska produktionsfaktorer, utan det är istället rasen som är den drivande kraften. Historien är en kamp mellan olika raser och dessa blir ädlare eller degenererar beroende på hur rent de lyckas hålla sitt blod. Rasrenhet var detsamma som överlevnadsstyrka och rasblandning skulle leda till kulturförfall. Demokratin var för övrigt ett resultat av rasblandning. Människan fanns i tre raser, vit, gul och svart. Gobineau var pessimist och enligt honom kunde ingen ras behålla sin renhet, utan alla var dömda till degenerering och skulle dö "rasdöden". En vanlig missuppfattning om

Gobineau är att han var tyskvänlig, nationalist och antisemit. Inget av detta är dock sant. Judarna tillhörde enligt honom den vita rasen och satt därmed i samma eländiga sits som arierna. Teorierna om raser utvecklades sedan, inte minst av Hans F. K. Günther (1891-1968). Han utvecklade teoretiskt klara raserhierarkier och ville också påvisa rasskillnader i mentalitet såväl som fysik. Günther drev ett förbud mot blandäktenskap och han hade ett visst inflytande på Nürnberglagarna som stiftades i september 1935.²¹

Den pseudovetenskapliga rasbiologin var en del av nationalsocialismen, den andra var *Völkisch* kulturen. Denna var inspirerad av den idéströmning som brukar gå under namnet romantiken. Romantiken uppmuntrar känslor och idealism på bekostnad av rationalism och analys. För romantikerna var naturen inte kall och mekanisk, utan levande och spontan. Den var full av livskraft som korresponderade med människans känslor. Naturen hade också en själ. I kombination med nationalism utvecklades den så kallade *Völkisch* kulturen. Den här romantiska nationalismen menar, att varje språknation har en odödlig och specifik kultur. Ett *Volk* betecknar en grupp människor med specifik essens. Essensen kan kallas natur, kosmos eller mythos, men den representerar människans innersta och är källan till kreativiteten, känslodjupet, individualiteten och enheten med andra medlemmar av *Volk*. Själen är länkad med dess naturomgivningar. Judarna var ett ökenfolk och därför ytliga, torra och i avsaknad av kreativitet. *Volk* symboliserade den önskade enheten bortom den samtida verkligheten och *Volk* var förmedlaren mellan människan och den högre verkligheten. Om Tyskland utvecklade sin specifika kultur skulle nationen bli framstående. Sålunda var *Völkisch* tankegången mystisk. Naturen flödar från en högre verklighet och utkristalliseras i landskapet, omgivningen och folkets liv. Det är en panteistisk syn som avvisar kristendomen. *Volk* blir förmedlare och ger uttryck för en transcendental essens som var grunden för allt gott i Tyskland och allt gott som skulle kunna förverkligas. För att tyskar skulle vara fria måste livet och tankarna renas på alla korrumpierande influenser utifrån. Urbanisering, industrialisering, materialism, scientism och individualism skulle rensas bort och man skulle återvända till jorden. Wilhelm Heinrich Riehl menade, att *Volks* organiska natur bara kunde nås genom ett sammansmältande med sitt naturliga landskap och att juden tillhörde ett folk utan territorium och därför var rotlös. Hade man inga rötter hade man ingen livskraft, och då inte heller en fungerande själ.²²

Målet var att skapa ett organiskt samhälle och bönderna idealiserades. Inte minst skedde detta hos Julius Langbehn (1851-1907), som tillsammans med Paul de Lagarde (1827-1891) kan sägas ha grundat *Völkisch* rörelsen. För Langbehn är det bonden som är historiens och universums drivkraft, då denne har en direkt relation till jorden. Tyskhet är

emot förkonstling, onaturlighet, överdriven rationalism och materialism. Tyskheten kan bara levas ut i ett bejakande av den egna rasen och bonden är den sannaste tysken. Han står emot storstaden och judiskheten. Langbehn var influerad av Swedenborg i tanken att Gud, människa och världen var en enhet som delade samma essens. Länken mellan allt var människans själ. Swedenborg trodde också på existensen av många himlar och att deras relativa närhet till Gud berodde på den andliga intensiteten hos det speciella samhälle man hade bebott på jorden. Swedenborgs mysticism var av universell karaktär men Langbehn begränsade detta till att gälla norra Tyskland. Det var bara *Volk* härifrån som blev sant organiska och kreativa i det kosmiska förhållandet. Det var bara germaner som hade själ. För Langbehn var ras och natur två lika starka krafter. Alla *Völkisch* dygder, fysiska såväl som andliga, var naturens eviga gåva given genom blodsarv. Rasens yttre bär de inre kvaliteterna. Langbehn konverterade så småningom till katolicismen.²³

Om Langbehn var en biologisk rasist, var Lagarde mer religiös än biologisk. Han såg nationen som en andlig essens som band samman *Volk*. Den tyska staten behövde enas andligt och detta skulle göras genom en germansk tro som skulle ersätta materialismen. Institutionerna i nationen skulle spegla ett *Volks* sanna anda. När de gjorde det skulle nationen bli framgångsrik. Lagardes germanska religion avvisade traditionell kristendom. Denna hade stelnat och den spontana fromheten hos kyrkofäderna hade förstörts genom lagar. Lagen hade ersatt andligheten. Detta var Paulus fel eftersom det var han som introducerat den hebreiska lagen. Lagarde ville upptäcka den sanna kristendomen för att fäderneslandet skulle kunna återfödvas. Denna germanska kristendom menade att judar saknar själ, dygder och förmåga till etiskt beteende därför att judendomen stelnat i sin legalism. Judar kunde aldrig bli tyskar för deras själ saknade djup. Judens själ var okänslig och materialistisk. Historien för Lagarde, var ett uttryck för den religiösa anden som manifesterade sig genom ständig uppenbarelse. Ett *Volk* var mottagarna av denna ständiga uppenbarelse. Uppenbarelsen var grunden för all kreativitet och den inre religiösa dogmatiken ledde varje *Volk* till sitt eget öde. Ett folks historia är inget annat än utvecklingen av dess själ. Historien var således viktig för ett *Volk*, för, som Heinrich von Sybel sa, ett *Volk* utan historia är som ett träd utan rötter.²⁴

Mysticismen i *Völkisch* kulturen utvecklades alltså rasistiskt, även om det inte hade behövt vara så. Raserna var inte längre tre, som hos Gobineau, utan en mängd: den ariska, eller nordiska eller germanska, den slaviska, den latinska, den judiska o.s.v. Den som populariserade teorierna var Houston Stewart Chamberlain (1855-1927). I *Die Grundlagen des XIX Jahrhunderts* kodifierades det som tidigare hade utvecklats av Richard Wagner.

Liksom denne talade han om en specifik "rassjäl". Rasen definieras inte enbart av biologiska egenskaper, utan också själsliga. Ariernas själ var mer fantasifull och djup, än hos någon annan ras. Den största rasmässiga fienden var juden. Det här var en kombination av socialdarwinism och rasism och den innebar en ständig kamp mellan raser och raskrig. Föreställningen om germanerna som ett folk med tydliga karaktäristiska egenskaper går tillbaka till Tacitus *Germania* från 98. Germanerna hade enligt Tacitus inte gift sig med andra folk och därför kunnat behålla sin raskaraktäristik. Chamberlain använde sig flitigt av Tacitus beskrivningar. De tidiga romantikerna menade att den nordiske mannen hade assimilerat de grekiska och romerska kulturerna, vilket *Völkisch* tänkare inte accepterade. De ansåg snarare att det var tvärt om. Redan innan germanerna kom in i historien hade de påverkat de romerska och grekiska kulturerna. De gamla grekerna var i själva verket germaner.²⁵

Chamberlain övertog alltså Gobineaus idéer, men fokuserade inte på undergången utan istället på hur samhället skulle göras bättre. För Chamberlain var rasismen inte en förklaring till uppgång och fall, utan hoppet för framtiden. Vetenskap och teknik skulle inte förkastas, utan tillämpas för *Volks* bästa rasmässiga behov. Chamberlain ansåg att det bara fanns två rasrena raser: germaner och judar. Gud fanns inneboende i det germanska folket och djävulen i judarna.²⁶

Två andra som starkt influerat nationalsocialismen, inte minst dess rasteorier, var ariosofins grundare Guido von List (1848-1919) och Jörg Lanz von Liebenfels (1872 eller 1874-1954). Ariosofin var en germaniserad teosofi och enligt ariosofin fanns en hemlig arisk visdom som en gång garanterat styrka, renhet och rasmässig överlägsenhet, men som hade förlorats och förorenats. Det ariska *gnosis* kunde åter nås genom att man lärde känna folkets historia. Arierna var den högsta rasen. Deras blod ställde dem närmare Gud och naturen, än någon annan ras. Kristendomen hade raderat "naturens visdom" hos de gamla germanerna och därmed förstört deras äkta livskraft. Juden Paulus var den som hade perverterat kristendomen. Jesus talade själv ariernas hemliga språk och dessa var de enda som kunde begripa universums mysterier. List menade, att det som var närmast naturen var det som var sannast och detta var den germanske ariern. Naturen var guiden till det gudomliga. Man behövde bara lära känna ett *Volks* historia och den mest genuina av livskrafter, den gamla germanska visdomen. Kristendomen hade förtryckt denna visdom och det var historikernas och germanisternas uppgift att återupptäcka den och dechifrera de gamla dokumenten. List drömde om ett politiskt system som skulle revitalisera *Volk* genom naturliga och antika

seder. I centrum för systemet stod en *Führer*. Då List trodde på återfödelse, skulle denne vara en reinkarnation av någon stor personlighet ur den germanska historien.²⁷

Enligt Liebenfels härskade arierna i det ursprungliga paradiset. Kvinnorna låg sedan bakom syndafallet genom att ha sex med apor. Resultatet blev tschandala, halvapor, judar och zigenare. Möjliga lösningar på det här problemet för Liebenfels var svält, sterilisering, deportation och likvidering. Nu var livet inte helt oproblematiskt för Liebenfels. Han var själv halvjude...²⁸

Völkisch rörelsens samlade mål var att återuppväcka den germanska *Volkstum* beträffande ras och religion. Den ville bort från katolicismen, den judiska kristendomen och bort från Rom. De flesta bröt inte helt med kristendomen, utan ville rensa ut alla judiska element. Man ansåg, att trons ursprungsmaterial hade varit germanskt, men hade sedan förvrängts av judarna. För Otto Rahn (1904-1939) framstod det som tydligt, att katolicismen inte hade brutit med judendomen och dess romerska anda är främmande för den germanska andan.²⁹

Nationalsocialismen talade om det tyska samhället som en *Volksgemeinschaft* som skulle förena alla sanna tyskar och överkomma social splittring. *Volk* skall här inte förstås som *demos*, det vill säga medborgare, utan begreppet var baserat på ras. Man eftersträvade inte jämlikhet, utan snarare en organiserad enhet där olika sektorer av samhället arbetade i harmoni för att möta allas behov. För nationalsocialisterna var *Gemeinschaft* målet. *Gesellschaft* innebar en insikt om, att människor i samhället kan vara motståndare till varandra, men att pluralism är rättvist och humant och att samhället måste harmonisera olika gruppers krav. *Gemeinschaft* är motsatsen med sin tanke om att folket är en monolitisk enhet som binds samman av blod och öde. *Gemeinschaft* var organiskt, medan *Gesellschaft* var artificiellt. Det här ökade den sociala mobiliteten i samhället. Det första målet var arbete åt alla och senare en slags psykologisk revolution av status, inte inkomst, som innebar ett medlemskap i en ny rasmässig elit. Mottot om *Gemeinnutz geht vor Eigennutz*, sågs som en tysk kvalitet och uppmuntrade till disciplin och solidaritet. Detta skulle leda till skapandet av en ny man. De gamla ekonomiska och sociala banden ersattes med nya till *Volk*, armén eller rasen. Den nya betoningen låg på en hierarki av funktioner, snarare än status. Kvinnorna fick en underordnad roll, även om de var skyddade. De var mödrarna till framtidens ras. Ett av målen var att öka födelsetalen genom att förbättra de ekonomiska villkoren för familjer.³⁰

Nationalsocialismen är revolutionär, men av ett mycket speciellt slag: rasmässig. En rasmässig revolution krävde också en revolution av *Gesinnung*, där tyskarna inte bara skulle

nå en ny rasmässig renhet, utan också en ny anda och en ny själ. Det här kan också uttryckas med en av Hitlers beskrivningar av nationalsocialism:

Those who see in National Socialism nothing more than a political movement know scarcely anything of it. It is more even than a religion; it is the will to create a new man.³¹

Den nya människan skulle skapas i en kulturellt korrekt omgivning baserad på den ariska rasen. Rasreningen började med segregeringen av judar och fortsatte senare med mordandet av fysiskt och psykiskt handikappade. Direkt efter maktövertagandet började man utesluta judarna ur samhället genom lagstiftning, men våldet var till att börja med mest tillfälligt och inte systematiskt. Hitler begränsade medvetet förföljelsen till att börja med. Det var först efter 1938 som förföljelserna blommade ut för fullt. Antisemitismen har funnits länge, men med raskriteriet förhindrades ”special fall”. Det kunde inte längre finnas någon skillnad mellan assimilerade judar och andra judar.³²

Rasbiologin var inspirerad av Darwins evolutionsteori om ”survival of the fittest”. Nationalsocialisterna förnekade den dock delvis, eftersom ett totalt accepterande skulle innebära ett gemensamt ursprung för germaner och judar. Vacher de Lapouge (1854-1936) utvecklade tanken att evolutionen kunde påskyndas genom eugenik och rashygien. Rasbiologin innebar inte bara en föreställning om bättre och sämre raser, utan det fanns också rasförsämrande element inom den egna rasen som skulle elimineras. Att ta hand om de svaga skulle påskynda degenerationen. Man bedrev eugeniska och rashygieniska kampanjer. Till att börja med bara genom negativa åtgärder som sterilisering, men från våren 1939 började eutanasiprogrammet, då man började mörda psykiskt och fysiskt handikappade. Detta avbröts officiellt efter att bland annat biskopar från både katolska och de protestantiska kyrkorna hade protesterat.³³

Ett herrefolk måste fysiskt erövra de länder de behöver för sin utveckling. Den germanska rasen var utvald att dominera jorden. Nationalsocialismen såg krig och våld som nödvändigt för att få fram herrefolkets kvaliteter. Kravet på *Lebensraum* förutsatte också krig för att man skulle kunna förverkliga det tusenåra riket och den rasmässiga revolutionen. Detta *Lebensraum* fanns enligt Hitler i öst. Den tyska rasmässiga revolutionen skulle vara demokratisk, men inte parlamentarisk. Hela *Volk* skulle delta i *Volks* öde, men det fick inte atomiseras i politiska partier. Framför allt Carl Schmitt (1888-1985) och Möller van den Bruck (1876-1925) menade, att politiska partier hindrade en äkta enhet hos *Volk*.³⁴

Nationalsocialisternas vurm för naturen var stor. De instiftade en rad miljölagar med bland annat återplantering av skog, fridlysning av växter och skyddsprogram som hindrade miljöfarlig industriell utveckling. De grundade det första naturreservatet i Europa. Denna vurm märks inte minst hos Walther Darré (1895-1953) som, bland annat, var jordbruksminister från 1933. Darré var den som myntade begreppet *Blut und Boden*. Han förespråkade mänsklig avel och germanernas förfall var kristendomens fel. Karl den Store hade påtvingat germanerna den jude-kristna civilisationen som var främmande för germanerna. Darré ville värna bondeklassens återväxt som måste garanteras. Stadsmänniskan hade förlorat sina rasmässiga och andliga rötter och bönderna kunde skapa en ny ”äkta” adel. Han förutsatte att ande och jord hade ett organiskt samband. Nomader kunde inte ha något band till jorden. Nomader för Darré var judendom, kapitalism, liberalism och kosmopolitism.³⁵

Nationalsocialismen och fascismen, högern och vänstern

Nationalsocialismen hade en hel del gemensamt med den italienska fascismen: extrem nationalism, våld, partimilis, enpartidiktatur, en vitalistisk och icke-rationalistisk kultur och ambitionerna att skapa en ny människa och ett nytt samhälle. De tog avstånd från ungefär samma saker och använde sig av samma ledarprinciper. Samtidigt fanns det stora skillnader. Nationalsocialismen baserade sig på mystisk nordisk rasism, som var helt främmande för den italienska fascismen. Nationalsocialismens nya man baserade sig på rasbiologi och kultur, medan italienska nya människan enbart var kultur. Nationalsocialismen var fanatiskt antisemitisk, medan fascisterna, till att börja med åtminstone, välkomnade judar. Medlemsantalet för judar var proportionellt högre i det fascistiska partiet, än i befolkningen i övrigt. Hitlers utrikespolitik överskred traditionell tysk imperialism, medan Mussolini höll sig till den traditionella italienska imperialismen.³⁶

Nationalsocialism brukar ofta sammanblandas med högern, som också driver en auktoritär nationalism. De är dock inte synonyma. Auktoritär nationalistisk höger kan delas in i dels en konservativ falang, dels en radikal och den radikala falangen stod alltid nationalsocialismen närmare. Det förekom ofta taktiska allianser emellan dessa grupper.³⁷ I slutet av 1800-talet fanns sex olika auktoritära och/eller nationalistiska högrar i Europa³⁸ och i början på 1900-talet är det just nationalismen som är den enande faktorn. Nationalsocialistisk ideologi är till skillnad från de flesta högerpartiers sekulär. Högerpartierna tenderar att förlita sig på den traditionella religionen, medan

nationalsocialismen istället försökte skapa en politisk religion med allomfattande myter som skulle förpassa den traditionella religionen till en andra plats, eller ingen alls. Ingen av högergrupperingarna ville heller skapa ett nytt styre över klassgränserna, utan önskade bevara det gamla klasssystemet. Den konservativa och den radikala högern hade dessutom ofta stöd hos militären och kunde därför tänka sig praetorianism. Fascisternas miliser konkurrerade däremot med militären och hade därför inte dess stöd.³⁹

Nationalsocialisterna såg kommunisterna som sina fiender, men de har ändå mycket gemensamt. Båda har teorier om konstant kamp, den ena klassbaserad, den andra rasbaserad, tillämpar en rigid elitism och ledarskapsprincip, deras konstruktioner av enpartidiktaturen som är oberoende av klass och deras betoningar på vikten av autarki. I sin retorik var nationalsocialismen mer våldsamt än marxismen, men inte i praktiken. Nationalsocialismen såg våldet som nödvändigt för att skapa en ny människa. Marxismen såg våld som tillåtet, men predikade fred som sin ideologi. Faktum är att nationalsocialism var mer likt rysk kommunism än någon annan icke-kommunistisk ideologi.⁴⁰

Nationalsocialismen och moderniteten

Nationalsocialismens mål och metoder är många gånger så förvirrande att de är svårt att tolka den. Inte minst dess attityd gentemot moderniteten var ambivalent. Förhållande till aspekter av moderniteten som emancipation, egalitarism, rationalism, scientism, urbanism, industrialism och feminism var komplicerat, vilket var motsatsen till kommunismen som helhjärtat bejakade dessa. Däremot resulterade nationalsocialismen i modernisering, industrialisering, urbanisering, sekularisering och rationalisering. Man eftersträvade ett hälsosamt och mer lantligt folk, men samtidigt ledde återhämtningen inom ekonomin istället till ökad urbanisering och industrialisering. Den nationalistiska rasismen var miljömedveten och var motståndare till städernas ohälsosamhet. Regimen hade en renare miljö som mål med mycket utomhusliv och ville behålla så stor del som möjligt av befolkningen på landet och i småstäder. Nationalsocialismen bekymmer för miljön var långt före sin tid och får anses postmodernt snarare än antimodernt. Samtidigt som nationalsocialisterna ansåg sig var mot moderniteten uttryckte man stor stolthet över tysk modernitet och teknologi. Man var flitiga användare av all ny teknologi som massmedia, opinionsundersökningar och industriell teknik. Den socialpolitik man bedrev, även om den var selektiv då judarna uteslöts, med ökade möjligheter för arbetaren, social jämlikhet, välfärdsstat och arkitektur var sådant som förknippas med en institutionaliserad policy hos en modern stat.⁴¹

De fascistiska idéerna sägs ofta vara en motsats till 1789 års ideal, då de avvisar rationalism, materialism och jämlikhet. Detta är dock inte helt sant. En övervägande del av Hitlers idéer var grundade i upplysningen. Själva rasbiologin bygger på de moderna vetenskaperna biologi och zoologi. Tanken på nationen som den starkaste historiska kraften, överlägsen politisk suveränitet grundad på folkets vilja och inneboende skillnader hos olika raser finner sina rötter i naturvetenskaperna och franska revolutionens ideal. Själva tanken på att skapa en ny människa var en produkt av moderniteten och antitraditionalistisk. Inte för någon annan ideologi har tanken, att människan är måttstocken för allting gått till sådana extremer.⁴²

Den moderna nationalismen tog egentligen sin början med den Jakobinska fasen av franska revolutionen, med sina tankar om skapandet av en ny människa och rättfärdigandet av våld för att nå dit. Nationalsocialismen avvisar dock jakobinernas betoning av rationalismen. Politiken baserades på 1700-tals tanken om folkstyre enligt Rousseaus allmänna vilja. Denna allmänna vilja blev en sekulär religion där folket dyrkade sig själva. Dyrkandet av folket blev till dyrkandet av nationen genom nationellt medvetande. Nationalsocialismen och kommunismen dyrkade båda den allmänna viljan, vare sig denna var folkets eller proletariats.⁴³

Sammanfattning av nationalsocialism

Det finns inte särskilt mycket nytt eller unikt i nationalsocialistiska tankegångar, utan det mest unika i nationalsocialismen är snarare att man faktiskt levde ut tankegångarna. Den mest förödande konsekvensen av nationalsocialistisk politik torde vara Förintelsen. Liknande lösningar hade förespråkats tidigare, men ingen hade tidigare förverkligat det, åtminstone inte i den omfattningen.

Det mest utmärkande för nationalsocialismen är den extrema rasbiologin. Denna kom att präglade i stor sett alla deras uppfattningar. Människorna är indelade i raser och dessa är hierarkiskt ordnade. Överst i hierarkin finns arierna, eller germanerna, och på den absoluta botten finns judarna. Man använder sig av ett så kallat dubbelt rasbegrepp, vilket innebär att det är inte bara fysiska egenskaper som ärvs, utan också mentala och andliga.⁴⁴ Raserna har formats av den natur de omgivits av och rasens egenskaper och kvaliteter speglar dess utseende. Sålunda finns det ett samband mellan ett folks blod och den jord de formats av. De rasmässiga kvaliteterna är också kopplade till kulturen. Det är bara arierna som har kvaliteter som gör att de är kulturskapande. Judarna däremot är kulturförstörare och

innebär ett hot mot den ariska kulturen. En ras möjligheter att överleva är beroende av dess rasrenhet, varför rasblandningar leder till degeneration. Tidigare högkulturer som gått under, har gjort detta på grund av rasblandningar. Lagen om det naturliga urvalet i evolutionen innebär också, att det finns undermåliga individer även bland arierna. Dessa kan vara fysiskt handikappade, men det dubbla rasbegreppet innebär, att det också rör sig om mentala och moraliska "åkommor". Mentalt och moraliskt undermåliga är till exempel psykiskt handikappade, homosexuella, alkoholister och asociala. Dessa skall i första hand hindras att föröka sig, men nationalsocialisterna gick så långt att de också kunde "elimineras". Det är inte lämpligt att vårda och ta hand om svaga individer i samhället, då detta leder till degenerering av rasen.

Den grundläggande enheten för nationalsocialisterna är *Volk*. Varje *Volk* har sina speciella särdrag och måste leva ut dessa, om nationen skall bli framgångsrik. Allt som anses artfrämmande för rasen skall rensas ut. Demokratisk parlamentarism är inte germanskt och leder till splittring av *Volk* och individualism, snarare än enhet. Varje individ måste agera för *Volks* bästa. Att individen bara är en del av *Volk* ger staten, som är *Volk*, rätt att förtrycka den enskilde. För att kunna förverkliga den rasmässiga revolutionen måste *Volk* ha ett *Lebensraum*, det vill säga ett område som gör att de kan försörja sig. Finns inte detta skall det erövrats från andra folk genom krig. Arierna är rasmässigt överlägsna och utvalda att härska och dominera andra raser. *Macht ist recht*, eller, annorlunda uttryckt, den starke har rätt att förtrycka den svage, genom vilka medel som helst.

Historien är en strid och striden står mellan olika raser. Ariernas värsta fiende är juden. Juden är orsaken till allt ont och detta är en del i den judiska världskonspirationen som skall leda till att judarna tar över och härskar över världen. Nationalsocialismen är antimodern, antidemokratisk, antikapitalistisk och antikommunistisk och judarna sågs som ansvariga för allt som hade med modernitet, demokrati, kapitalism och kommunism att göra.

Historisk kontext

Europa i början på 1900-talet var ett samhälle som genomgått många och snabba förändringar. Man hade genomgått den andra industriella revolutionen, där ett antal nya uppfinningar inom kommunikation och transport medförde större demografiska förflyttningar. En ny fysik hade ersatt den tidigare rationella och mekanistiska världen. Urbaniseringen ledde till nya sociala strukturer och medelklassen växte sig allt större. Man

fick också en helt ny social klass i arbetaren. Stora inkomstklyftor var inget nytt, men nu fanns för första gången en social klass som var medveten om dessa. Kvinnans ökande självständighet genom ökat inträde på arbetsmarknaden genom tillträde till fler yrken och kvinnlig rösträtt ledde till minskade födelsetal och ett ökat antal illegala aborter. Man hade för första gången fått ett ”massamhälle” med massindustri, masskonsumtion och massmedia.⁴⁵

Ovanstående förändringar fick också konsekvenser på det kulturella området och för de humanistiska och statsvetenskapliga teorierna. Liberalismen var dominerande politiskt och materialismen och vetenskapen kulturellt. Andra började nu förespråka subjektivism, emotionalism, icke-rationalism och vitalism. Nya sociologiska teorier framfördes av män som Tönnies, Durkheim och Pareto, där Tönnies inför begreppen *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*, Durkheim förespråkar ett sammanhållande kitt i ett samhälle, som annars förfaller, och Pareto framför teorin att demokrati och socialism var politiska myter och det som i själva verket är yttersta grundvalen för politiken är känslorna. Socialpsykologen Gustave Le Bon drog slutsatsen, att massorna är irrationella i sitt beteende och teoretiserade kring behovet av ett starkt ledarskap. Fransmannen Henri Bergson talade om *élan vitale* som grunder för allt skapande, där valfriheten betonas och han förnekar den ofrånkomliga processen hos materialismen och determinismen. En av de mest inflytelserika förnekarna av materialism och rationalism torde ha varit Nietzsche, för vilken viljan till makt är en primär instinkt som bör släppas fri istället för att förtryckas. Inom konst, litteratur och musik är neoromanticismen förhärskande. Konsten lutar åt expressionism, som försökte porträttera de inre och känslomässiga krafterna och inom musiken skapade Richard Wagner en ny mystisk värld av det tyska förflutna. Parallellt med avståndstagandet från rationalismen förekommer också den pseudovetenskapliga scientismen. Denna betonade begrepp som ras, elitism och hierarki och glorifierade krig och våld och var olika varianter på socialdarwinismen. Även liberaler ville hitta rationella och vetenskapliga sätt att hantera metala sjukdomar och kriminalitet och gav rashygien stor tilltro. Många kriminella ansågs vara bortom all bot, då deras tillstånd var genetiskt, och avrättades och tvångssteriliseringar diskuterades eller infördes i många västerländska stater.⁴⁶

Vid Första Världskrigets slut var det det hitintills mest förödande kriget någonsin. Det bröt en lång tid av fred och var chockerande för flertalet, då man under 1800-talet hade etablerat civiliserade regler för internationella konflikter och krig. En av detta krigs konsekvens var en brutalisering av det politiska livet, där våld närmast sågs som naturligt och fullt acceptabelt. Det innebar en destabilisering av liberala system och ledarskap som

associerades med det. Statsmakten växte med starkare och mer dominerande regeringar som drog tillbaka civila friheter och införde statlig kontroll över ekonomin. Organiserad masspropaganda, massmobilisering av samhället och begrepp som ”totalt krig” och sammanfallandet av monarkierna och kejsardömena Österrike-Ungern, Tyskland och det Ottomanska riket ledde till ökad militarism och nationalism och en fragmentering av Öst- och Centraleuropa. Lenin skapade en totalitär socialism med en-partidiktatur, totalitär kontroll av institutioner, systematiska massmord och permanenta koncentrationsläger. Kaotiska sociala och ekonomiska förhållanden i Öst- och Centraleuropa uppmuntrade till extrema lösningar. Auktoritära regimer och rutinmässigt våld blev vardag. Demokratien överlevde i Västeuropa, men föll i Syd-, Öst- och Centraleuropa och vid Andra Världskrigets utbrott fanns fler auktoritära regimer i Europa, än parlamentaristiska.⁴⁷

Tyskland

Hitlers Tyskland gick under benämningen Tredje Riket, där förebilden var Första Riket. Detta grundades av Karl den Store som det heliga romerska riket av den tyska nationen vid 800-talets början och upplöstes av Napoleon 1806. 1815 bildades den tyska konfederationen som innefattade tysk- och tjeckisktalande i Österrike. Inom konfederationen fanns en rörelse som ville bli av med småstaterna och bilda en nation. Inspirerade av revolutionen i Paris 1848, försökte liberalerna genomföra en revolution, som dock misslyckades.⁴⁸

Andra riket, 1871-1918, grundades av Bismarck i Versailles och ledde visserligen officiellt till ett enande, men i praktiken bestod riket fortfarande av oberoende stater. Bismarcks *realpolitik* innebar, att han bara enade Tyskland så långt som det var absolut nödvändigt, men många längtade istället efter ett andligt enande. Bismarck lämnade minoriteterna ifred och lät staterna behålla mycket av sin makt. Bismarcks regim var dock inte demokratisk. Riksdagen var inte ansvarig inför folket, utan var istället ansvariga inför kejsaren. De kunde bl. a. inte välja regering, avsätta ministrar eller starta krig. Trots att Bismarck till viss del förde en välfärdspolitik, förmådde hans konservatism inte hantera den sociala delning som industrialiseringen och urbaniseringen orsakade. Hans politiska gav också upphov till att två nya politiska partier grundades. Bismarck ville ha in den katolska kyrkan under Preussens kontroll, men när flera medlemmar ur det katolska prästerskapet vägrade följa den nya lagstiftningen utbröt *Kulturkampf*. Liberalerna såg katolikerna som ett hot mot civilisationen och valde att stötta Bismarck. När denna kamp väl var över, var katolikerna bittra fiender både till liberalism och modernitet. Katolska centrumpartiet

bildades 1871 för att försvara katolikerna mot liknande förföljelse. 1878 stiftade Bismarck också en rad anti-socialistiska lagar, som begränsade medborgerliga fri- och rättigheter. När dessa lagar slutade efterlevas på 1890-talet, bildades det tyska socialdemokratiska partiet som 1912 var världens, då, största politiska organisation. 1890-1914 fragmentiserades partipolitiken och flyttade till vänster och socialdemokraterna var det enda politiska parti som växte. De konservativa gick tillbaka, med undantag av katolska centrumpartiet som var konstant. Partierna var splittrade och liberalerna var två partier, nationalliberalerna och de progressiva, och de konservativa var tre partier, de konservativa, de fria konservativa och katolska centrumpartiet. Socialdemokraterna splittrades även de, men först efter Första världskriget. Det fanns då en pro- och en antikrigsfalang inom partiet och den senare blev det tyska kommunistpartiet. Med ryska revolutionen i färskt minne var socialdemokraterna livrädda för kommunisterna och fruktade samma öde som de ryska mensjevikerna vid ett eventuellt kommunistiskt maktövertagande.⁴⁹

29 juni 1914 sköts Österrike-Ungerns tronarvinge Frans Ferdinand till döds i Sarajevo, vilket blev inledningen till Första Världskriget. Detta välkomnades till en början i Tyskland. Kriget skulle innebära en revolution, en befrielse och leda till den fulla bekräftelsen av Tyskland och tysk kultur. Kriget blev istället en besvikelse och kom att leda till en förlust. Versaillefreden innebar bl. a. att Tyskland förlorade 13 % av sitt territorium, Ruhr-området demilitariserades och ockuperades under större delen av 1920-talet av de allierade, att det tysktalande Österrike inte fick anslutas till Tyskland, att armén begränsades till 100 000 man, att flottan begränsades och att flygvapnet försvann. Dessutom fick Tyskland en internationell ekonomisk skuld och tvingades skriva under den omtalade skuld klausulen 231, där Tyskland tog på sig allt ansvar för kriget. Visserligen får man nog bedöma fredsfördraget som orättvist, inte minst skuld klausulen, men, som Richard Evans påpekar, områdesförlusten är liten jämfört med vad Tyskland själv hade krävt vid en seger och skadeståndet var inte omöjligt att betala och egentligen rättvist med tanke på de skador Tyskland hade orsakat Frankrike och Belgien under kriget.⁵⁰

Efter 1918 grundades det som kom att kallas Weimarrepubliken. Detta var den första helt demokratiska regeringen i Tyskland, men den var från första början misstrodd och sågs av många som en produkt av freden och de partier som var med och grundade republiken, socialdemokraterna, centrumpartiet och vänsterliberalerna, nu kallades demokraterna, kom att för all framtid förknippas med den. Den kom att bekämpas av både nationalisterna, f.d. konservativa partiet, och kommunisterna. Inte heller fick den militärens helhjärtade stöd. Folkpartiet, f.d. Högerliberalerna, under Gustav Stresemann accepterade den som en

nödvändighet, snarare än av övertygelse. Det började bildas en-frågepartier och en helt ny klass bildades av veteraner från skyttegravarna. Veteranerna ville återvända till imperiesystemet, då de, som de flesta veteranorganisationer, inte minst i besegrade länder, tenderar till att vara konservativa, då all förändring av nationens politik ses som förräderi av allt det man hade stridit för. Inom litteraturen skapades en hel genre som glorifierade brödraskapet i skyttegravarna. Alla sidor beväpnade organiserade grupper och slagsmål och mord blev vanliga. Många av paramilitärerna kom från extremhögern, men vissa kom också från kommunisterna lockade av politiskt våld och extremism. 1918-1919 skedde en rad små uppror och revolutioner, framför allt i södra Tyskland, ledda av kommunisterna, som var det största kommunistiska partiet utanför Sovjetunionen. Dessa uppror och revolutioner slogs ned av de s.k. Frikårerna, som bestod av krigsveteraner. Dessa var sanktionerade av socialdemokraterna, vilket förstörde alla möjligheter till senare samarbete mellan socialdemokrater och kommunister. Weimarrepubliken hade ingen spärr till riksdagen, vilket skulle ha inneburit stabilare koalitioner med färre partier. Istället kom det nu att ske frekventa byten av regeringarna och man hade inte mindre än 20 regeringar 1919-1933, som i genomsnitt satt litet kortare än åtta månader. Det enda parti som hade stabilt stöd och satt i samtliga regeringar, var centrumpartiet. Centrumpartiets Akilleshääl var beroendet av Rom och Pius XI och kardinalstatssekreterare Pacelli ansåg, att flera av paritets politiker var allt för liberala och inte i tillräckligt stor grad bevakade kyrkans intressen.⁵¹

1910- och 1920-talet innebar två decennier av kriser för Tyskland. Först kom kriget, med stora mänskliga förluster och lidande, segrar som följdes av en, för befolkningen, oförklarlig kollaps, en hård och förödmjukande fred, politiska förändringar där det offentliga livet brutaliserades. Man drabbades samtidigt av en förlorad nationalekonomi, hög arbetslöshet och sänkt levnadsstandard. Det ekonomiska skadeståndet skapade kris i ekonomin, då det finansierades med hjälp av sedelpressarna, vilket ledde till hyperinflation där medelklassen förlorade sitt sparkapital. Då pengarna förlorat sitt värde återgick människorna till att handla med gods. Brottsligheten ökade och nådde en topp 1923, där den organiserade brottsligheten nästan var i klass med Chicagos. När regeringen, i ett slags protest mot fredfördraget och ett sätt att få ordning på ekonomin, inte levererade det utlovade kolet till Frankrike ockuperades Ruhr-området av franska och belgiska trupper. Den franska ockupationen kom att följas av resningar, både från nationalistiskt såväl som kommunistiskt håll, bl. a. Ölkällarkuppen 9 november 1923. 1924-1929 skedde en demokratisk stabilisering, men det var fortfarande osäkert ekonomiskt och socialt med hög arbetslöshet och ett beroende av utländsk kredit. Dawsplanen antogs 1924, vilken praktiskt

möjliggjorde betalningen av skadeståndet som flöt på fram till 1929. Industrin återhämtade sig med hjälp av korta lån från USA. Dessa upphörde dock vid börskraschen 1929. Regeringarnas finansiella åtstramningar ledde till arbetslöshet och man försökte genom välfärdspolitik hjälpa de mest utsatta. Under Weimarrepubliken skapades ett omfattande välfärdssystem med bl. a. nya socialförsäkringar för arbetslöshet. Under de ekonomiska villkor som då rådde, var systemet dömt att misslyckas från början. När depressionen sedan kom ledde den till en total politisk fragmentering.⁵²

Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei

I kaoset efter Första Världskriget fanns en uppsjö av auktoritära nationalistiska, i mer eller mindre sammanhållna organisationer. Den tyska nationalistiska milisen var Freikorps. Medlemmarna i denna bevakade i första hand gränserna från Första Världskriget i Öst- och Centraleuropa. Bland de tyska krigsveteranerna var den största högnationalistiska gruppen Stahlhelm. Den var ultranationalistisk och auktoritär, men gruppen var inget politiskt parti och den deltog inte i val. Nationalbolsjevikerna var ultranationalister ledda av Ernst Niekisch, som förespråkade en leninistisk social revolution i kombination med tyska politiska och kulturella principer. Det mest betydelsefulla partiet bland ultranationalisterna var Deutsche Nationalistische Volkspartei. Det accepterade de politiska spelreglerna och deltog i koalitionsregeringar. Det fanns dessutom auktoritära element inom partier som Centrumpartiet och det liberala Deutsche Volkspartei. För ungdomar fanns en rad Bündisch organisationer, som ofta var militanta och förespråkade radikaliserings-, patriotisk enhet och starkt ledarskap. The Conservative Revolution var ingen vanlig politisk organisation. Den bestod av intellektuella som ville återupprätta sanna, tyska värden och leddes av Stefan George, Oswald Spengler och Arthur Moeller van den Bruck. Oswald Spengler skrev boken *Der Untergang des Abendlandes* och Arthur Moeller van den Bruck var den som skapade begreppet Tredje Riket. Riket som fanns mellan Charlemagne och Bismarck, skulle återupprättas genom en nationell revolution, då alla politiska partier skulle försvinna och Tredje Riket skulle omfatta alla politiska och sociala grupperingar och leda till en pånyttfödelse av nationen. Denna grupp var en del av det som brukar betecknas som *Völkisch* kulturen, där man anser att fred och harmoni endast kan råda i etnisk enhetliga samhällen. Samtliga dessa högerorganisationer kom att förlora mark till nationalsocialisterna och försvann som autonoma krafter i mitten på 1933.⁵³

Deutsche Arbeiter Partei startades i München i början av 1919 av Bayaren Rudolf von Sebottendorff och var inspirerat av Theodor Fritsch och ariosoferna. Det fanns dock tidigare ett parti med samma namn i Trautenau, Böhmen 1904-1918. Detta kom senare att byta namn till Deutsche Nationalsozialistische Arbeiter Partei. Detta parti var en produkt av socioekonomiska och etniska konflikter i Böhmen och Mähren. Tjecker blev strejkbrytare när tyskspråkiga arbetare i Böhmen strejkade i början av 1900-talet. I den organisation som startades 1919 blev den mest hängivne medlemmen Anton Drexler. DAP ville lyfta fram den tyske arbetaren och sade nej till all inkomst som inte förtjänats genom arbete. Man kunde dock tänka sig att försvara kapital som användes i nationens intressen. Hitler gick med i partiet i september 1919 och i februari 1920 antog man 25-punkts programmet. Denna nationalsocialism förespråkade en extrem nationalism med enandet av alla sanna tyskar, vars rasmässigt överlägsna identitet skilde dem från alla andra raser. Namnet till trots förespråkade man inte ekonomisk kollektivism, utan privat egendom och individuella initiativ sågs som tyska värden. Småföretagare skulle skyddas, men 51 % av de stora bolagen skulle nationaliseras och sedan administreras för det allmännas bästa. Likaså skulle bank- och kreditväsendet nationaliseras. Man skulle konfiskera alla krigsvinster, åtala ockrare och införa ett bredare pensionssystem, avskaffa barnarbete och införa utbildning åt alla. Partiet tog avstånd från judar, kommunister och fredsfördraget från Versailles. Tysk makt och välstånd skulle återupprättas. Partiets namn ändrades till Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei. I juli 1921 tog Hitler över ledarskapet och blev partiets Führer och det var också under 1921 som brunskjortorna Sturm Abteilung bildades. Hitler gjorde massmötena ceremoniella och betonade symboler och ritualer. Swastikan, som tidigare hade använts av flera *völkische* och rasistiska grupper, blev partiets symbol och hälsningen övertogs också den från tidigare nationalistiska och militanta ungdomsgrupper. Inom partiet fanns en vänsterflygel med bl. a. bröderna Strasser och Joseph Goebbels. Hitler lyckades dock få med sig dem och ledarskapet kom att bli än mer centraliserat. 9 november 1923 försökte man ta makten vid den s.k. Ölkällarkuppen, vilket dock misslyckades. Efter det gav Hitler upp tanken på revloution à la Lenin och bestämde sig för att ta makten på ett legalt sätt. NSDAP fick främst sina medlemmar från den lägre medelklassen, men även den övre medelklassen och eliten var överrepresenterad. På det hela taget var det dock ett klassöverskridande parti. Ibland har en av orsakerna till nationalsocialisternas framgångar skyllts på den höga arbetslösheten. De arbetslösa röstade dock inte på nationalsocialisterna, utan på kommunisterna.⁵⁴

Situationen i Tyskland var kaotisk och demokrati omöjlig. Från mitten av 1930 fram till 1945 kom Tyskland att styras av förordningar. Vid riksdagsvalet 1930 ökade både nationalsocialister och kommunister. Den regering som tillsattes var ledd av centrumpartiets Heinrich Brüning. Han var inte pro-Weimar, utan drog åt det auktoritära hållet. För honom var det viktigare att skydda kyrkans intressen, än att bevara demokratin och han kom också att begränsa de demokratiska rättigheterna och medborgerliga friheterna, bl. a. pressfriheten. Arbetslösheten och brottsligheten var hög och prostitution vanlig både bland män och kvinnor. 1932 var 20 % av Tysklands befolkning beroende av ett välfärdssystem som kollapsat. Kommunister var partiet för de arbetslösa och många unga män ansåg sig svikna av socialdemokraterna som avskedade unga, ogifta män före äldre familjefäder. Kommunister rekryterade halvkriminella och organiserade strejker. Det politiska våldet var utbrett och bestod främst i gängbråk mellan nationalsocialister och kommunister, men ibland samarbetade de och attackerade gemensamt socialdemokrater. Brüning avgick i maj 1932 och efter det följande valet var det omöjligt att konstruera en majoritetsregering. Von Papen utnämndes till rikskansler och majoriteten av hans regering tillhörde inget politiskt parti. Under sommaren 1932 rådde fullt kaos och von Papen övervägde att förbjuda både nationalsocialister och kommunister och låta armén ta makten.⁵⁵

30 januari, 1933 blev Hitler kansler för en laglig parlamentarisk koalition. Genom att utse Hitler till kansler, men samtidigt kunna, som man sig trodde, kontrollera honom, hoppades man att det skulle leda till att man skulle få en fungerande regering. Man hoppades att denna kompromiss skulle bli kortvarig, men man hade gett Hitler alla medlen för att på laglig väg göra sig till diktator. Han valde att utlysa nyval till 3 mars och under kampanjen gjorde han helt klart, att detta var det sista valet, kanske för en kort tid, kanske för alltid. Våldet mot vänstern trappades upp under hela februari. Man använde sig av en kombination av terror, förtyck och propaganda. Nationalsocialisterna lovade att göra sig av med kommunismen, Marxismen, ”judisk” liberalism, kulturell bolsjevism, feminism och sexuell liberalism. Detta var åsikter som delades av många konservativa och nationalisterna som längtade tillbaka till Hohenzollernmonarkin och Bismarcks *Reich*. De yngre medlemmarna av Hohenzollernfamiljen stöttade nationalsocialisterna. Hitler vann arméns förtroende genom att lova att återinföra värnplikten, bekämpa marxismen och bekämpa fredsfördraget från Versailles. 27 februari, 1933 lyckades en ensam kommunistisk aktivist, Marinus van der Lubbe, sätta eld på Riksdagshuset, vilket föranledde inskränkningar i de civila rättigheterna och gav nationalsocialisterna en ursäkt att ännu hårdare förfölja enskilda kommunister. När Hitler vann valet 5 mars, 1933 fick han genom skrämseltaktik och genom att förbjuda

kommunistpartiet igenom *Ermächtigungsgesetz*, som gjorde honom till envåldshärskare. (*Ermächtigungsgesetz* innebar bl.a. att Hitler kunde stifta lagar utan att dessa först godkändes av riksdagen.) Katolska centrumpartiet var inte längre demokratiskt och drogs allt mer till auktoritära partier av rädsla för kommunismen. Partiet upplöstes också 5 juli, 1933, eventuellt för att få till stånd konkordatet. Kommunisterna kunde inte besätta sina platser i riksdagen, då deras möten och press var förbjudna och de antingen arresterades eller var på flykt. Socialdemokraternas taktik var att backa. Många vågade inte dyka upp i riksdagen och andra hade flytt landet. 14 juli, 1933 förbjöds även socialdemokratiska partiet och Tyskland var en enpartistat. När President Hindenburg dog i början på augusti slog man ihop president och rikskanslerämbete och Hitler var ensam vid makten. Man införde då också en ny ed, där armén och statsanställda svor eden till Hitler personligen, istället för konstitutionen.⁵⁶

1933 stod Tyskland på randen till ett inbördeskrig. Enligt Evans fanns det vid den tidpunkten endast två institutioner som kunde mobilisera så mycket våld att det genom detta kunde stoppa det pågående våldet: armén och nationalsocialisterna. Evans menar, att i mångt och mycket skulle en militärdiktatur ha lett till samma följder som nationalsocialisternas politik. En militärdiktatur hade sannolikt inskränkt de civila rättigheterna, upprustat militärt, ignorerat Versaillefördraget, annekterat Österrike och invaderat Polen för att nå Danzigkorridoren. Möjligen skulle den också ha startat krig mot Storbritannien, Frankrike och Sovjetunionen. Däremot, anser Evans, att det är helt osannolikt att den regimen skulle ha genomfört ett folkmord.⁵⁷

Nationalsocialisterna tog nu över och omorganiserade de grundläggande institutionerna. Målet var inte omedelbart en totalitär stat. Landets institutioner och struktur var sofistikerade och intakta. Istället utvecklades ett dubbelt system, där den ordinära verksamheten fortsatte, men där det uppstod ett dubblerat system med partiets organisationer. Enligt Payne skulle det i stort sett varit omöjligt att skildra landets organisation i ett diagram. Hitler ensam, hade makt över båda systemen. Den viktigaste av alla nationalsocialistiska organisationer var Schütz Staffeln och den har ingen direkt motsvarighet i någon annan modern diktatur. Den var en specialgren av Sturm Abteilung och Heinrich Himmler var dess ledare. Himmler modellerade organisationen efter de Teutoniska Riddarna, medlemmarna måste uppfylla vissa raskriterier och de hade *Mein Ehre heisst Treue* som motto. Delar av gruppen svarade bara inför Hitler och stod utanför lagen och var därmed en stat inom staten. Deras ideal var själva antitesen av kristna värderingar som medlidande, nåd och ödmjukhet. Hitler behöll i princip det existerande rättssystemet, men stiftade många lagar emot judar och politiska fiender. Fler brott belades med dödsstraff

och fler avrättningar genomfördes. Nya brott kom ibland att införas retroaktivt. Även här introducerades dock ett ”dubbelt” system f.o.m mars 1933, då det installerades speciella nationalsocialistiska domstolar som dömde vid alla politiska brott, utom högförräderi. För det brottet instiftades speciella folkdomstolar i april 1934. Konzentrationslägren var från början enbart tänkta att hysa politisk fångar, vilket också var fallet. Det var först från 1937 dessa började användas regelmässigt för asociala, återfallsförbrytare, vagabonder, prostituerade och ”mindervärdiga”. Nationalsocialisterna dolde varken våldet eller förtrycket. Istället annonserade man ofta om avrättningar, domar och koncentrationsläger. Detta har i efterhand använts som argument för att hävda att tyskarna godkände dessa handlingar. Andra menar att de istället skrämdes av dem. I efterhand har det också framkommit, att många i medel- och överklassen inte trodde att Hitler visste om allt våld, eller att man trodde att det var övergående och ett resultat av ungdomlig iver. Att våldet inte bara var begränsat till motståndare utanför partiet, blev tydligt 30 juni, 1934 under vad som kallas ”de långa knivarnas natt”. Hitler lät då SS mörda ett hundratal meningsmotståndare inom partiet, mest känd är kanske Ernst Röhm, dåvarande ledare för SA. Mer betydelsefulla personer, som von Papen, vågade man dock inte röra. Denna utrensning inom partiet konsoliderade Hitlers makt ytterligare.⁵⁸

Den nationalsocialistiska ekonomin var inte emot privatäggande, utan bara vad som ansågs som överdriven eller främmande kapitalistisk dominans. Inom partiet var man inte ense om hur stort inflytande staten skulle ha över ekonomin. Hitler var emot fullständig planekonomi, eftersom han ansåg att konkurrens var bra för resultatet och någon sådan infördes aldrig i full skala, trots att socialism ingick i partinamnet. Inget enhetligt nationalekonomiskt system kom heller att införas under nationalsocialisterna. Ekonomin skulle underordnas nationens intressen. Forskare är inte helt eniga om rustningen för krig påbörjades omedelbart eller vid en senare tidpunkt. Payne tillhör de som anser, att rustningen kom igång först senare. I början av regeringstiden gick den största delen av budgeten till offentliga arbeten och bostadsbyggande. De offentliga arbetena var från början frivilliga, men blev allt mindre så efter 1933. Den stora rustningen inleddes i mitten av 1936, då alla sektioner av ekonomin underordnades kontroll och regleringar. Då introducerades Hermann Görings första fyra-års plan och därmed den första statsägda industrin. Evans däremot anser, att all aktivitet redan från början var inriktad på krig och att även de offentliga arbetena syftade till detta, där det sista ledet var införandet av allmän värnplikt i maj 1935. Detta skedde för övrigt utan protester från omvärlden. Evans påpekar också, att

flera av de projekt nationalsocialisterna fick beröm för hade påbörjats av tidigare regeringar, såsom vägbyggen, husbyggen och förbättringar inom jordbruket.⁵⁹

Om det tog ett tag att komma igång med upprustningen, så gick det desto fortare med det man kallar *Gleichschaltung*. Ett startdatum skulle kunna sättas till 7 april, 1933, då den beryktade arierparagrafen infördes. (Arierparagrafen innebar att du var tvungen att kunna bevisa att du var av ”ariskt” blod för att kunna inneha en offentlig tjänst.) *Gleichschaltung* innebar, att nationalsocialistiska principer skulle råda inom alla samhällets områden. Inte minst rensade man det juridiska systemet på oliktankande. Ledarskapsprincipen infördes inom alla samfund och speciella parallella nationalsocialistiska organisationer infördes på alla områden, såsom fackföreningar eller idrotts- och ungdomsorganisationer. Ungdomsorganisationerna var givetvis viktiga för indoktrinering och mobilisering av unga. Under press kom detta sedan att innebära, att alla icke-nationalsocialistiska föreningar och organisationer kom att upplösas eller uppgå i en nationalsocialistisk. I mars 1933 hade man skapat propagandaministeriet, med Joseph Goebbels som minister, som skulle kontrollera alla kulturell och intellektuell verksamhet.⁶⁰

Nationalsocialisterna uppfattade födelsetalen som låga och detta som ett hot mot nationen. Det var de inte ensamma om vid den här tiden, utan många europeiska länder var oroliga och uppmuntrade ett högre födelsetal. Man gav sig på allt och alla som ansågs vara skyldiga till Tysklands låga födelsetal. Bl. a. brände man litteratur från Hirschfelds Institutet i Berlin som ville legalisera homosexualitet och aborter och höll kvällskurser i sexualundervisning. Som ett led i uppmuntran att öka födelsetalen stramade man upp implementeringen av abortlagstiftningen. För nationalsocialisterna var heller inte ”oäkta” barn något problem, utan man snarare uppmuntrade utomäktenskapliga förbindelser, förutsatt att föräldrarna var av den rätta ”rasen” och de rätta generna. Deras syn på kvinnan var konservativ och genom fördelaktiga äktenskapslån, där återbetalningen minskade för varje fött barn, fick man bort fler kvinnor från arbetsmarknaden. Nationalsocialisterna var egentligen emot alla välfärdsprogram, då det stred mot socialdarwinismen. Social hygien lät de svagaste föröka sig, medan rashygien istället skulle låta de starkaste föröka sig. Rashygien var också något som allt mer hade börjat förespråkas av läkare och socialarbetare under depressionen, då institutionerna snabbt fyllts med patienter, då familjerna inte längre själva hade råd att försörja sjuka och handikappade. Dessa tankar fanns redan i slutet av Weimarrepubliken. Ett ökat födelsetal gällde dock bara de önskvärda och 14 juli, 1933 kom lagen om tvångsterilisering för att stoppa ärftliga sjukdomar. De som kom att omfattas var ”svagsinnet”, schizofreni, manodepression, Huntingtons, ärftlig epilepsi, dövhet, blindhet

eller fysisk missbildning och allvarlig alkoholism. Tvångssterilisering användes ofta mer som straff och social kontroll, än för att bedriva rashygien. De som var för sjuka eller för farliga för att släppas ut från institutionerna steriliserades inte. Tyskland var långt ifrån ensamma om att ha lagar om tvångssterilisering. Schweiz samt 28 delstater i USA hade tillämpat det sedan 1928. Danmark införde det 1929, Norge 1934 och Sverige 1935. Den protestantiska delen av Tyskland accepterade steriliseringslagarna utan större protester, medan katolikerna protesterade högljutt, vilket togs som ett tecken på kyrkans bakåtsträvande av nationalsocialisterna. Även om nationalsocialisterna var emot välfärdsprogram hade det varit ett politiskt självmord att omedelbart upphöra med socialhjälpen. Den s.k. vinterhjälpen, som kom att organiseras av nationalsocialisterna, kallade de inte heller varken socialhjälp eller välgörenhet, utan tyskar som hjälper tyskar. Denna skulle vara frivillig, men alla tvingades vara med och betala. Givetvis gick hjälpen bara till ”friska arier”. I juli 1933 fanns det endast fyra icke-statliga välgörenhetsorganisationer; den nationalsocialistiska folkets välfärd, den protestantiska inre missionen, det katolska Caritas och det tyska Röda Korset. Från slutet av 1934 förbjöds alla filantropiska aktiviteter, som inte var en del av vinterhjälpen. I mitten på september 1935 skrevs de s.k. Nürnberglagarna i vilka man kom att definiera medborgarna i Tyska Riket som tyska eller av liknande blod. I dessa definierades också vem som var jude. Denna definition kom under hela sin existens att orsaka nationalsocialisterna stora problem och definitionen tillämpades hela tiden med en stor portion godtycklighet. Att det infördes flera grader av judiskhet underlättade inte, utan gjorde det snarare svårare. Nürnberglagarna presenterades som en hjälp för den judiska minoriteten att leva sitt eget liv och det fanns en uppfattning att Nürnberglagarna skulle skydda judarna och att de våldsamma antisemitiska protesterna skulle upphöra med dem. När nationalsocialisterna först tog tillbaka Saarland, som sedan Verseillfreden 1919 tillhört Frankrike, genom en folkomröstning och sedan militariserade Rehn-landet i mars 1936 stötte man inte på några större protester internationellt. Många ansåg helt enkelt att Hitler hade tagit tillbaka vad som rättmätigt tillhörde Tyskland.⁶¹

Österrike

Österrike var en del av det tysk-romerska riket under tusen år och efter Winekongressen 1815 införlivades det i den tyska konfederationen fram till 1866, då det istället ingick i den nybildade dubbelmonarkin Österrike-Ungern, efter att Habsburgmonarkin besegrats av

Preussen. Trots att tyskarna utgjorde en minoritet i Österrike-Ungern var det ledande skiktet i dubbelmonarkin tysktalande och majoriteten av de sex miljoner tysktalande österrikarna identifierade sig med Habsburgmonarkin. Det började växa fram rörelser som åter ville tillhöra det tyska kejsardömet. En av de nationalistiska rörelser som eftersträvade ett Pan-Tyskland i slutet av 1800-talet leddes av Georg von Schönerer. Han misslyckades politiskt, men han var militaristisk, imperialistisk, antislavisk och antisemitisk och räknas som en av nationalsocialismens fäder. Politiskt var antisemitismen starkast i det kristna socialistpartiet. Det hade grundats 1878 av Adolf Stöcker som ville ha en kristen stat med statligt reglerad ekonomi. Liberalismen var svag i Österrike, som i stor grad var ett bondesamhälle och konservativt. I Tyskland hade Deutschnationale Handelsgehilfen Verband startat för att tillvarata tyska arbetares intressen. Denna var opolitisk, men den Böhmsk-Österrikiska motsvarigheten var det inte. Den startades i Sudetenland, som en reaktion på den positiva särbehandlingen av tjecker och kom till Österrike i slutet av 1800-talet och gick 1920 upp i de österrikiska nationalsocialistiska partiet. Här var animositeten mellan tjecker och tyskar stor och ungdomsorganisationer som Adler und Falken och Gensen bildades som försvarare i gränstrakterna. Det var ju också i dessa områden som det ursprungliga nationalsocialistiska partiet startades och först hade mest stöd. Det kom att bli det enda tyska nationalsocialistiska partiet som överlevde Första Världskriget i Österrike.⁶²

Efter Första Världskriget delades dubbelmonarkin och Österrike blev en självständig stat. Det fanns en slags ”dubbelmoral” efter Versaillefreden i segermakternas syn på självbestämmande för folk och stater. Trots idealistiska principer som gav Polen självständighet förnekades tysktalande minoriteter att anslutas till Tyskland. (Tyskland skulle därigenom ha vunnit territorium och detta var otänkbart för segrarmakterna.) Landet var politiskt turbulent och kom under de första femton åren att domineras av de kristna socialistpartiet, under ledning av den katolske prästen Ignaz Seipel, och socialdemokraterna, vilka båda hade önskat anslutas till Tyskland. Det växte fram ett antal paramilitära organisationer, inte minst i gränsområdena mot öster; socialisterna hade sin grupp, nationalsocialisterna sin och de kristna socialistpartiet sina *Sturmscharen*. Den mest betydelsefulla gruppen var Heimwehr, som under 1930-talet kom att få en mer samlad ideologi av Othmar Spann. I maj 1932 bildade det kristna socialistpartiet regering under Engelbert Dollfuss regering. För att få ett utländskt lån hade han tvingats gå med på att avstå från en *Anschluss* till Tyskland under minst 10 år. Mindre än ett år senare, mars 1933, upplöste Dollfuss parlamentet och gjorde sig själv till diktator. Socialister och nationalsocialister förbjöds. I maj 1934 gjorde Dollfuss ett försök att realisera

Quadragesimo Anno från 1931 genom att ge Österrike en ny konstitution. Han tog avstånd från Anschluss så länge Hitler hade makten och ville utveckla en egen identitet, där katolska och västerländska värden betonades i motsats till hedniska och rasistiska. Österrikes ekonomiska situation var katastrofal och landet var på gränsen till ett inbördeskrig. Nationalsocialisterna var det kristna sociala partiets värsta motståndare och växte trots att partiet var förbjudet. 25 juli, 1934 försökte de sig på en kupp där flera hundra dödades eller skadades. En av de döda var Dollfuss. Armén slog ned upproret och Hitler övergav de österrikiska nationalsocialisterna. Justitieministern Kurt von Schuschnigg bildade ny regering. Han lyckades inte heller få någon rätsida på ekonomin och ingen trodde längre på att Österrike skulle klara sig ensamt ekonomiskt. Alla partier hade ett återförenande med Tyskland som partipolitisk programpunkt och i juli 1936 skrev Hitler och Schuschnigg ett avtal, där Österrike i princip erkände sig som en tysk delstat och där Schuschnigg lovade att det Österrikiska nationalsocialisterna skulle ingå i en regering.⁶³

Antisemitismen och behandlingen av judar

Antisemitismen i Tyskland under Andra Världskriget var ingenting unikt. Inte ens den antijudiska lagstiftningen var ny. Det som var nytt var hur extremt långt nationalsocialisterna var villiga att gå. Slutmålet var inte heller någonting man öppet deklarerade från början, utan något man gradvis uppnådde. Forskare är inte heller eniga om Förintelsen var planerad från början eller om även det var en idé som gradvis tog form. 1870-1900 fanns en mängd antisemitiska partier i Tyskland, men dessa var i utkanten av det politiska livet och försvann i stort sett efter 1900. I slutet av 1800-talet hade t.o.m. Det konservativa partiet ett förslag på en arierparagraf liknande den som kom att införas 7 april, 1933. Antisemitismen var starkare på andra platser än i Tyskland, inte minst i Frankrike. Den franska nationalismen bygger dock på konstruktivism, d.v.s. man blir fransk genom utbildning och fostran, till skillnad från den tyska som bygger på ärvda egenskaper i ett organiskt samhälle. Antisemitismen i Frankrike spelade heller aldrig någon partipolitisk roll. I Polen och Rumänien fanns i slutet av 1930-talet en antisemitisk lagstiftning som utestängde judar från arbete i offentlig sektor, gjorde det svårt att få tillträde till högre utbildning och en del förlorade sitt medborgarskap. I Polen fanns också en nationalism som ville förtrycka alla minoriteter.⁶⁴

Judarna i det tyska kejsardömet var en liten minoritet och utgjorde aldrig mer än 1 % av befolkningen. Runt 1900 var de väl assimilerade och äktenskap mellan judar och kristna

var inte ovanligt. Den judiska befolkningen tillhörde främst medelklassen och yrkesvalen var ofta inom, vad som kan betecknas, ”synliga” känsliga områden som handel och finanssektorn, de kulturella områdena, journalism, medicin och juridik. I Österrike ägdes 50 % av bankerna av judar. De som var aktiva inom politiken var det ofta på vänsterkanten som ett resultat av den diskriminering de tidigare varit utsatta för. Antisemitismen hade från början varit framträdande i nationalsocialistisk propaganda, men denna hade senare fokuserat på kapitalisterna och kommunisterna som sina främsta fiender. Man hade också varit betydligt hårdare i sin behandling av homosexuella, asociala och kriminella, än av judar. Våldet mot judarna inleddes hösten 1932 med bombattentat mot judiska affärer och synagogor av brunskjortor. Under 1933 förekom rikstäckande, systematiskt våld mot judar, men det dämpades och nästa stora utbrott av systematiska våldshandlingar kom inte förrän 9 november 1938. Det var den s.k. *Kristallnacht*, som kom att bli vändpunkten för många, inte minst utländska journalister. Utländsk press rapporterade om våldet mot judar, men detta dementerades från tyskt håll som illvillig propaganda. Det var ju inte heller judarna som var första målet efter maktövertagandet, utan kommunisterna.⁶⁵

Nationalsocialisterna utlyste en bojkott av judiska varor 1 april, 1933 som hade kunnat orsaka stora ekonomiska förluster, men den tyska befolkningen stöttade den inte. På vissa platser anordnades motdemonstrationer. Människor var visserligen glada att bli av med det ”judiska” inflytandet, men man ogillade de våldsamma metoderna. Samtidigt hade man sedan Kulturkamp i slutet av 1800-talet blivit van vid att stora grupper pekades ut som fiender och förföljdes av staten. Det fanns inte heller något panik hos den judiska befolkningen i januari 1933. Många judar trodde det skulle lugna ner sig när nationalsocialisterna blivit varma i kläderna, medan andra rationaliserade eller ignorerade det. Det förkom också en stor emigration, inte minst bland de unga, men statistiken är osäker, då denna följer en religiös definition. En stor del av emigranterna valde Palestina som destination p.g.a. *Haavarat*. *Haavarat* var en överenskommelse mellan sionister och nationalsocialister, som ekonomiskt underlättade emigration till Palestina. Valde man Palestina fick man behålla mycket mer av sin egendom. *Haavarat* är en av orsakerna till att man tvivlar på att Förintelsen var planerad från början. Den s.k. areierparagrafen som infördes 7 april, 1933 infördes bara fragmentariskt till en början och ett stort antal undantag gjordes, inte minst bland läkare. Antisemitismen radikaliserades först 1938, då processen med expropriering skyndades på, inte minst på grund av krigsförberedelserna. Fram tills dess hade arianiseringen av företag främst skett genom diskriminering vid utläggandet av statlig kontrakt och man verkar ha betalt rättvisa priser för företagen. Visserligen kom

Nürnberglagarna under hösten 1935, men situationen förbättrades under 1936 p.g.a. att Tyskland då var värd för Olympiska Spelen. Fram till 1938 kunde judar få socialhjälp, men under det året förbjöds de tillträde till samtliga kulturella institutioner såsom teatrar, biografier, museer, föreläsningar och utställningar. Å andra sidan hade ett flertal länder gjort klart, att hårdare tag väntade för emigranter och flyktingar vid konferensen i Evian 6 juli, 1938. Judarna var egentligen inte välkomna någonstans.⁶⁶

Katolska kyrkan, kyrkornas situation i Tyskland och Rikskonkordatet från 1933

1815 fick Tyskland en ny konstitution som gav alla medborgare, oavsett vilken kristen tro man tillhörde, samma medborgerliga och politiska rättigheter. Man behövde inte längre ha samma tro som prinsen. Detta blev början till en konfessionslös stat, vilket först beklagades av kyrkan, men det kom också att innebära frihet från kontroll och statliga plikter. Katolska kyrkan behöll sin hierarki och lojaliteten mot påven var stor. Efter revolutionen 1848 fick man rätt att bilda sällskap och klostersistemet, som var ryggraden i katolsk skolundervisning, utvecklades och en mängd lekmannasällskap bildades. Även katolsk press utvecklades och katolska fackföreningar bildades. Preussens framgångar 1866 innebar att Österrike, som var den största katolska delen av den Tyska Federationen, flyttades ut ur denna. Oroliga katoliker i Tyskland bildade då 1871 Katolska Centrumpartiet för att främja katolska intressen. Pius IX förde en aggressiv politik och även om de tyska representanterna ogillade doktrinen om påvens ofelbarhet accepterades den snabbt. Detta sågs inte med blida ögon av Bismarck och den s.k. Kulturkampen började. Denna stred mot allt som *Syllabus Errorum* stod för. Pulpetarargrafen, som innebar att präster inte fick uttala sig politiskt infördes, jesuiterna slängdes ut, monarkiska ordnar, med undantag för de som vårdade sjuka, upplöstes och krav på borgerliga äktenskap infördes. Situationen lugnade ned sig något när Leo XIII tillträdde 1878.⁶⁷

I början på 1900-talet hade kyrkan rätt att skaffa sig egendom och ta emot gåvor och arv. Den fick också subventioner från staten. Detta var ofta en fortsättning på gamla ersättningar. I vissa av delstaterna kunde kyrkan ta ut skatter och få hjälp från staten med insamlandet av dessa. Staten bidrog också till finansieringen av skolsystemet genom att stötta konfessionella skolor. På det hela taget var situationen bra i Tyskland för katolska kyrkan i början av 1900-talet. Finanserna var goda och man hade statligt stöd. Efter Första Världskriget var också situationen bättre för katolikerna än för protestanterna. Katolska kyrkan hade inte bara en stark inre organisation och också en politisk allierad i Katolska

centrumpartiet. Jesuiterna tilläts dessutom åter verka i landet. Protestanterna hade också varit tvungna att skriva om sin konstitution p.g.a Tysklands nya konstitution. Detta behövde inte katolikerna. Däremot var man tvungna att anpassa sig till de formella förändringarna, vilket inte var lätt, då Vatikanen aldrig ansett att nationella gränser skall styra lagstiftningen. Katolska kyrkan både vann och förlorade medlemmar till protestanterna. Man förlorade dock något fler än man vann. Båda konfessionerna kunde dock samarbeta för att bevara de konfessionella skolorna gentemot socialister och bolsjevikerna. Katolikerna led av ett minoritetskomplex. Man var inte tillräckligt representerad vid statliga utnämningar och katolikerna var heller inte lika välutbildade som protestanterna. Detta kom till viss del att ändras under Weimarrepubliken. Katolska kyrkans ställning kom också att stärkas ytterligare, då man upprättade diplomatiska förbindelser med Tyskland 1920.⁶⁸

Katolska kyrkomän oroades av socialism, kommunism och nationalsocialism. I slutet av 20-talet hade det negativa med kommunismen, inte minst för kyrkans del, börjat märkas i Sovjet och i Mexiko utsattes kyrkan för förföljelse efter revolutioner och inbördeskrig. För en del, bl.a. kardinalerna von Galen och Faulhaber, framstod Weimarrepubliken som gudlös och en hädelse. Politiskt sett bland katolikerna fanns, förutom katolska centrumpartiet, en högerflank av monarkistiska cirklar kring von Papen. Hotet från kommunismen fick den politiska katolicismen, att gå från en mer demokratisk syn till en auktoritär. Det var inte enhetligt i alla stift, men i vissa förbjöds medlemskap i NSDAP eller bärandet av partiets symboler. Kardinal Bertram ville dock lyfta förbudet mot bärandet av brunskjortor, då flera katolska brunskjortor börjat besöka protestantiska gudstjänster. Efter 5 mars, 1933 fick katolikerna problem. Man hade sedan länge lovat att upprätthålla legitimt valda världsliga regeringar, men nu hade nationalsocialisterna kommit till makten och man hade till viss del tagit avstånd från dem. Den tyska katolska hierarkin var splittrad, men man uppmanade medlemmarna att arbeta för fred och social välfärd och att undvika att använda gudstjänsterna till politiska manifestationer. Hitler lovade upprätthålla de konfessionella skolorna och i sitt tal till nationen efter att han blivit kansler hänvisade han till Gud, så att kristendomen skulle vara basen för all religion i landet samt att familjen skulle vara grundenheten för folket. Dessutom lovade han att bekämpa bolsjevismen. Kyrkan jagade ett lovat och efterlängtat konkordat.⁶⁹

Under 1801-1855 slöt Vatikanen flera konkordat. Sedan kom en period av nedgång. 1870 upphörde det med Österrike, på begäran av Österrikes regering p.g.a ofelbarhetsdoktrinen. Efter första världskrigets slut och nya staters bildande var man

angelägna om att sluta nya konkordat; Bayern 1919, Preussen 1929, Baden 1932 och Anhalt 1932. Under förhandlingarna om ett rikskonkordat var det viktigaste för kyrkan, att man skulle ha kvar rätten att undervisa. Hos nationalsocialisterna fanns en önskan om, att reducera katolska kyrkans makt. Deras chefsideolog Rosenberg ansåg, att katolicismen var en skapelse av judiskt prästerskap och Reynhard Heydrich, uppvuxen som katolik, hatade katoliker lika mycket som judar. Samtidigt beundrade man katolska kyrkan för dess organisation. Hitler själv såg tre fördelar med konkordatet. Det första var att Vatikanen över huvud taget förhandlade när de, speciellt i Österrike, såg nationalsocialismen som något okritiskt. Det andra var att Vatikanen gick med på, eller åtminstone hoppades på, att ha bra relationer till en ren nationalstat. Det tredje var att kyrkan genom konkordatet skulle komma att dra sig tillbaka från aktiviteter som ansågs politiska.⁷⁰

Konkordatet är inte olik andra från modern tid. Det erkände konkordaten med Bayern, Preussen och Baden och undertecknades 20 juli, 1933 av Pacelli och von Papen. Katolska kyrkan gick med på att avskaffa centrumpartiet och andra uppenbart politiska organisationer, men förväntade sig att få behålla andra organisationer. En problematisk klausul var den om de katolska organisationerna som ansågs politiska skulle upplösas eller uppgå i NSDAP:s organisationer. Än värre var det att avgöra vad som var politiskt. Konkordatet var vagt angående kyrkans organisation och under sommaren 1933 började även icke-politiska organisationer stängas. Det fanns också tolkningsproblem när det gällde vad som var politiska möten, varför den politiska polisen i Bayern förbjöd allt utom rena gudstjänster. Till konkordatet fanns också en ”hemlig” del, i vilken kyrkan går med på att präster gjorde allmän värnplikt, vilket vid den här tiden hade förbjudits enligt fredsavtalet från Versaille. Steriliseringslagarna innebar också problem. Visserligen hade nationalsocialister och katoliker det gemensamt, att man var emot den sexuella frigörelsen, men för katolikerna var all form av sterilisering otänkbar. Trots att konkordatet hade undertecknats fortsatte de antikyrliga aktionerna. Dessa var dock inte enhetliga, utan skilde sig från stat till stat. Att nationalsocialisterna bröt oräkneliga gånger mot konkordatet är allmänt erkänt, men om det hade varit ännu värre utan ett konkordat kan man bara spekulera i. Ett flertal möten mellan tyska och katolska representanter ägde rum för att lösa tolkningsproblemen med konkordatet, utan att man kom fram till någon lösning. I april 1934 ger Vatikanen upp och överlåter till de tyska biskoparna att lösa problemet. Biskoparna kommer fram till en alternativ överenskommelse 29/6 1934, som, enligt Helmreich, var ganska fördelaktigt för kyrkan. Påven chockeras dock över ”de långa knivarnas natt” dagen

efter och mordet på Dollfuss knappt en månad senare och säger nej till vidare förhandlingar. Även Hitler säger nej till utkastet och försöken att lösa problemen upphör.⁷¹

Det var nu inte bara katolska kyrkans organisation och tolkningar kring denna som vållade problem. 12/11 1933 ägde skandalen i Sportpalatset rum, där ca. 20 000 Deutsche Christen hade samlats efter en folkomröstning. Deutsche Christen hade bildats under 1932 av nationalistiska protestanter, med nationalsocialisternas stöd som såg den evangelikanska kyrkan som en möjlighet att ena tysk tro. Deutsche Christen ville avskaffa det federala kyrkosystemet och grunda en rikskyrka och i kyrkovalet i Preussen 1932 vann de en tredjedel av platserna. De sökte en ”militant” och ”muskulär” kristendom i motsats till den feminiserade där man höll välgörenhet och medlidande högt. En heroisk Kristus skulle vara idealet för unga män. I Sportpalatset krävde man arierparagrafens införande, avskaffandet av Gamla Testamentet och utrensning av paulinska texter i Nya Testamentet. Detta föranledde protester från katolikerna, inte minst kardinal Faulhaber, som ansåg att Gamla Testamentet var en ouplöslig del av Bibeln. Faulhaber nämnde inte ”judefrågan”, men han kritiserade försök att nå frälsning genom doktriner om blod och ras. Den kritiken riktades framför allt till Rosenbergs anhängare. De extrema hyllningarna till blod och ras kunde bara leda till ett förnekande av kristendomen. Rosenberg var den mest anti-kristne bland nationalsocialisterna och ansågs försöka omkullkasta katolska kyrkan och hans bok *Der Mythos* sattes på indexlistan av Vatikanen i februari 1934.⁷²

Det var nu inte bara den katolska kyrkan som fick problem, utan även protestantiska. Även om de var konservativa politiskt, var de splittrade i rasfrågan. Som reaktion på behandlingen av kyrkan, startade Martin Niemöller och Dietrich Bonhoeffer Pfarrernotbund, som sedermera blev Bekännelsekyrkan. Denna kom att grundas genom den s.k. Barmensförklaringen 1934 av bl. a. Karl Barth och avfärdade rikskyrkan. Hitler ansåg att Bekännelsekyrkan ägnade sig åt politisk aktivitet och dess medlemmar förtrycktes genom att prästerna förbjöds att predika eller så arresterades de. Deras studenter inkallades och det var förbjudet att samla in pengar till dem. Samtidigt menade flera representanter hos Bekännelsekyrkan, att de var lojala medborgare i Tredje Riket och förnekade att de gjorde någonting politiskt. I mitten på 1935 inser Hitler, att det inte kommer att bli något rikskyrka och beslutar sig istället för att inrätta ett kyrkoministerium som till minister får Hanns Kerrl. Det var också i mitten på 1935 som Joseph Goebbels startade en propagandaoffensiv, där katolska präster anklagades och ställdes inför rätta för pedofili och homosexualitet, de s.k. moralrättegångarna. Andra påstådda brott var valutasmuggling. Våren 1936 stöttar den katolska hierarkin re-militariseringen av Rehnlandet. Von Galen skickade ett brev till Hitler,

där han tackar honom. I detta brev undrar han dock, om Hitler vet hur kyrkan behandlas. Det är relativt säkert att anta, att han aldrig fick något svar. 21 mars 1937 lästes *Mit Brennender Sorge* upp från nästintill varje katolsk predikstol. Encyklikan är omdiskuterad och kritiserades för att inte ha varit tillräckligt hård i sin formulering. Trots det orsakade den rabalder och får kanske sägas vara den starkaste protesten från katolska kyrkan under hela kriget.⁷³

Efter krigets slut och med kunskaper om Förintelsen, är en del av den kritik som framförts mot kyrkan, både den katolska och den protestantiska, bristen på agerande till försvar för judar. Det har ibland framförts, att inte minst katolska kyrkan intar i sin grundinställning en antisemitisk hållning. De gånger kyrkorna agerade till försvar för judar, var det uteslutande för konverterade judar. Inte ens Bekännelsekyrkan, med undantag av Bonhoeffer, uttalade sig för bekännande judar. Även om *Mit Brennender Sorge* fördömer rasteorier, gör den det i allmänna ordalag och nämner inte judarna med ett ord.⁷⁴

Biografisk översikt över Alois Hudal

Det är inte lätt att hitta biografiskt material om Alois Hudal. Detta förvånade mig något, då hans namn ofta nämns i samband med katolska kyrkans relationer med Nazityskland. Jag har i alla fall ännu inte stött på någon litteratur, som behandlar katolska kyrkans relation till den tyska staten under nationalsocialisternas styre, utan att Hudals namn nämns. Ibland nämns hans namn i förbifarten, ibland, som i fallet Godman, är han den som anses vara skyldig till allt, som kan uppfattas som negativt, i denna relation. I mitt sökande lyckades jag hitta en avhandling från universitet i Wien från 1995 av Markus Langer. Även han beklagar i början av denna avhandling, att bristen på material är stor. Av det materialet som existerar är också mycket omöjligt att få tillgång till. En del är inlåst i Vatikanens arkiv, till vilket få har tillträde, eller i privat ägo hos människor som är ovilliga att låna ut materialet. Langer själv avslutar sin avhandling med de sista kapitlen i Hudals memoarer, vilket är första gången de publiceras.⁷⁵ Då jag endast läser tysk litteratur med stor möda och ämnet för denna uppsats inte är att skriva en biografi över Alois Hudal, har jag gjort avvägningen att avstå från att läsa dessa kapitel.

Alois Hudal föddes i Graz 31/5 1885. Hans far Johann Hudal var skomakare och hans mor Anna var, som antagligen de flesta kvinnor vid den här tiden, hemmafru. Det finns en del frågetecken kring ifall Hudal var född inom eller utom äktenskapet, då datumet för

äktenskapet inte går att tyda i födelsebeviset. Enligt Hudals egna uttalanden var fadern en kristendomsfientlig socialist, medan modern var en from katolik, vilket gjorde äktenskapet svårt för modern. Modern verkar ha betytt mycket för Hudal och hon kom att tillbringa sina sista år i livet hos honom i Santa Maria dell' Anima i Rom. Hudal själv betecknade sig som ”gränslandstysk”, men hans verkliga rötter torde vara slovenska. Han led av mindervärdeskomplex över avsaknaden av ett tysk ursprung och kompenserade det genom att överdriva sin ”tyskhet”.⁷⁶

1904 tog Hudal studentexamen från ett gymnasium i Graz och samma höst påbörjade han sina teologiska studier vid teologiska fakulteten i samma stad. 19/7, 1908 prästvigdes han i Graz katedral och påbörjade sin kaplantjänst i Kindberg, Steiermark. 1911-1913 fortsatte han sin kaplantjänst i Santa Maria dell' Animas kyrka, samtidigt som han studerade Gamla Testamentet. Sin första doktorshatt fick han 11/1, 1911, oklart för vad, och sin andra 9/3, 1913 för arbetet *Die religiösen und sittlichen Ideen des Spruchbuches*. Han återkom till Graz universitet 1914, som professor i Gammaltestamentlig bibelvetenskap. Under en period skall han också ha gjort militärtjänst som fältpräst, men enligt Langer finns ingen annan information om detta, annat än att Hudal själv nämner det i sina memoarer.⁷⁷

1/1, 1923 utnämns Hudal till rektor för Santa Maria dell' Anima på direktiv från dåvarande kardinalstatssekreteraren Merry del Val. Han kom att tillbringa nästan 30 år på den posten. Under 1930-talet pågick konkordatsförhandlingar mellan Österrike och Vatikanen. Hudal representerade Vatikanen, tillsammans med bl.a. Eugenio Pacelli, och även om hans roll i detta arbete inte är helt klargjord, finns det gott om förslag till ändringar från honom i arkiven i Rom. Den viktigaste punkten för det nya konkordatet för katolska kyrkan var regleringen av äktenskapsrätten. På grund av det spända inrikespolitiska läget i Österrike kom förhandlingarna att stanna upp under 1932. Ytterligare bidragande orsaker var att tre av de österrikiska kardinaler som deltog i arbetet avled samt att man från Vatikanens håll prioriterade den tyska konkordatsförhandlingen. Konkordatet undertecknades så småningom i maj 1933, men ratificeringen förhalades ända fram till 30/4, 1934. Enligt Langer skall Hudal ha närt en dröm om att bli Wiens biskop. Denna kom att krossas 19/9, 1932, då istället Theodor Innitzer fick denna titel. Delvis som en kompensation för denna uteblivna biskopstitel, men också för sitt arbete vid konkordatsförhandlingarna torde ha varit orsaken till att Hudal under 1933 fick den titulära titeln biskop av Ela.⁷⁸

Det är i slutet av 1930-talet Hudal skriver den bok som i denna uppsats undersöks. Enligt Godman publicerades den första utgåvan i november 1936 och är mer eller mindre skriven av Hudal för att underminera det arbete som pågick i Vatikanen för att fördöma

kommunismen och nationalsocialismen. Det arbete som borde ha lett till ett fördömande av båda ideologierna, eller snarare världsåskådningarna enligt tidigare definitioner ovan, resulterade istället i ett ensidigt fördömande av kommunismen i Pius XI:s encyklika *Divini Redemptoris* från 1937.⁷⁹ Jag är osäker på om Godman menar att Hudals bok var orsaken till, att man inte kunde fördöma nationalsocialismen, men jag ställer mig i så fall mycket tveksamt till den logiken. Langer har, som sig bör i en avhandling, mindre egna åsikter om varför Hudal skrev denna bok, utan hänvisar till Hudals egna ord angående orsaken. Han ville som den förste skriva en vetenskaplig undersökning av förhållandet mellan kyrkan och en nationalsocialistisk stat. I sina memoarer anger han, att motivet var att finna svar på frågorna om vilken inställning en tysk katolik bör inta till att Vatikanen hade slutit ett kyrkofördrag med Hitler. Kan en religiös tysk katolik ansluta sig till en nationalsocialistisk organisation, eller måste han hålla sig till de tidigare upprepade direktiven från tyska biskopar och stanna utanför ett parti, där flera förespråkar en rasbiologisk teori som ersättning för religionen för de unga? Hur kan man förklara att nationalsocialisterna i Österrike bekämpas av kyrkans företrädare, medan Vatikanen sluter en överenskommelse med partiets tyska motsvarighet? Hudal hade stora problem när det gällde den här undersökningen, inte minst med tanke på, att flera av de böcker han ville studera som referenslitteratur var förbjudna på många platser och därmed svåra att få tag i. Skrev Hudal boken med intentionen att göra sig populär misslyckades han fullständigt. Boken utsattes för kritik från alla håll, såväl nationalsocialistiskt som katolskt. Undantaget var möjligen von Papen, men han och Hudal fungerade över huvud taget bra tillsammans, enligt Langer. Vatikanen intog en avvisande ställning, men indexerade aldrig boken, trots hot om detta från Pius XI. L' Osservatore Romano publicerade dock en artikel i vilken man deklarerade, att boken var tryckt utan Vatikanens godkännande. Flera katoliker ansåg att Hudal slog sig samman med nationalsocialisterna, istället för att bekämpa dem och att det fanns en fara i att så ensidigt fördöma enbart kommunisterna. Rosenberg var från början positivt inställd till boken, men kom sedermera att ändra sig. Det är förvånande att han någonsin var positivt inställd till den, då han är den som hårdast kritiseras i den. Trots att von Papen hade gett boken sitt stöd bad han Hudal ändra andra upplagans undertitel, vilket Hudal vägrade. Detta kom att leda till, att Goebbels ministerium så småningom kom att förbjuda boken. Den var sedan tidigare redan förbjuden i Tjeckoslovakien, Luxemburg, Holland och Österrike. Det Hudal blev mest kritiserad för var diskussionen kring två inriktningar av nationalsocialism; en höger och en vänster flygel. För honom fanns det en "rätt" och en "fel" nationalsocialism. Det är intressant med tanken på vad som ovan redovisats om vad dagens fascismforskare har

att säga angående enhetligheten inom nationalsocialismen.⁸⁰ I ett brev från Pacelli till Hudal från 28 april, 1938 står: ”Der heute bereits überaus starke Einfluß des revolutionären und antichristlichen Flügels in der Partei, der durch Himmler und die SS vertreten ist /---/”.⁸¹ Sålunda var talet om olika flyglar inom partiet inte okänt, snarare erkänt, då det användes av dåvarande kardinalstatssekreteraren.

En känslig händelse, där händelseförloppet och vem som gjorde vad och av vilken orsak personen agerade, är deporteringen av judar från Rom 16 oktober, 1943. Uppsamlingsplatsen låg mycket nära Vatikanen och att Vatikanen var i kontakt med Tysklands ambassadör Weizäcker är klart, likaså att både Pius XII och Hudal var involverade. Däremot hur starkt man protesterade och hur denna protest skall tolkas är inte givet. Langer citerar i sin avhandling ett brev från Hudal till tyskarnas stadskommendant i Rom, General Stahel, där han lyfter fram vikten av att inte deportera judar med italienskt medborgarskap, då påven i sådana fall skulle bli tvungen att uttala sig offentligt. Langer menar, att det är oklart vilken påverkan Hudals brev hade när det gäller deportationen av italienska judar, men att Hudal i alla fall försökte göra något för dem. Etiskt sett har jag svårt att hålla med Langer i det här fallet, då alla judar, oavsett nationalitet, principiellt har samma värde. Samtidigt rör vi oss i en tid, då det kanske gällde att ”rädda det som räddas kan”. Klart är i alla fall, att Hudal trädde fram till Weizäckers försvar 1948 genom att skriva ett edsäktrat brev.⁸²

Mot slutet och efter Andra Världskriget var Hudals organisatoriska förmåga och stora kontaktnät efterfrågat. Han var involverad i att skriva ett försök till ett fredsfördrag och satt som rådgivare i kommittén för utlandsösterrikare i Rom som grundades 1944-1945. Denna hade bl. a. som önskan att återupprätta monarkin under Otto von Habsburg. Kommittén diskuterade också en eventuell tull- och valutaunion mellan Österrike, Ungern och Tjeckoslovakien. Rom var efter kriget medelpunkten för massflykten från Europa, både den legitima och den illegitima, och var omöjlig att kontrollera. Vatikanen var involverat i fång- och flyktingarbetet genom sin organisation Pontifica Commissione Assistenza under Pius XII:s ansvar. Denna organisation innefattade ca 20 underorganisationer, där Hudal hade ansvaret för den österrikiska. Huvuduppgiften för organisationen var, att hitta försvunna personer och återföra familjer, men organisationen har anklagats för att ha hjälpt krigsförbrytare, inte minst med Hudals hjälp, att fly. Som så mycket annat när det gäller Vatikanen, är organisationens akter inte tillgängliga för granskning. När det gäller anklagelserna om att ha hjälpt krigsförbrytare att fly är källäget synnerligen bekymmersamt och långt ifrån fullständigt. Efter Hudals död skickades hans kvarlåtenskap till Santa Maria

dell' Anima och det är oklart hur mycket som försvann, men genom det som finns kvar är det uppenbart att material saknas. Röda Korset, vars pass sades ha missbrukats och som var ytterst ansvarig för passutgivning, hade inget intresse av att bevara dessa arkiv. De länder, främst i Sydamerika, som mottog flyktingarna ser också helst att sanningen inte offentliggörs och Vatikanens arkiv för denna era är inte tillgängliga. Hudal själv menade, att han önskade hjälpa anhöriga till nationalsocialister och fascister som förföljdes av kommunister och kristna demokrater med hjälp av metoder som inte så litet likande nationalsocialisternas egna. Dessutom ansåg han, att många av de anklagade var oskyldiga och de ansvariga hade varit befäl och ett bristfälligt system.⁸³

All uppmärksamhet kring Hudals person ledde till att flera österrikiska biskopar, bl. a. den tidigare nämnde Wiens biskop Innitzer försökte få Hudal återkallad från sin tjänst som rektor för Santa Maria dell' Anima. Huruvida han verkligen blev återkallad, eller om han avgick frivilligt, får jag ingen klarhet i med hjälp av Langers avhandling, men klart är att han i juli, 1952 skriver sitt sista bidrag i skolans dagböcker. Efter att ha förlorat rektoratet drog sig Hudal tillbaka till Grottaferrata, en by strax söder om Rom. Här fortsatte han att vara aktiv genom att skriva. Bl. a. skrev han för utlandstyskarna i Argentina i argentinsk press, vilket föranledde, att en hatkampanj bedrevs mot honom i österrikisk press i början på 1960-talet och Hudal valde att aldrig mer återvända dit. 13/5, 1963 avled han, svårt deprimerad, av cancer i bukspottskörteln och begravdes jämte sin mor på Campo Santo Teutonico efter en begravningstjänst i krigskapellet hos Santa Maria dell' Anima.⁸⁴

”Small in stature but lofty in ambition, Hudal was determined to make a name for himself. Pushy, combative, and no victim of false modesty /---/”.⁸⁵ Ovanstående citat inleder Godmans beskrivning av Alois Hudal. Han tillstår dock, att utan italienskt påbrå eller goda kontakter var det mycket svårt att göra karriär i Vatikanen vid den här tiden. I sin ambition att göra karriär var Hudal, enligt Godman, mer eller mindre villig att göra vad som helst och i sin besvikelse och frustration över att inte ha lyckats är det Hudal som efter kriget försåg Rolf Hochhuth med förvanskat material till dennes pjäs *Der Stellvertreter*.⁸⁶ Jag råkade av en slump se denna pjäs i London, när den för första gången på 40 år åter sattes upp, och har även läst manuset. Pjäsen är i original 4,5 timmar lång och ger en allt annat än smickrande bild av katolska kyrkans agerande för judarna under Andra Världskriget, men Pius XII är endast med 15 minuter och skildringen av honom är snarare av en obeslutsam man än av en ond och jag kan egentligen inte förstå varför denna pjäs är så avskydd av försvarare av Pius XII. Det finns säkert värre framställningar än så om man söker.

Även om jag tycker Godmans bild av Hudal är orättvis, hyste han givetvis åsikter som skulle kunna anses oacceptabla idag och han tog vid flera tillfällen ställning för nationalsocialister. Om skälet till det var för att de var nationalsocialister, tyskar eller något annat kan säkert diskuteras, men de han själv angett ovan kan jag inte anse som orimliga. I samtliga av sina skrifter tog Hudal avstånd från demokrati. Det var ju dock nationalsocialisterna allt annat än ensamma om att göra, så den åsikten kan inte sägas vara specifikt nationalsocialistisk. Han var för ett Stortyskand och ansåg inte, att Österrike var livsdugligt som egen nation efter monarkins fall. Han trodde inte heller på Dollfuss kristna korporativa stat. Han ansåg, att enda sättet att hålla den staten vid liv var med våld, då stora delar av befolkningen var för avkristnade för att stödja den frivilligt. När det gäller han syn på judar är hans tal och skrifter antisemitiska, men han hade judiska vänner och det finns bevis i hans kvarlåtenskap på att han hjälpte judar under Andra Världskriget. Även om han måste ha förstått en del av den tragedi det innebar att ha nationalsocialisterna vid makten, var han inte medveten om allt. Det fanns en tendens till tvivel, men han såg inte några bättre alternativ enligt ett brev till Pius XI, daterat 10 oktober, 1938:

Der Nationalsozialismus könnte, auch wenn er durch eine Revolution verschwinden würde, nur durch eine Militärdiktatur oder durch den Kommunismus abgelöst werden. Die Kirche aber hätte keinem Fall viel zu gewinnen!

Han bad dock aldrig om ursäkt för de åsikter han gett uttryck för och han menade, att det var de händelserna från Verseillefreden 1918 och framåt som var orsaken till den katastrof Andra Världskriget innebar. I den historien var alla länder inblandade och sålunda var inget land utan skuld.⁸⁷

Die Grundlagen des Nationalsozialismus

Den bok, vars innehåll är det som i denna uppsats skall undersökas, är uppbyggd som en vetenskaplig uppsats eller avhandling och han använder sig genomgående av slutnoter. I sin inledning presenterar Hudal orsakerna till att han skriver denna bok, vilka frågeställningar han har för avsikt att besvara, vilken litteratur han använt sig av samt beskriver i någon mån den historiska kontexten. Han går sedan vidare med en bakgrund, där han presenterar flera av de författare och konstnärer som han anser har inspirerat och lagt grunden till nationalsocialismen. I den tredje delen diskuterar och tolkar han nationalsocialismen utifrån

tio ämnesområden för att i den sista delen presentera sina slutsatser. Det som kanske mest förvånar en nutida läsare i jämförelse med dagens vetenskapliga uppsatser och avhandlingar är språkbruket. Jag har svårt att tänka mig någon student, doktorand eller forskare som skulle inleda med: ”Dieses Buch, das mit meinem Herzblut geschrieben ist /---/” Andra exempel på språkbruk som knappast kan accepteras som vetenskapligt idag är:

So wollen wir jeden falsch verstandenen Pazifismus bekämpfen, der mit Schlagworten ewige Ketten an unseren Händen lassen möchte, die unwürdige Friedensverträge geschmiedet haben und der deutschen Jugend die Wehrhaftigkeit als den hohen Wert männlicher Tugend zurückerobern.⁸⁸

eller:

Mithelfen soll es, damit die nationale Bewegung sich befreie von weltanschaulichen Irrwegen, die anfänglich nicht oder wenigstens nicht wesentlich mit ihr verbunden waren und heute trotz einer machvoll ausgebauten Organisation die innere Kraft des Nationalsozialismus bedrohen, dem von der Vorsehung die große Aufgabe übertragen wurde, in Europa mit dem Fascismus das fest Bollwerk zu sein gegenüber den Flutwellen des asiatischen Kulturbolschewismus, der heute alle Staaten und Völker in gleiche Weise bedroht.⁸⁹

Nedan kommer jag att referera varje del för sig, enligt Hudals egen indelning, för att därefter jämföra det han säger mot vad som ovan beskrivits som en nationalsocialistisk ideologi.

Del I: Einleitendes

Hudal inleder sin bok med en historisk tillbakablick. För honom är det genom den historiska utvecklingen man kan förstå nuet. Han läste mycket av den litteratur som rörde de politiska strömningarna under Habsburgsmonarkins sista dagar. Nationalismens framväxt är något Hudal ser som ett resultat av en våldsam sekulariseringsprocess under 1800-talet, där ett religiöst tomrum framträdde och gudomliggörandet av nationen och en utopi om ett nations- och klasslöst samhälle uppstod. Då uppstod, enligt Hudal, politiska religioner. Denna typ av religiösa nationalism brände dock ut sig själv och upphörde efter Första Världskriget. Hudal växte själv upp i ett gränsområde, vilket måste ha påverkat honom. Visserligen låg inte detta mot Tjeckoslovakien, där som tidigare nämnts tysktalande nationalistiska organisationer bildades, men det var ett område där tysktalande började utgöra en minoritet och katolska kyrkor övergå till ortodoxa. Inte minst blir det i Hudals inledning tydligt, att han inte är

förtjust i vare sig kommunismen eller liberalism av den typ som franska revolutionen stod för. Det är också intressant att han tänker i termer av politisk religion. Trots att jag i min teoretiska utgångspunkt valde, att använda mig av det begreppet vet jag inte av vem eller när begreppet myntades, men den brittiske historikern Michael Burleigh beskriver i sin bok *Earthly Powers. Religion and politics i Europe from the Enlightenment to the Great War*, hur jakobinerna ersatte de kyrkliga dopen och konfirmationerna med liberalismens och nationalismens.⁹⁰ Att kommunisterna gick hårt åt religiösa människor, inte minst efter ryska revolutionen, är inte heller något som går att förneka. Rädslan för kommunisterna är ett ständigt återkommande ämne i Hudals bok.

Uppenbarligen menar inte Hudal, att all nationalism försvann efter Första världskriget. Då skulle han ju uppenbarligen inte haft någon anledning att skriva boken. Hur den nya nationalsocialismen skulle skilja sig från tidigare nationalism förklarar Hudal inte närmare. Möjligen menar han att rörelsen är så ung att den fortfarande kan påverkas. Han talar om den som en rörelse från 1900-talet, men med rötter i 1800-talets historiska utveckling, och att en av orsakerna till att den är svårbedömd är, att den ännu inte är färdigutvecklad. Kanske har Hudal själv tänkt sig hjälpa till och forma den? Att det råder en spänning mellan kristendomen och nationalsocialismen är ingenting Hudal förnekar. En del av attraktionen hos nationalsocialismen kan man spåra i det fredsfördrag som skrevs i Versailles efter Första världskriget. Hudal uppfattar fredsfördraget som nesligt och orättvist och förstår nationalsocialismens attraktionskraft för tyskar, inte minst i gränsområdena. Här är det lätt att se nationalsocialisterna som frälsare och befriare. Troligen syftar Hudal här på de två första punkterna i nationalsocialisternas program:

1. Vi kräver på självbestämmandets grund alla tyskars sammanslutande i ett Stortyskland.
2. Vi kräver det tyska folkets likaberättigande med andra nationer, och upphävandet av fredsfördraget i Versailles och S:t Germain.

Dessa riktar sig direkt mot hur Tyskland och tyskarna behandlades vid freden 1918.

”Självbestämmandets grund” innebar ju vid fredsfördraget, att man i störst möjliga mån skulle låta folk med samma språk och kultur bli självbestämmande nationer. Undantaget var Tyskland och tyskarna. Tyskland fick på inga villkor vinna något på kriget, varför det inte var självklart att tysktalande landområden skulle tillhöra Tyskland, snarare tvärt om.

Förutom fredsfördraget har Weimarrepubliken, enligt Hudal, mycket på sitt samvete. Tankarna i nationalsocialismen är inte nya: längtan efter ett nytt tyskt levnadsideal,

medvetenheten om det historiska ödet, förbundenheten med den egna rasen, försök till lösning på judefrågan, omsorg om ett tyskt sundhetsideal, att avskaffa partiväsendet, befolknings- och försörjningsfrågan, god försvarsförmåga, bejakandet av offerviljan för den tyska ödesgemenskapen, aristokratisk ledarprincip, sedlighets- och arbetsläger o.s.v. Allt detta är, enligt Hudal, konservativt tankegods, som har förstörts under Weimarrepublikens urholkade människorättsideal som en del av parlamentarism och demokrati. Detta kan definitivt räknas som konservativt tankegods, även om avskaffandet av partiväsendet också får tillskrivas de konservativas motsats d.v.s. kommunisternas.

Hudals avsikt enligt honom själv är, att peka på en möjlig förståelse av nationalsocialismen. När han litet närmare skall förklara detta börjar hans logiska resonemang bli minst sagt motsägelsefullt och en del uttalanden går med stor sannolikhet stick i stäv med hans avsikt. Han menar att nationalsocialismen är en ung politisk rörelse, som ännu inte är färdigutvecklad. Den innehåller fler idéer än att skapa ett Stortyskland, till skillnaden från de partier vars egentliga enda idé var att skapa ett Pantyskland. Istället är nationalsocialismen ett helt system av tankar och idéer och detta system är kompromisslöst. Det är också ett problem, anser Hudal, eftersom det gör nationalsocialismen till en världsåskådning som innebär samvetskonflikt för katoliker, då dessa redan har sin världsåskådning i form av katolicismen. Han är således synnerligen medveten om, att nationalsocialismen som världsåskådning innebär problem. Hudal vill genom sin bok peka på en möjlig väg till förståelse för nationalsocialismen. För att klarlägga idéerna räcker det därför inte, enligt honom, med att bara läsa partiets partiprogram, utan han kommer också att använda annan viktig litteratur. Hur urvalet av vad som är viktigt gjorts, redogör han inte närmare för. Efter att ha studerat rörelsen kommer han fram till att den består av två riktningar, en vänsterradikal som kräver en fullständig dekonfessionalisering på alla områden inom det offentliga livet och som vill tränga tillbaka kyrkan till privatlivets sfär och en högerflygel som är medveten om religionens, närmare bestämt kristendomens, stora betydelse för den tyska folkstammen. Den högra flygeln försöker finna en syntes mellan nationella och religiösa känslor.

En av ledarna för vänsterflygeln är Rosenberg, vilket orsakar ytterligare problem för Hudal. Hans bok *Der Mythos des 20 Jahrhunderts*, som för övrigt Hudal ser som ett klassiskt exempel på hur protestantismen inte varit tillräckligt uppmärksam på den vetenskapliga utvecklingen, vilket lett till oräkneliga misstag i bokens perspektiv på utvecklingen av ras och religion, måste kanske räknas som nationalsocialisternas evangelium, då Rosenberg utnämns till partiets chefsideolog av Hitler. Då denna bok är så

kristendomsfientlig och så främmande för vad Hudal anser vara nationalsocialismens ursprung, d.v.s. ett rent politiskt parti utan anspråk på att vara en världsåskådning, måste det anses som berättigat att tala om två riktningar, där vänsterflygeln får ses som omöjlig att kombinera med kristendomen, utan det är ofrånkomligt att det kommer att leda till en kamp mellan världsåskådningarna. Att Rosenberg då tillhör vänsterflygeln är uppenbart, men var placerar Hudal Hitler? Hudals inställning till Hitler är välvillig, vilket också kommer att visa sig längre fram, inte minst i tolkningen av Hitlers uttalanden. Bl. a. citerar han ett uttalande av Hitler från ett sammanträde i Reichstag 1934:

„Die nationalsozialistische Revolution wäre nie gelungen, wenn sie nicht aus weltanschaulichen Grundlagen käme. Damit aber wird sie nicht nur das äußere Lebens- und Machtbild des deutschen Volkes verändern, sondern auch seiner kulturellen Gestaltung einer neuer Ausdruck verleihen.“⁹¹

Jag kan inte annat än förstå detta uttalande på så sätt, att nationalsocialismen, enligt Hitler, måste ha en så fullständig och genomgripande påverkan på människors liv, att den måste förstås som en världsåskådning. Hudal däremot menar, att detta uttalande inte skall förstås som en motsats till kristendomen, utan som ett politiskt uttalande i enlighet med punkt 24 i partiprogrammet:

”Vi kräver frihet för alla religiösa trosriktningar i staten, såvitt deras bestånd inte sätter den germanska rasens sedlighets- och moralkänsla i fara. Partiet som sådant företräder en ståndpunkt av positiv kristendom, utan att binda sig konfessionellt till någon viss trosbekännelse. Det bekämpar den judisk- materialistiska anden inom och utom oss, och är övertygat om att ett varaktigt tillfrisknande hos vårt folk bara kan vara framgångsrikt på följande grund: Allmännyttan före egennyttan.”

När Hudal samtidigt kan säga, att det skulle underlätta om nationalsocialismen befriade sig från de världsåskådningsmässiga irrvägar, som han inte anser var en del av den ursprungliga ideologins väsen, måste man se hans tolkningar av Hitlers uttalanden som välvilliga och selektiva.

Väger man samman de åsikter Hudal ger uttryck för i sin inledning verkar han mena, att nationalsocialismen står inför ett vägval efter att kristendomsfientliga element har fått stort utrymme att påverka, trots att de inte ger uttryck för en ”äkta” nationalsocialism. Det finns dock hopp eftersom rörelsen är så ung, att det ännu finns stora möjligheter att påverka

nationalsocialismen i en riktning som för katoliker skulle vara acceptabel. Kanske tänker sig Hudal sig själv som rätt person för detta uppdrag?

Del II: Das Werden der Bewegung

Hudal menar, att nationalsocialismens ursprung och orsak finns hos de tysktalande grupperna i gammalösterrike. Dessa bildade organisationer som skydd för att bevara tyskheten. Som ovan nämnt, var det snarare orättvisorna mellan etniska tyskar och tjecker när det gällde arbete som ledde fram till att Deutsche Arbeiter Partei grundades 1904, men skillnaden är inte orimlig. Däremot nämner Hudal också, att dessa gränsorganisationer var ett skydd mot den serbisk-ortodoxa kyrkan. Det kanske fanns sådana organisationer, men att påstå att nationalsocialismen var grundare av dessa är antagligen inte rimligt. Fanns det sådana organisationer är det mer troligt att dessa hade katolskt ursprung, snarare än nationalsocialistiskt.

Att nationalsocialismen har sådana framgångar kan enligt Hudal spåras tillbaka till 1700-talet och Josef II:s kyrkopolitik. Genom hans kyrkoreform kom den s.k. Staatskirchentum att råda, där den världsliga makten fick stora möjligheter att påverka kyrkan genom att vara delaktiga vid utnämningar och genom att de subventionerade kyrkan. Denna upphörde inte förrän 1855 genom det nya konkordatet.⁹² Hudal upplever denna politik som djupt antitysk. Män som Georg Ritter von Schönerer har sedan bidragit till att nationalsocialismen blivit våldsammare och mer antisemitisk och antitysk. Att antitysk politik skulle leda till större framgångar för nationalsocialismen kan jag acceptera, men återigen gör Hudal det svårt för sig själv när han försöker underlätta för katoliker att acceptera nationalsocialismen. Om nationalsocialismen är antitysk, är den inte förenlig med katolicismen och om nationalsocialismens väsen inte är antityskt, vilket historien enligt Hudal visat att den är, då är ju den existerande nationalsocialismen inte nationalsocialism.

Hudal har inte mycket till övers för protestantismen, så givetvis har protestanterna, enligt honom, bidragit till svårigheterna med att kunna vara både nationalsocialist och katolik. Protestanterna har en erövringsplan, där man bildar föreningar och bedriver massiva antikatolska kampanjer där katolska kyrkan påstås vara antitysk. Hudal redovisar t.o.m. statistisk över hur mycket pengar protestanterna skänkt för att motarbeta katolikerna. Enligt Hudal är det i de områdena där katolikerna har motarbetats mest, som nationalsocialismen

fått starkast fäste. Här har katolikerna diskriminerats från ledande poster. Jag är inte helt övertygad om att Hudal har rätt i det här fallet. Österrike måste anses som katolskt och nationalsocialismen hade ett starkt grepp om det landet. Huruvida det faktiskt bedrevs antikatska kampanjer i det landet, eller om det är Hudals egen antipati gentemot protestanterna, kan jag inte uttala mig om. Däremot är det gott om statistik från de tyska valen som visar att det var i de protestantiska områdena, nord och öst, som nationalsocialismen var starkast. Nationalsocialisterna hade betydligt större svårigheter att erövra de områden som får anses vara katolska, syd och väst.⁹³

Jag har ibland svårt att förstå Hudals avsikt. Skall han beskriva nationalsocialismen som den är eller en idealistisk? Skall han visa hur den existerande nationalsocialismen kan fungera ihop med katolicism eller hur en idealisk nationalsocialism skulle kunna fungera med katolicismen? Kanske är den här, som jag uppfattar det, oförmågan att välja som bidragit till den massiva kritiska boken faktiskt utsattes för när den utgavs?

1. Philosophische Wegbereiter

Den förste *Philosophische Wegbereiter* som Hudal tar upp till diskussion är Mäster Eckehart (omkring 1260-1327). Mäster Eckehart är en kontroversiell man, inte minst inom katolicismen. Samtidigt som han var en föregångare för mysticismen förklarades efter hans död några av hans uttalanden som kätterska av kyrkan. Hudal menar att det finns de som ser Eckehart som en avlägsen föregångare till nationalsocialismen, men att detta är fel och beror på felaktiga tolkningar av Eckeharts texter. Hudal själv verkar vara en beundrare av honom och säger att han är: ”genialer Sprachschöpfer hunderte von philosophischen und theologische Begriffen in die deutsche Sprache eingeführt hat“.⁹⁴ Detta innebär dock inte för Hudal, att Eckehart står för någon slags urtypisk nordisk filosofi. Snarare anser han honom stå fast förankrad i den neoplatonska, orientaliska, judiska religionsfilosofin, samma som Johannes och Paulus.

Förutom att förneka att Eckehart skulle stå för någon nordisk filosofi, utan att vara beroende av den judiska, är det två saker Hudal vill lyfta fram med Eckehart. Han är, enligt Hudal, inte panteist. I sin argumentation för detta för han inte fram andra argument än feltolkningar av Eckeharts texter. Jag har aldrig läst något av Eckehart, men får nog anse att hans tal om en gudomlig gnista i allting och en Gud som är immanent i världen är så nära panteism, åtminstone så som jag har förstått panteism, som man kan komma och panteismen

fördömdes tydligt i Pius IX encyklika *Syllabus Erro-
nus*.⁹⁵ Hudal tillstår också att Hegel,
som är panteist, inspirerats av Eckehart, men anser ändå att hans filosofi är helt annorlunda.

Det andra Hudal väljer att ta upp är, att Eckeharts Kristus inte är densamme som Deutsche Glaubensbewegungs. Jag är osäker på om Deutsche Glaubensbewegung någonsin såg Eckehart som ”sin”, eller om Hudal var orolig för att så skulle ske. Där man eventuellt skulle kunna hitta likheter är, att Eckehart anser att människans gemenskap med Gud är oberoende av Kristus och nådemedlen.⁹⁶ För katolska kyrkan måste en sådan tes uppfattas som kättersk och det var troligen en av de teser som förklarades kätterska efter Eckeharts död.

Enligt Hudal är det många som ser Schopenhauer som representant för nationalsocialismen. Hudal håller inte med fullt ut, men anser ändå inte att man helt kan räkna bort honom. Hudal anser, att Schopenhauer tillsammans med Nietzsche är överraskande andlig och tillsammans med Goethe räknas dessa som ureuropeiska. Schopenhauer ligger också rätt i tiden för de nationalsocialister som tröttnat på kristendomen och istället vänder sig mot det urariska Indien. Den medlidandets etik som Schopenhauer talar om, anser Hudal vara en machiavellisk vardagsmoral. Här ställer jag mig tveksam till Hudals förståelse av Schopenhauer. Enligt Svante Nordin är det högsta idealet inom medlidandets etik helgonskapet med dess totala uppgivande av det egna jaget. Visserligen tillstår Nordin att Schopenhauer är främmande inför de kristnas världsbild, och att denna form av helgonskap är tydligast hos hinduiska asketer,⁹⁷ men det finns annat som är betydligt mer främmande för en katolik, än medlidandets etik. Att Gud och det som rör det gudomliga enbart är tomma synvillor, måste vara oacceptabelt för Hudal. Däremot finns det en hel del i Schopenhauers filosofi som nationalsocialister kan använda sig av. Betydelsen av viljan får sägas vara gemensamt för både Schopenhauer och nationalsocialisterna, men medan Schopenhauer anser att viljan kommer ur brister och saknaden,⁹⁸ anser nationalsocialisterna att viljan hänger samman med längtan till makt. Dessutom sätter nationalsocialisterna ett likhetstecken mellan makt och rätt, alltså den som har makten har rätt. Hos Schopenhauer finns inga sådana värderingar. Även Schopenhauers misstro mot förnuftet⁹⁹ kan sägas ha något gemensamt med nationalsocialismens syn på förnuftet. Det bör dock tilläggas, att även om nationalsocialisterna förnekade förnuftet, hade man enorm tilltro till vetenskaper och, det vi idag anser vara, pseudovetenskaper och dessas möjlighet att leda till framsteg. Det finns också direkta motsatser mellan Schopenhauers filosofi och nationalsocialismen. Schopenhauers uppfattning att världen är en förställning¹⁰⁰ ligger långt ifrån nationalsocialisternas rena materialism. Den pessimistiska inställningen till

världens möjligheter till förbättring¹⁰¹ delas inte heller av nationalsocialisterna. De upplevde visserligen ett hot mot sin egen ras framtid, men än hade arierna möjlighet att vända utvecklingen. Även Schopenhauers negativa syn på staten och att den bara finns till för att förhindra ondska och att hålla folk i schack, d.v.s. som ett nödvändigt ont¹⁰² får ses som en motsats till nationalsocialisternas positiva syn, även om de hellre talade om nationen än staten, då staten var något konstgjort medan nationen vara organisk, som ovan definierats som en av de skillnader som finns mellan fascism och nationalsocialism.

Den som ägnas störst utrymme i ”Philosophische Wegbereiter” är Nietzsche. Hudal hyser en skräckblandad förtjusning gentemot denne filosof. Det är framför allt Niezsches stora språkbegåvning som erkänns av Hudal. Hudal menar, att han är den mest lästa filosofen under 1900-talets första trettio år och menar, att det är just denna språkbegåvning, inte minst hans förmåga att skapa nya ord, som bidragit till hans stora popularitet. En annan anledning är att kristendomen varit på tillbakagång. Hudal förklarar inte om Nietzsches filosofi bidragit till kristendomens tillbakagång eller om tillbakagången bara möjliggjort accepterandet av en sådan filosofi, d.v.s om Nietzsches filosofi är orsaken eller resultatet av kristendomens tillbakagång.

Nietzsche har inget gemensamt med vanlig upplysningslitteraturs kritik av kristendomen. Den är inte grundad i förståndet, utan i en känslomässig lidelse. Kristendomen är för Nietzsche något som älskar och vårdar det sjuka och svaga. Denna tolkning är ju heller inte något som skiljer sig från vår samtida. För Hudal är Nietzsches förakt för det svaga Darwins lära om det naturliga urvalet, översatt till världsåskådning, där gudomliggörandet av sig själv blivit till religionssurrogat. Den gräslösa friheten med sina gränslösa möjligheter, där andens suveränitet kan njuta, innebär dock samtidigt en smärtans innehållslöshet. Här verkar det hos Hudal finnas ett medlidande med denna smärta och innehållslöshet. Hudal menar, att visserligen kritiserade Nietzsche kristendomen, men hans kritik är i själva verket inte en kritik av en äkta kristendom, utan är en kritik av, vad han kallar, Schopenhauers förvrängda bild av kristendomen. Nietzsches största positiva bidrag anser Hudal vara, att han pekat på att man länge överskattat intellektet och detta på bekostnad av känslorna.

Hudal kritiserar nationalsocialisterna för att se Nietzsche som nationalist. I själva verket föredrog han fransk kultur framför tysk och var med största sannolikhet en ”Mischlinge” i nationalsocialisternas ögon. Han skall också, enligt Hudal, ha kritiserat tyskarna för deras dumskallighet och nationalism. För Nietzsche var sanningen inte något objektivt, av Gud garanterad.¹⁰³ Nationalsocialisternas filosofi, som inte alltid var så

välutvecklad eller logiskt stringent, såg inte heller sanningen som något objektivt, utan, i likhet med Nietzsche, något man skapar. För nationalsocialisterna var *macht ist recht* och här tror jag likheten med Nietzsche upphör. Den uppfattning jag har fått om Nietzsche och hans filosofi är, att han vänder sig mot moral som använder sig av ”rätt och fel” och är istället en stor beundrare av den grekiska filosofi som istället talar om ”bra och dåligt”.¹⁰⁴ Nationalsocialisterna däremot använder sig av ”rätt och fel”, där den som är starkast har rätt.

Något som är utmärkande för Bibeln, och många andra religiöst betydelsefulla böcker, är att man kan med hjälp av citat ur valda delar kan få stöd för nästan vilka påståenden och åsikter som helst. Jag vill påstå, att så även kan göras med Nietzsche och att konservativa katoliker kan hitta åsikter hos Nietzsche precis som nationalsocialister, även om Hudal menar att Nietzsche hatade katolicismen mer än något annat. Historien är full av märkliga allianser, där de som uppenbart verkar vara fiender kan hitta en minsta gemensam nämnare som, åtminstone tillfälligt, förenar kombattanterna gentemot en annan än värre fiende. Inte minst såg vi sådana konstellationer under andra världskriget. En sådan minsta gemensam nämnare skulle vara fientligheten mot liberalismen och demokratin. Nietzsche menade, att dessa tillhörde de svaga¹⁰⁵ och konservativa katoliker såg dem som sedlighetsupplösande och antikyrkliga. Sålunda är visserligen orsaken till avskyn olika, men avskyn i sig förenar. Hudal ansåg att Nietzsche hyste en skepticism till det förgångna som hade trott på en religiös och moralisk sanning, men enligt Svante Nordin accepterade han en historieskrivning som saknade objektivitet och istället var inspirerande.¹⁰⁶ Visserligen bedrivs det vetenskaplig, och vad som så långt möjligt försöker vara, objektiv forskning inom religionshistoria, men som tro kan knappast kristendomen betraktas som objektiv och få människor kan väl betraktas som så inspirerande som Jesus från Nazareth? Enligt Nordin ansåg också Nietzsche, att de egentliga filosoferna skulle vara befallande och laggivande.¹⁰⁷ Religiösa ledare, oavsett konfession, måste väl ändå sägas ha varit just det? Den sista möjliga gemensamma nämnaren som jag vill ta upp, är Nietzsches vurm för den politiska kulturen som rådde i Frankrike under 1600- och 1700-talen och som gick under med den franska revolutionen.¹⁰⁸ Michael Burleigh skriver i sin *Earthly Powers* att kyrkan i Frankrike sedan slutet 1200-talet varit känd som ”the eldest daughter of the Church” och att fransmännen sågs som Guds utvalda folk. Kyrkan och den franska monarkin var sammanbundna i en hierarki, som nåddes av Gud i sitt himmelska kungarike. Tronen och altaren var intimt förbundna och prästerskapet närvarande vid varje offentligt högtidligt tillfälle. Prästerskapet utgjorde också en stor del av den intellektuella kulturen.¹⁰⁹ Den

katolska kyrkan, som var så avskydd av Nietzsche, var alltså samtidigt en stor del av det franska politiska system och den franska kultur som Nietzsche beundrade.

Andra personer som Hudal tar upp i detta kapitel Wilhelm Dilthey, Houston Stewart Chamberlain, Richard Wagner och Oswald Spengler. Jag har tidigare aldrig stött på åsikten, att Wilhelm Dilthey skulle vara en inspirationskälla till nationalsocialismen och tyvärr anger Hudal inga mer uttömmande skäl, annat än att Dilthey inte hade mött Kristus, hade en världsåskådning som låg åt det mekaniska hållet och ett intresse endast för livet på denna sidan döden. Att Chamberlain nämns som en av de största inspirationskällorna är knappast överraskande. Den raslära han hänger sig åt i *Der Mythos des 19 Jahrhundert* räknas fortfarande som en grundläggande inspirationskälla till nationalsocialisterna. Som ovan nämnts, var ju den boken snarast en kodifiering av Wagners teorier och denne var ju för övrigt Chamberlains svärfar. Hudal anser, att det från Wagners tankar om hur rasen påverkar kulturen går en rak linje till Rosenbergs och att Wagner, trots sitt hat mot kristendomen, ständigt använder sig av kristet tankegods. Wagner är, för Hudal, den konstnär som mer än någon annan format en filosofi och världsåskådning utifrån sig konst och Hudal ser det som positivt att han lyfter fram en tysk sagoskatt och ivrar för en ren tysk konst. Oswald Spengler är också närmast självklar i sammanhanget genom *The Fall of the West*, som är ytterligare en variant på temat att kulturer är knutna till raser och att blandningar leder till förfall, vilket är vad den västerländska kulturen nu står inför.

Hudal avslutar "Philosophische Wegbereiter" med att sammanfatta vad filosoferna har gemensamt som också har inspirerat nationalsocialisterna: de ställer det organiska mot det mekaniska, spontanitet mot kausalitet, intuition och fantasi mot strikt logiska, systematiska tankar och dynamiskhet mot statiskhet. Huruvida Hudals tolkning av filosoferna är korrekta kan säker diskuteras, men att han anser dessa adjektiv som nationalsocialistiska stämmer väl överens med vad som ovan nämnts i beskrivningen av nationalsocialismen. Slutligen menar Hudal, att denna filosofiska uppfattning leder till panteism och ateism och ett förflyktigande av alla sedliga normer och ansvar för mänskliga handlingar.

2. Geschichtliche Vorarbeiten

När det gäller de historisk inspiratörerna till nationalsocialismen är det namn som Hudal främst tar upp George Wilhelm Friedrich Hegel, vilken av Hudal beskrivs som dialektikens fader och fader till de två, sinsemellan varandra bekämpande, världsåskådningarna

nationalism och marxism. Däremot anser han inte, att Hegels egen filosofi var nationalsocialistisk, utan snarare bara att han har inspirerat nationalsocialisternas historieskrivning. Hudal menar, att bl. a. Hegels filosofi om världsanden och dess utveckling inspirerade till politisk skaparvilja. Inom nationalsocialismen är det dock bara de handlingar som lett till framgång som man erkänner, till skillnad från Hegel, som ansåg, att även misstagen var utvecklande. Det handlar för nationalsocialisterna inte om något i historien verkligen har inträffat, eller att det skulle finnas någon självreflektion över det inträffade. För den nationalsocialistiska historieskolan bestämmer medvetandevärderingarna hos den egna nationella ståndpunkten historien. Sålunda kan människan inte finnas utanför sitt folk och sin historia. Hudal menar att Hegels statsfilosofi visserligen rör begrepp som nation, folk och ras, men hos honom är begreppen bara sekundära, medan de för nationalsocialisterna är de primära.

Hudal avslutar kapitlet "Geschichtliche Vorarbeiten" med att ta upp tre tankar som finns i nationalsocialistisk överblick av historieforskningen från 1800-talet. 1. Det finns en motsats mellan lill- och stortysk historieförställning, där nationalsocialisterna tillhör de förra, vars främsta företrädare är Heinrich von Treitschke, som ställer det protestantiska Preussen mot det katolska Österrike i anti-romersk anda och vars uppfattning delas av Rosenberg. Tyvärr tar Hudal inte upp vad en stortysk historieskrivning innebär. 2. Det pågår en strid inom historieforskningen angående den faktiska betydelsen av det tysk-romerska riket för det tyska folket. Här nöjer sig Hudal med att konstatera att det faktiskt pågår en strid, utan att närmare beskriva eller förklara denna. Den sista tanken är den om upprepade försök att grunda en nationalkyrka, där skillnaden mellan de germanska och romerska folken spelar in. Här är Hudal inte tydlig, men jag gör antagandet, att han menar att nationalsocialisterna anser att försöken misslyckats p. g. a. skillnaderna mellan de germanska och de romerska folken.

3. Dichter und Kulturphilosophen als Nationale Vorkämpfer

I denna del nämner Hudal en mängd namn på diktare från Österrike och Bayern, som för mig är okända. Det som är gemensamt för dem är, att de, enligt Hudal, är ett arv från det sekulariserande 1800-talet och *Kulturkampf* och därmed religiöst förfallna, religiöst likgiltiga eller rent ateistiska. Jag uppfattar det inte som märkligt, att flera av dem som Hudal ansåg betydelsefulla under historiens gång har fallit i glömska eller inte längre anses ha haft den betydelse de en gång ansågs ha. Det skulle vara intressant, att skåda in i

framtiden och se vilka av våra idag betydelsefulla personer som kommer att överleva framtidens granskande.

Av de namn som än idag anses betydelsefulla för nationalsocialismens utveckling, eller i alla fall anses ha inspirerat denna, blir Stefan George, Moeller van der Bruck, Dietrich Eckart, Julius Langbehn och Anton de Lagarde kvar. Det som är gemensamt för dessa är, att de alla kan ses som förkämpar för tysk nationalitet, vilket ju också är anledningen till att Hudal har tagit upp dem under denna rubrik. Stefan George och Moeller van der Bruck tillhörde, tillsammans med Oswald Spengler, *The conservative revolution*, som ovan nämns som en av de otaliga intresseorganisationer som inspirerat nationalsocialisterna. Rent politiskt får de dock anses förespråka en mer konservativ politik, än nationalsocialisterna. Hudal anser, att van der Bruck genom sitt engagemang för de unga gett unga tyskar en vision om en framtid. Även han klassas som, religiöst sett, fullständigt förfallen. Dietrich Eckarts största bidrag till nationalsocialismen måste ha varit det senare ofta använda slagorden *Deutschland erwache!*. Hans antisemitism var främst av det ekonomiska slaget och han tillbringade en tid tillsammans med Hitler i Landsbergfängelset efter ölkällarkuppen, men släpptes tidigt, då han var dödsjuk. Eckart var gravt alkoholiserad och också morfinist.¹¹⁰

De nu nämnda har som gemensam nämnare, enligt Hudal, föutom att de är religiöst förfallna, att de dyrkar de heroiska människan. Utav de ovan nämnda namnen är den som skiljer sig från mängden Julius Langbehn. Här förlåter Hudal honom säkerligen mycket, då denne senare konverterade till katolicismen. Huruvida detta innebar, att Langbehn övergav sina tidigare teorier angående biologisk rasism eller Swedenborgskt svärmeri är för mig obekant, men jag skulle tro, att katolska kyrkan skulle ha svårt att acceptera Swedenborgs tro på många himlar och hans tro att människan, världen och Gud delade samma essens. Det förvånar mig, att Hudal inte är mer fördömande i sitt omnämnande, då den uppfattningen skulle kunna uppfattas som panteism, vilken tidigare fördömts hårt av Hudal.

Den siste han nämner är Anton de Lagarde. Detta var till en början förvirrande för mig, då jag känner till honom under namnet Paul de Lagarde. Det korrekta, fullständiga namnet är Anton Paul de Lagarde. Varför man valt att nämna honom under olika förnamn kan jag dock inte förklara. Som ovan beskrivits, var de Lagarde mer religiöst än biologiskt rasistisk. Eftersom de Lagarde avled 1891, upplevde han aldrig Tyskland under 1930-talet och jag har inte haft möjlighet att fördjupa mig närmare i inspirationskällorna till *Deutsche Christen*, men hatet mot Paulus har han onekligen gemensamt med den rörelsen. Även Hudal omtalar hans avsky mot Paulus och lägger dessutom till Augustinus och Luther som

de Lagardes huvudmotståndare. Hudal talar också om vilken inspirationskälla de Lagarde varit för Chamberlain och Rosenberg, inte minst den senare, då de Lagarde önskade införa gammalgermaska trosinslag i den nya kristendomen, vilket även var en viktig del för den av Rosenberg grundade Deutsche Glaubensbewegung.

4. Soziale Vorarbeiten

Under denna rubrik tar Hudal upp den sociala och ekonomiska politiken hos nationalsocialisterna. Hudal menar, att det går att kombinera med att vara religiöst övertygad katolik eller protestant, utan att hamna i samvetskonflikt. Det finns t. o. m. delar av den nationalsocialistiska politiken som överensstämmer med sociala encyklikor av Leo XIII och Pius XI. Flera av nationalsocialisternas krav har dessutom tidigare ställts av kristna politiker.

En av nationalsocialisternas största krav var på en ny lag när det gällde ägande och arv av jordbruk, den s.k. *Reichserbhofgesetz*. Denna innebar att mindre gårdar inte fick säljas eller belånas, utan endast ärvas. Vad man hoppades på från delar av partiledningen, främst Darré, var att de bröder som inte fick arva skulle vara med och kolonisera öst och där starta upp nya jordbruk. Denna politik misslyckades till stor del, då andra delar av partiledningen, däribland Hitler, insåg att de stora junkersgårdarna hade större betydelse för landets försörjning, än småjordbruk. Dessa var också främst intresserade av att bönder skulle flytta österut för att kolonisera öst, men det var få som var intresserade av att möta den osäkra framtiden österut. Man föredrog att byta yrke och flytta in till staden. Detta var ju det rakt motsatta resultatet nationalsocialisterna eftersträvade demografiskt. Eftersom man inte kunde belåna de små gårdarna var det också svårt att få till nyinvesteringar i maskiner och dylikt för det redan existerande småbönderna.¹¹¹ Hudal talar också om nationalsocialisternas ogillande av överindustrialisering. Drömde man om ett samhälle där bonden på landet är idealet, är det inte konstigt om man var emot överindustrialisering. Samtidigt kom ju rustningen för krig på alla fronter att leda till ökad industrialisering. Hudal lyfter också fram att nationalsocialisterna förde en kamp mot kapitalism och kartellbildning. Som en parentes vill jag här påpeka, att den nationalekonomiska politik som nationalsocialisterna förde, där man tillät både privat ägande, men också förstatligade verksamheter, inte ligger allt för långt ifrån den socialdemokratiska politik som fördes i Sverige under 1900-talet. Katolska kyrkan hade genom Leo XIII encyklika *Rerum Novarum* tagit avstånd från förstatligande av egendomar och ställning för arvsrätt.¹¹² Hur långt detta motstånd mot förstatligande gick kan

jag inte uttala mig om och kanske skulle man kunna acceptera ett förstatligande av större företag, där ägaren kanske består av ett stort antal personer.

Där man kanske kan hitta flest gemensamma nämnare, i alla fall om man inte studerar den grundligare, är familjepolitiken. En av de encyklikor som tydliggör katolska kyrkans inställning till denna är *Casti Canubii* av Pius XI från 1930. Det man är överens om är, att barnen är det viktigaste i familjen.¹¹³ Kvinnsynen kan också tyckas snarlik, där nationalsocialisterna ville uppvärdera kvinnans roll som mamma och få bort kvinnorna från arbetsmarknaden och att kvinnan är underställd mannen. På samma sätt talar *Casti Canubii* om att kvinnan är underställd mannen¹¹⁴ och att hennes viktigaste uppgift är som mor, även om hon under vissa omständigheter kan nödgas till att göra en mans arbete.¹¹⁵ Gemensamt är också, att man från båda håll ville förbjuda preventivmedel.¹¹⁶ Skall man se olikheterna förutsätter det dock att man lyfter upp dem till diskussion, vilket Hudal frekvent undviker, samt ser till skälen för de olika ståndpunkterna. När katolska kyrkan vill förbjuda preventivmedel handlar det om att det bara är Gud som kan bestämma om ett liv skall bli till samt att sexuellt umgänge nästintill uteslutande handlar om att fortplanta sig. (*Casti Canubii* var för övrigt den första encyklika där katolska kyrkan erkänner att sexuellt umgänge kan innebära något mer än fortplantning. Det kan också innebära en fördjupad relation mellan mannen och kvinnan.¹¹⁷)

Det finns andra punkter Hudal kanske borde ha tagit upp till diskussion, men han väljer att avstå. Första delen av *Casti Canubii* talar om äktenskapets helighet och om att detta är instiftat av Gud. Äktenskap var absolut ingenting heligt för nationalsocialisterna. Tyskland hade för övrigt juridiskt sett krävt endast borgerlig vigsel sedan 6 februari 1875, vilket hade varit en del av Bismarcks *Kulturkampf*.¹¹⁸ Nationalsocialisterna borde, om de hade haft en syn liknande den katolska kyrkan hade på äktenskapet, krävt, eller åtminstone sett som önskvärt, kyrkliga vigslar. Istället krävde nationalsocialisterna inget äktenskap alls. Heinrich Himmlers *Lebensborn* projekt visar, att man, åtminstone ideologiskt, inte hade något problem med ogifta mödrar och utomäktenskapliga barn. *Lebensborn* projektet var ett slags mänskligt avelsprogram, där tanken var att unga SS-män skulle få barn med unga urtypiska ariska kvinnor. Himmler gick t.o.m. så långt att han försökte få gifta SS-officerare att delta i projektet. I slutändan visade sig dock detta vara alltför svårsmält för den tyska nationen och projektet lades ned utan att någonsin ha varit framgångsrikt.¹¹⁹ Nationalsocialisterna införde visserligen fördelaktiga lån för nygifta, s.k. äktenskapslån, men detta hade inget med att man ansåg att äktenskapet var viktigt att göra. Detta var snarare ett led i befolkningspolitiken, där man tog hänsyn till den allmänna synen på moraliska frågor

då det handlade om barnafödande och, oavsett vad nationalsocialisterna ansåg om barn födda utom äktenskapet, var det för folk i gemen synnerligen stigmatiserande att vara utomäktenskaplig.¹²⁰ Att underlätta möjligheterna till äktenskap torde därför rimligen leda till ett ökat barnafödande. Däremot var skilsmässa, som enligt *Casti Canubii* i stort sett var helt förbjuden,¹²¹ inget problem för nationalsocialisterna och uppmuntrades i de fall då en av de ingående parterna var judisk. Dessutom ansågs barnlöshet som en grund för skilsmässa, även bland arier från 1938.¹²²

Det finns ytterligare områden inom familjepolitiken, där katolska kyrkans och nationalsocialismens syn är diametralt olika. Nationalsocialisternas sätt att bedöma vem som var ”äktenskapsduglig” är helt förkastlig enligt *Casti Canubii*. Enligt denna har ingen människa rätt att göra en sådan bedömning.¹²³ Även när det gäller eugenetik och sterilisering, inte minst tvångssterilisering, får katolska kyrkan och nationalsocialisterna sägas inta motsatta positioner. Givetvis är sterilisering förbjuden enligt katolska kyrkan och *Casti Canubii* säger uttryckligen, att abort är förbjudet även av eugeniska skäl.¹²⁴ Jag skulle här vilja säga, att med tanke på *Casti Canubiis* publiceringsår, 1930, torde den här encyklikan inte specifikt varit riktad mot nationalsocialisterna och de här frågorna inte enbart ha diskuterats i Tyskland bland nationalsocialisterna, utan varit en del av ett mer globalt problemområde. Mer om detta nedan.

Ovanstående problemområden är sådant Hudal inte tar upp till diskussion. Han är dock inte helt okritisk, utan menar att nationalsocialisterna har flera ekonomiska drömprojekt som självförsörjning, att överge guldmyntfoten samt att höja skatterna. Hudal säger också att frågan hur staten skall organiseras nationalekonomiskt är ett problem alla stater står inför och att den frågan är allt annat än färdigutredd.

Del III: Religiöse, sittliche und Geschichtsphilosophische Lehren des Nationalsozialismus

Tredje delen av Hudals bok är den som är hans huvuddel. I denna tar han upp de delar av nationalsocialistisk ideologi, som han uppfattar som problematiska eller som han uppfattar att andra katoliker uppfattar som problematiska inom nationalsocialismen. Han diskuterar dessa områden under olika underrubriker, men börjar med en diskussion kring begreppet *Weltanschauung*.

1. Der Begriff der Weltanschauung

Hudal inleder det här kapitlet med, att ta upp de språkliga problem som finns med begreppet *Weltanschauung*. Begreppet i sig finns inte i alla språk, utan en del språk måste använda sig av omskrivningar. Begreppet, som enligt Hudal först användes av Goethe, även om det fick sin betydelse först med Schelling, är populärt, men används ofta felaktigt och är inte detsamma som världsbild. Han tar också upp hur begreppen världsåskådning och religion förhåller sig till varandra. Han anser att kristendomen som uppenbarelse inte är en världsåskådning i egentlig anda, då den när den förkunnar världens uppkomst och försyndelse inte vill förmedla en världsåskådning i fysisk anda. Man kan inte heller enkelt jämföra begreppen, då det finns en världsåskådning som redan från början skulle utesluta religionen, nämligen materialismen. Socialismen har övertagit begreppet världsåskådning även om den egentligen bara vill skapa en nyordning i samhället och avstår från att förklara kosmos uppkomst. Till slut indelar Hudal världsåskådningarna i en liberal-borgerlig, en konservativ-demokratisk, en socialistisk-proletariatisk och en frireligiös. Han menar dock, att man för att nå klarhet måste skilja på filosofiska och politiska världsåskådningar, fastän de ofta får sitt innehåll av varandra.

När det gäller den språkliga problematik som finns kring begreppet *Weltanschauung*, är Hudals uppfattning snarlik den jag tidigare har tagit upp. När det sedan kommer till hur religion och världsåskådning förhåller sig till varandra, går däremot våra definitioner isär. För Hudal verkar det vara så att religionen, eller kanske snarare katolicismen, intar en särställning, som står över alla andra åskådningar och ideologier. Enligt den diskussion jag tidigare fört skulle materialismen, om den utesluter religionen, vara en s. k. politisk religion. Frågan är också vilken betydelse han ger socialismen? Socialismen, i bemärkelsen snarlik vår svenska socialdemokrati, uppstod egentligen som en maktkamp inom kommunistiska partier, där skiljelinjen, förenklat, gick mellan om man ville förändra samhället med revolution eller genom reformer. Jag antar dock, att begreppet är relativt väl etablerat i mitten av 1930-talet och Hudals påstående om att socialismen endast vill skapa en nyordning i samhället ser jag som ett tecken på att så är fallet. Den indelning han gör i fyra typer av världsåskådningar förklaras tyvärr inte närmare, utan jag måste lämna dem därhän. När det gäller hans indelning i filosofiska och politiska världsåskådningar skulle jag vilja tolka dem så, att med filosofisk världsåskådning är det detsamma som det begrepp jag kallar för världsåskådning och att Hudal med politisk världsåskådning syftar till det jag ovan benämner ideologi eller världsbild. Inom det som av Hudal benämns filosofisk

världsåskådning skulle då katolicismen inneha en särställning som gör att den och dess sanning inte kan ifrågasättas. Det skulle också innebära att all annan filosofisk världsåskådning är felaktig. Det skulle i så fall också stämma överens med den definitionen jag använt mig av ovan, då världsåskådningar svårligen kan kombineras, utan att det då istället uppstår en ny världsåskådning.

Hudal anser, att det nationalsocialistiska partiprogrammet innebär att nationalsocialismen är politisk åskådning, då det utgår ifrån kristendomen som något givet och som politiken måste räkna med, utan att därigenom ta ställning till vilken av de två kristna konfessionerna som är riktig. Däremot blir det problematiskt då vissa ledande nationalsocialisters skrifter leder till begreppsförvirring, vilket leder till spänning och samvetskonflikt för kristna. Dessutom motsäger de då också partiprogrammet, som tydligen är den skrift som tydligast definierar vad nationalsocialism är enligt Hudal. Föga förvånande är de flesta exemplen på flertydighet från Rosenbergs uttalanden. Hudal citerar ett tal från 22/1, 1934 som i sin tur har citerats i *Völkische Beobachter*: „Die NSDAP. hat immer erklärt, daß sie jedes echte religiöse Bekenntnis, das nicht den germanischen Werten widerspricht, anerkenne und zu schützen gewillt sei.“, „Wir müssen jedem Nationalsozialisten als Persönlichkeit das Recht zusprechen, zu den einzelnen Fragen unserer Zeit so Stellung zu nehmen, wie es ihm sein Gewissen gebietet.“, „Die nationalsozialistische Partei hat nicht um religiöse Dogmen gekämpft und wird nicht um diese kämpfen.“ och „Jede Weltanschauung ist genau so starkt wie der Wille ihrer Träger, sie zu verteidigen.“¹²⁵ I motsats till dessa uttalanden uttryckte han sig i sin uppsats ”Der Kampf um die geistige, kulturelle Gestaltung” i *Völkische Beobachter* 31/12, 1934:

Die nationalsozialistische Revolution hat ihren Sinn durch die Weltanschauung und Opfer erhalten; sie kann auf ihre Weltanschauung nicht verzichten und sich nur mit Staatspolitik benügen, sondern die Staatspolitik ist hier die innerpolitische Sicherung für die Ausgestaltung der nationalsozialistischen Kerngedanken. Die Einheit von Weltanschauung, Volk und Staat ist das unabänderliche Ziel der nationalsozialistischen Bewegung, gestern, heute und morgen.¹²⁶

Hudal ser en fara i att man ständigt växlar mellan betydelser hos ett begrepp som är oföränderligt. Talar någon om nationalsocialismen som en filosofisk världsåskådning, så motsäger denne sitt partiprogram, som är skrivet i politisk anda och företräder en politisk världsåskådning. Det är denna politiska världsåskådning som är nationalsocialismens riktiga anda, enligt Hudal. Det tragiska här är att det är precis tvärtom. Historien har visat, att nationalsocialismen är vad Hudal anser vara en filosofisk världsåskådning.

Hudal avslutar detta kapitel med att lägga fram sina principer för vad en världsåskådning innebär: Den måste utgå ifrån helheten och istället för att leda till analys och splittring skall den leda till syntes och totalitet. Kristendomen är till för alla, vilket också ordet katolicism säger. Det kan därför inte finnas någon annan egentlig världsåskådning i filosofisk kulturell anda, annat än som en ersättningsreligion. Varje världsåskådning kräver i slutändan en totalitet över livet, då det handlar om att kunna besvara fråga om det mänskliga livets ursprung och mål på enhetligt sätt och denna slutsats skall vara väl genomtänkt. Enligt en kristen lära kan en äkta världsåskådning endast fås genom religionen och måste sålunda omfatta Gud och världsalltet. Människan får inte fastna vid folk och stat eller enbart inom det politiska området. Hudal säger: ”Der Christ sagt: ich kann für Volk und Staat sterben, aber ich darf beide auf dem Umwege einer neuen Weltanschauung nicht zur Religion machen.”¹²⁷ (Jag har ingen aning om varifrån Hudal har fått det här citatet och har aldrig hört Jesus citeras på detta vis tidigare!) För Hudal innebär detta att han kan bekänna sig till den tyska folkstammen och en viss social etik på grund av en äkta kärlet till ”Boden und Volk”, men han kan inte erkänna nationalsocialismen som världsåskådning i ordets ursprungliga betydelse, att låta dem ersätta Gudstron. Kristna och kloka statsmän vet, att det vore riktigare att tala om nationalsocialismen som en politisk världsbild och inte som en världsåskådning, då det senare innefattar så mycket mer och inbegriper det religiösa. En politisk världsbild förutsätter inte nödvändigtvis en religiös bindning. Hudal anser, att man bör undvika att förvärldsliga religionen, men också undvika att göra religion av nationalsocialismen. Det skulle dessutom motsäga partiprogrammet.

Det är passager som den ovan just beskrivna, som får mig att ana att Hudal ger uttryck för ett önsketänkande och här finns också hans stora kärlek till Tyskland uttalad. Det är också möjligt att det handlar om en okunskap, när det gäller förståelsen av hur mycket man förstod av vad nationalsocialismen var, eller kanske kom att bli. Det Hudal varnar för, och vill undvika, är det som vi idag ser som nationalsocialism. En världsåskådning måste inte omfatta Gud, den kan lika gärna omfatta förnekandet av en Gud i kristen bemärkelse. Nationalsocialismen behövde ingen bindning till någon religion eftersom den var en religion i sig.

2. Das positive Christentum

Uttrycket ”das positive Christentum“ kommer från punkt 24 i nationalsocialisternas partiprogram. Det är med utgångspunkt från denna partiprogrampunkt, som Hudal försöker förklara nationalsocialisternas inställning till kristendomen. Programpunkten lyder:

Wir fordern die freiheit aller religiöser Bekenntnisse im Staat, soweit sie nicht dessen Bestand gefährden oder gegen das Sittlichkeit- und Moralgefühl der germanischen Rasse verstoßen. Die Partei als solche vertritt den Standpunkt eines positives Christentums, ohne sich konfessionell an ein bestimmtes Bekenntnis zu binden. Sie bekämpft den jüdisch-materialistischen Geist in und außer uns und ist überzeugt, daß einer dauernde Genesung unserer Volkes nur erfolgen kann von innen heraus auf der Grundlage: Gemeinnutz vor Eigennutz.

Det här blir problematiskt för Hudal. Då programpunkten i sig lämnar stora utrymmen för tolkningar och, mig veterligen, har man inte från nationalsocialistiskt håll gett någon tydligare officiell definition av vad denna programpunkt innebär. Det förekom också en rad olika åsikter och uttalanden från, vad som får anses vara, olika betydande nationalsocialistiska källor, vilket Hudal också tar upp nedan.

Sin diskussion om *das positive Christentum* börjar Hudal med att ställa frågan om detta begrepp är detsamma som en praktisk verksam kristendom eller om det är detsamma som den del av liberalteologin som bejakar ett naturligt heroiskt livsideal och avvisar den kristna läran om ödmjukhet, kärlek och synd. En praktisk verksam kristendom innebär, för Hudal, en kristendom utan dogmer och när det gäller en kristendom som dyrkar det heroiska jämför han denna med en dikt från 800-talet, *Heliand*, där Kristus skildras som en sachsisk hövding och lärjungarna som hans trogna vasaller.¹²⁸

Hudal själv menar att det kan omöjligt handla om en dogmlös kristendom, för utan dogmer får man ingen konkret gemenskap och då kan det heller inte handla om kristendom. Enligt Hudal är det också så, att utan dogmer kan man inte heller ha något politiskt parti. Dessutom skriver Hitler själv, att utan dogmer kan det inte heller finnas någon praktisk kristendom. Hitler jämför en stat utan lag, som då blir en anarki, med en religion utan dogmer som då förfaller till nihilism. På samma sida som den Hudal citerar från erkänner dock Hitler, att religionens främsta merit är att den ger folk ett moraliskt rättesnöre som innebär att det är lättare att hålla folket i schack.¹²⁹ Den synen på religionens betydelse kan Hudal knappast dela och, som vid andra tillfällen, väljer han att inte diskutera detta.

Att Hitler utan tvekan är positivt inställd till kristendomen, är Hudal övertygad om och som belägg för detta väljer han att citera ur några av Hitlers offentliga tal. Det första är från ett tal i riksdagen 1 februari, 1933:

Die nationale Regierung wird die Fundamente wahren und verteidigen, auf denen die Kraft unsere Nation beruht. Sie wird das Christentum als Basis unsere gesamten Moral, die Familie als Keimzelle unsere Volks- und Staatskörpers in festen Schutz nehmen.¹³⁰

Det andra är från ett tal i riksdagen 23 mars, 1933:

Die nationale Regierung sieht in den beiden christlichen Konfessionen die wichtigsten Faktoren zur Erhaltung unseres Volkstums. Sie wird die zwischen ihnen und den Ländern abgeschlossenen Verträge respektieren. Ihre Rechte sollen nicht angetastet werden... Sie wird allen Konfessionen in objektiver Gerechtigkeit gegenüberstehen... Die Sorge der Regierung gilt dem aufrichtigen Zusammenleben zwischen Kirche und Staat. Der Kampf eine materialistische Weltanschauung, für eine wirkliche Volksgemeinschaft dient ebenso den Interessen der deutschen Religion wie dem Wohl unseres christlichen Glaubens.¹³¹

Dessa två datum är relativt signifikanta i nationalsocialismens historia. 1 februari är två dagar efter att Hitler utnämns till Rikskansler, och samtidigt utlyst nyval, och 23 mars är samma dag som *Ermächtigungsgesetz* röstades igenom. *Ermächtigungsgesetz* innebar att Hitler kunde stifta lagar utan riksdagens godkännande, d.v.s. han blev på demokratisk väg diktator. Talen får nog betraktas som valpropaganda, men uppenbarligen trodde man på honom från officiellt katolsk håll, då även det katolska centrumpartiet röstade för lagen och mindra än ett halvår senare är Vatikanen den första nation som sluter ett bilateralt avtal den nationalsocialistiska regeringen.

Det är däremot problematiskt för Hudal att Hitler inte väljer konfession, utan talar om att nationalsocialismen ser värdet hos båda konfessionerna. Hitler menar att nationalsocialismen inte skall befatta sig med eller välja sida när det handlar om sådant som ligger utanför politikens område, vilket religionen, enligt Hitler och nationalsocialismen, gör. Hitler skriver i *Mein Kampf* :

Regardless how much room for criticism there was in any religious denomination a political party must never for a moment lose sight of the fact that in all previous historical experience a purely political party in such situations had never succeeding in producing a religious reformation.¹³²

Hudal måste se detta som ett bevis på det han diskuterade ovan i kapitlet om *Weltanschauung* att Hitler, och den ”riktiga” falangen av partiet ser nationalsocialismen som en ideologi och inte en *Weltanschauung*. Hudal säger, att det är beklagligt att nationen är delad i två konfessioner, men är pragmatisk nog att inse att det antagligen kommer att vara så under överskådlig tid. Olika uppfattningar om vad som är politiskt och vad som är religiöst kom genomgående, att leda till svårigheter för båda konfessionerna under hela tiden nationalsocialisterna var vid makten.

Hudal är medveten om att det inom nationalsocialismen också finns andra, enligt honom mer inskränkande, uppfattningar om vad *das positive Christentum* är. Bl. a. citerar han ur ”Wille und Macht”, som var tidskriften för Hitlerjugend, från 15 april 1935:

Der Nationalsozialismus bejaht das Christentum – gleich, ob es als Kirche oder als Glaube, im politischen oder im religiösen Bezirk in Erscheinungen tritt – nicht schlecht in; er bejaht es nur, wenn es positiv ist, wenn es die Grenzen in sich und gegenüber der politischen Macht so wahr, wie es aufgezeigt worden ist. Was es politisch? Politisch ist alles, was in den irdischen Formen der Organisation, des Wortes und Bildes, der Schrift und der Gebärde in Erscheinung tritt und für die Gemeinschaft des Volkes auch nur die geringste Bedeutung hat. Und was ist Religiös? Religiös ist alles, was in irdisch nicht faßbaren Formen als Glaube und Überirdisches, als Gefühl und Unendlichkeit, als Sehnsucht nach Dingen jenseits den der Menschen sichtbaren Welt fühlbar wird.¹³³

För Hudal är uttalandet ovan inte i överensstämmelse med partiprogrammets 24:e punkt. Enligt hans tolkning av citatet skulle det innebära, att kristendomen vore dogmlös och avskuren från sina traditioner. Endast Kristus mänskliga personlighet skulle få vara i centrum och det endast om man sätter de heroiska värdena i centrum. Detta skulle innebära, att begreppet *das positive Christentum* förändrats från sin ursprungliga betydelse. Han anser att en del protestantiska företrädare menar, att en uppfattning om moral som en allmän lag med systematiska dygder och laster är rasbetingad och denna syn är ”romersk” medan moral för germaner är levande känslor som man känner i sitt hjärta. Det är dessa känslor dessa företrädare kallar ”innerlighet”. Hudal menar, att denna kamp om hur punkt 24 skall uppfattas också handlar om uppfattningen om vad kyrkan är. För dessa protestantiska företrädare är uppfattningen om den romerska typen av kyrka, att den är en moralisk och politisk makt, medan den germanska typen av kyrka är en ren befrielsemakt. För dessa protestantiska företrädare har alltså den katolska kyrkan inkräktat på politikens område, vilket då inte skulle vara förenligt med nationalsocialism.

En annan som hamnar på kollisionskurs med Hudals uppfattning om vad partiprogrammets innebörd av punkt 24 är, är Rosenberg. Hudal menar att Rosenbergs ställning inom partiet är så betydelsefull att han inte kan inta en privat inställning till punkt 24, om han inte vill vara en falsk företrädare för partiet. Detta måste dock Hudal anse att han är, eftersom han ser honom som tillhörande ”vänster” falangen inom partiet och därmed den felaktiga. Enligt Hudal säger Rosenberg i sin inledning till *Der Mythos des 20 Jahrhunderts*, att det rör sig om personliga bekännelser. Den uppfattningen menar Hudal är omöjlig, då boken får ses, tillsammans med *Mein Kampf*, som nationalsocialismens Bibel. Då kan den, enligt Hudal, omöjligt innehålla annat än partiets offentliga åsikter. Rosenberg förnekar att han vill grunda en ny religion, men hans bok innehåller ett världsåskådligt system med detaljer som Hudal anser måste betecknas som religiösa eller som en religiös ersättning. Enligt Rosenberg definition av *das positive Christentum*, är dess kännetecken ära, frihet och plikt och den motsätter sig varje dogmatisk och kyrklig bindning. Hans syn på negativ kristendom är all kristendom som tar sin utgångspunkt i Kristi lidande och där kyrkan innehåller någon form av prästerlig hierarki. En prästerlig hierarki är något som Rosenberg, enligt Hudal, anser vara en syrisk-etruskisk tradition. Enligt Hudal är *das positive Christentum* för Rosenberg ingenting annat än en blodsmyt, en skimrande rastro, en subjektiv religiös känsla som står i dödskamp till den på sönderfallande dogmer stående kyrkotron. Rosenbergs synpunkter går inte ihop med vare sig partiprogrammets eller Hitlers, anser Hudal. En av anledningarna är, att Rosenberg sätter ett likhetstecken mellan romerskt och kristet och inte germansk och kristet. Hudal uppfattar Rosenbergs uppfattning som en del av protestantisk liberalteologi och denna jämför han med upplysningsfilosofin i Frankrike. Han menar att först är det bara ett fåtal som förstår vad den innebär, men efter ett antal år dras människor med och det leder till negativa händelser som franska revolutionen. Liberalteologin, säger Hudal, innebär att man avskaffar kristendomens substans.

Att man under en viss tid trodde på Hitlers uttalande, anser jag är förståeligt, men att Hudal mer än tre år efter dessa tal åberopar dem som stöd för att nationalsocialismen skulle vara vänligt inställd till kristendomen är svårare att förstå. Jag uppfattar det som rent önsketänkande från Hudal, att han tror att de som agerar kristendomsfientligt är de han kallar vänsterfalangen och egentligen inte är riktiga nationalsocialister.

Hudal är medveten om, att begreppet positiv kristendom kan tolkas på flera sätt. Han är också medveten om problematiken med att definiera germansk etik och tysk fromhet. Han ställer frågan om kristendom och germansk karaktär inte är förenliga? Han anser, att om man jämför gudsinnerligheten i den tyska mystiken skulle man inte finna några väsensdjupa

skillnader jämfört med andra folks. (Jag utgår ifrån att han enbart talar om kristen mystik och inte mystik i allmänhet. Jag har svårt att tro att han vill ha något gemensamt med muslimsk eller hinduisk mystik.) Slutklämmen är, att de som anser att kristendomen är oförenlig med germansk karaktär gör orätt i att åberopa Hitlers *Mein Kampf* som stöd för dessa åsikter. Både när det gäller begreppen *Weltanschauung* och *das positive Christentum* finns det alltså företrädare inom partiet som företräder åsikter som strider mot partiprogrammet, enligt Hudal.

3. Das Rassenproblem

Hudal erkänner utan omsvep att rastanken är en kärnpunkt för nationalsocialismen. Ras är ett dogma och en ledande tanke inom rörelsen och det handlar om mer än ren biologi. För nationalsocialismen är också historia, religion och kultur rasmässigt betingat. För förtydliga citerar han ur *Wille und Macht* från 1933: ”Wir glauben, daß auch der Geist der rassistischen Vorherrschaft unterworfen ist. Rasse ist alles, Rasse ist Schicksal.“ Vidare citerar han från en avhandling, *Rasse und Weltanschauung*:

Das rassenkundliche Denken macht keinen scharfen Unterschied zwischen Natur und Geist, sondern sieht beide verbunden durch das, was man Seele nennt. Die Ausdrucksmittel der Natur sind der Landschaft eigen, die Fähigkeiten des Geistes dem Menschen. So sind auch Mensch und Landschaft nicht streng voreinander zu trennen, sondern verschiedene Erscheinungsformen einer Einheit. Dieses Einheitliche ist die Rasse. Zwischen Landschaft und Mensch steht die Rasse, und in ihr sind Landschaft und Mensch vereinigt. Damit ist nun aber die Seele Ausdrucksmittel der Rasse, ja, sie ist selbst Rasse. Der Begriff der Seele bekommt nun einen völlig neuen Sinn, der ihr bislang immer gefehlt hat. Seele ist Rasse, daß heißt, das, was zwischen Natur und Geist ist, was gleichzeitig Natur und Geist ist.¹³⁴

och ur *Wille und Machts* oktobernummer 1935:

Der Entdeckung der Rasse ist die Kopernikanische Tat der neueren Zeit. Die Wissenschaften von der Natur und der Geschichte, lange getrennt, vereinigen sich heute, um die Konsequenzen der ungeheuren Entdeckung zu ziehen. Als Kepler und Galilei das Werk des Kopernikus vollendeten, wurden sie von der Kirche bedroht. Die Wissenschaft hat uns mit der Humanität des männlichen Mutes gezeigt, wo wir stehen. Es ist noch kein männlicher Geist durch den Blick in diesen Abgrund kleiner, wohl aber mancher härter und strenger geworden. Mit der Wissenschaft steht die Kirche von den heroischen Anfängen der modernen Naturwissenschaft her auf schlechtem Fuße. Nach Jahrhunderten hat sich die Kirche dem modernen

naturwissenschaftlichen Weltbild schließlich anbequemt, Sie hat erkannt, daß sie mit der Revision unseres natürlichen Weltbildes immer noch bestehen kann. Die kopernikanische Wendung im Gebiete des geschichtlichen Weltbildes stellt die Kirche in ein ganz andere Gefahr. Diese Kirche ist selber ein geschichtliches Gebilde. Durch die Entdeckung der Rassen und Völker, die sie gestaltet haben, wird die Fiktion ihrer übernatürlichen Einheit zerstört. Das kopernikanische Weltbild war eine Harmlosigkeit gegenüber dem neuen rassischen Weltbild der Geschichte der Menschheit.¹³⁵

Han citerar också Rosenberg från ett tal under partidagarna 1933:

Wir glauben, daß die größte Entdeckung unsere Zeit in dem Erlebnis und in dem streng wissenschaftlichen Nachweis besteht, daß es kein Zufall ist, wenn auf diesem Erdball Menschen verschiedener Art wandeln, wenn aus den Bedingtheiten dieser Eigenarten verschiedene Staaten, Kulturen und Lebensformen entstehen, daß somit Blut und Charakter nur verschiedene Worte für das gleiche Wesen sind. Wir wissen, daß eine Nation dargestellt wird durch das Überwiegen eines bestimmten, blutsmäßig bedingten Charakters; ferner durch Sprache, durch geographische Umwelt und durch ein politisches gemeinsames Schicksalsermpfinden. Wir wissen aber auch, daß die letztgenannten Gegebenheiten nicht die endgültigen sind, sondern daß das Blut, die Rassendominante innerhalb einer Nation das entscheidende Element darstellt.¹³⁶

och partidagarna i Nürnberg 1935:

Die Partei ist der Überzeugung, daß die Rassenkunde die Grundlage bilden wird für ein kommendes tieferes Selbstbewußtwerden der einzelnen Völker über die entscheidenden Antriebe ihres Handelns, über die Eigenart der Seele der Nationen und über das, was wirklich Lebensnotwendigkeit für ihre Kultur bedeutet. Darüber hinaus wird diese Selbsterkenntnis auch die Achtung vor der Eigenart anderer Rassen fördern und jeden schöpferischen Eigenwuchs zu ehren wissen. Die Rassenkunde ist Bannerträger einer neuen Erkenntnis auch der antiken Kultur und der Spannungen innerhalb des Aufbaues der abendländischen Gesittung geworden.¹³⁷

Hudal ser här tydligt påverkan från Chamberlain. Han menar, att rastanken hos vissa företrädare inom nationalsocialismen är så stark att de ställer denna i centrum för partiprogrammet och alla deras krav söker sin motivation i denna. Jag är här benägen att hålla med Hudal, med undantag av, att jag inte anser att det bara gäller vissa av företrädarna inom partiet, utan samtliga ideologiskt övertygade nationalsocialister. I partiprogrammet talas det visserligen om tyska medborgare, men det finns också en vag beskrivning av vem som kan vara tysk medborgare. Hudals bok är också skriven efter Nürnbergmötena under hösten 1935, under vilka juridiska definitioner av vem som är arier och vem som är jude

gjordes. Sålunda är det här egentligen svårt att gömma sig bakom okunskap om vad rastanken rent praktiskt innebar i Tyskland, även om det ännu inte nått sin fulla vidd med deportationer och massmord. Hudal säger vidare, att i vissa nationalsocialistiska kretsar uppfattar man påståendet, att det är sociala omständigheter och religiösa bekännelser som formar historia, öde och kultur som liberalism, som då får sägas uppfattas om något dåligt och ideologiskt sett är en motsats till nationalsocialism och även den konservativa uppfattning som Hudal kan anses representera. Istället är allt i dessa kretsar bestämt av blod och ras.

För Hudal är det problematiskt att applicera Mendels ärftlighetslära på det andliga och psykologiska planet. Han menar, att rasvetenskapen inte har kommit fram till några invändningsfria resultat, när det handlar om hur rasen påverkar det andliga livet. Hudal anser, att det är mycket vågat att påstå att kulturers uppgång och fall är påverkade av ras. Det finns inte heller några bevis för att ras har spelat någon som helst roll när det handlar om det statliga livet eller det allmänna medvetandet. När det gäller vetenskapliga undersökningar av ras kan man ofta bara komma fram till att resultaten är sannolika och man har lång väg kvar att gå. Inte heller har man inom denna vetenskap tydligt klargjort begrepp man använder sig av eller tydligt förklarat innehållet som slutsatserna grundar sig på. Inte ens begreppet ras är tydligt definierat. Hudal menar att den rasmässiga frågan är svår och manar till försiktighet och varsamhet när man behandlar dessa frågor.

Hudal ser också rasläran som problematiskt när det gäller mission bland ”svarta” och ”gula” raser, om man accepterar den ”nordiska” rasen som överlägsen och de ”svarta” och ”gula” raserna som mindervärdiga. Han frågar vad det skulle det vara för mening, att inviga dem i en kristen kulturvärld om deras öde bara är att tjäna och lyssna. Med det historiska kunskaperna vi idag besitter torde jag våga påstå, att nationalsocialisterna inte var ett dugg intresserade av katolska kyrkans mission i Afrika och Asien. Hudal upplever det också som ett problem att i den tyska befolkningen bara 8 % skulle tillhöra den nordiska rasen. Tysk kultur är, enligt honom, inte en nordisk kultur, utan istället en produkt av en blandning av nordiska och östliga element. Enligt denna raslära är bara den grekiska, den germanska och, främst, den nordiska rasen som anses vara skapande när det gäller historia, kultur och religion. Enligt denna raslära skulle därmed kristendomen vara något artfrämmande, som måste avvisas. Enligt denna raslära blir därmed den tyska religionen andligt anknuten till den nordiska kulten och den germansk mytologin. Givetvis avvisas denna teori av Hudal som anser, att denna tro är ett resultat av en överskattning av den biologisk-rasmässiga tanken där allt, såväl fysiskt som psykiskt, är ett resultat av blodet och rasen. Detta ligger

också väl i linje med de åsikter som kommer till uttryck i utkastet till fördömandet av nationalsocialismen, som arbetades fram av jesuiterna Franz Hürth och Johannes Baptista Rabeneck i mars 1935, där man också tar avstånd från doktriner som påstår att olika former av religioner är förknippade med blod och ras.¹³⁸

Hudal menar vidare, att denna rastanke också leder till en världsåskådning som kan betecknas som en pseudoreligiös antropologisk materialism, rasmonism eller immanensreligion genom ödestanken och determinismen och avvisandet av viljefriheten. När det gudomliga blir immanent i blod och ras, blir uppenbarelsen enbart klangen av folkets blodsubstans. Visserligen talar man då om ett uppenbarelsbegrepp, men det blir fullständigt naturalistiskt och inte alls i Bibelns anda. Människan blir framhävd i sitt förhållande till Gud. Hon är inte längre uppbyren av Gud, utan av blodet och rasenheten hos sitt folk. Religionen begär alltid en moralisk omvandling av människan, som är en andlig-själslig händelse och inte påverkad av rasen, säger Hudal. Det är genom denna moraliska omvandling och Guds nåd människan kommer till förlösning och befrielse från själsliga kval. Att tillskriva rasen som orsak till denna moraliska omvandling och förlösning, är för begränsat. Att renrasighet skulle vara en garanti för goda handlingar och moraliska värden är enligt Hudal nonsens:

Daß edle Gesinnung durch edles Blut bedingt sei, ist ein ebensolches Vorurteil wie daß Rassenmischung und Mischblut zwangsläufig unedle Charaktereigenschaften bewirke.¹³⁹

Hudal påtalar att han anser, att det skulle vara värdefullt att skriva ett lexikon över den rasistiska begreppsvärlden för att se att det i den finns en inre motsägelse till religionsvärlden och humanioran. Det Hudal kanske inte tydligt tar upp i det här sammanhanget är, att i en rasistisk världsåskådning innebär synen på rasen att det inte finns en sann religion för alla, utan att denna skiftar från ras till ras. Detta förnekande av en sann religion för alla, katolicismen, är något som tydligt lyfts fram i utkastet till ett fördömande av nationalsocialismen.¹⁴⁰

Hudal fortsätter vidare med att konstatera, att kyrkan ännu inte intagit någon dogmatisk ställning till rasfrågan. Inför Gud är visserligen alla folk och raser lika berättigade och lika förpliktigade när det handlar om livets yttersta syften, men det innebär inte att alla raser är likvärdiga i sina naturliga, andliga, moraliska och fysiologiska anlag och rasskydd när det gäller att förhindra blandning i barnavlande syfte, skulle, när det gäller folk under vissa levnadsförhållanden, kunna betraktas som nödvärn. Även kyrkan har ägnat sig åt

avskiljande av folk genom den judelagstiftning man har ägnat sig åt under historiens gång. Han tillstår dock, att denna segregering var religiös och inte grundad på ras och att avvisandet av det judiska folket, dess historia och innehållet i Gamla Testamentet för bekännarna av rasismen enbart blir en rashygienisk ståndpunkt. Här behandlar Hudal synnerligen känsliga och problematiska frågor. Kanske skall ordet ”likvärdig” förstås som lika - olika, snarare än mer - mindre värd? Raser skulle då ha olika, kanske till och med kompletterande egenskaper? Samma diskussion skulle för övrigt kunna föras när det gäller män - kvinnor. Jag vill här påstå att det är så, då diskussioner angående rashierarki, där i betydelsen mer - mindre värd kommer nedan. Däremot är hans tal om rasskydd som nödvärn tämligen dubiöst om man ser det ur en katolsk synvinkel. I *Casti Connubii* sägs det i punkt 8: ”/---/ legitimately constituted authority has the right and therefore the duty to restrict, to prevent, and to punish those base unions which are opposed to reason and to nature /---/, men jag tror inte att det är att läsa encyklikan i rätt anda, att tolka detta som en möjlighet att använda ras som något som går emot förnuft eller natur. Text är inte något som är exakt mätbart, utan lämnar utrymme för tolkningar och jag kan tänka mig att en rasist utifrån sitt perspektiv skulle hävda, att rasblandning faktiskt går emot förnuft och natur. Att tolka encyklikan som ett stöd för rasism vågar jag dock påstå är felaktigt, men Hudal har rätt när han talar om den segregande lagstiftningen mot judar som instiftades av katolska kyrkan, men likaså när han säger att denna var religiöst betingad och inte rasmässig. Kyrkan har aldrig tagit avstånd från det judiska folket, deras historia eller dess heliga skrift, Torahn, p. g. a. biologiska orsaker. Problemet med judarna, ur kristen synvinkel, var, att de inte förstod att deras förbund med Gud var tillfälligt och skulle ersättas genom Kristus. Det nya förbundet, som ersätter det gamla, innehåller sanningen. Genom att judarna förnekade Kristus var de utestängda från Guds nåd och därmed förbannade.¹⁴¹ Gränserna kan dock ibland vara hårfina och: ”The religious prejudice was of the greatest significance, since it provided the philosophical rationale for anti-Semitism prior to the introduction of the “scientific” racial theories.”¹⁴²

Hudal menar, att rasfrågan blir synnerligen problematisk när man talar om kulturbildning. Enligt honom är vetenskapen inte helt klar över rasers påverkan på kulturer. Det kan till och med vara så, säger Hudal, att högkulturer är resultatet av blandkulturer och att renrasighet leder till kulturell uttorkning. Att kristendom på något sätt skulle leda till kulturförfall förnekar Hudal å det bestämdaste. Däremot anser han, att man från kristet håll gjort fel i sitt missionsarbete när man sett kristendomen och europeisk kultur som oskiljbara och med varandra förbundna begrepp. Man måste i sitt missionsarbete avstå från att

påtvunga en ny nation den europeiska kulturen och därigenom bryta den gamla nationella karaktären. Kristendomen är gentemot kulturer näst intill likgiltig, enligt Hudal.

Kristendomen förädlar varje kultur den genomsyrar och lyfter fram det goda och skapande. Det finns säkert encyklikor och påvlig påbud angående hur man skall behandla nya kulturer, men jag är inte inläst på detta område. Jag vill bara konstatera att det förvånar mig, att en så konservativ man är så liberal och tolerant när det handlar om främmande kulturer. Den diskussion han för här verkar snarlik den som idag förs i västvärlden om hur vi skall hantera våra invandrares kulturer.

Hudal säger, att kristendomen och rasfrågan inte måste vara varandras motsatser. Det är bara när radikala förespråkare av rasismen får föra talan som det uppstår en kamp och svårigheter. Däremot måste ett antal lärosatser inom rasismen omvärderas mot mer kristliga ståndpunkter. Han börjar med att konstatera att ras som begrepp är verkligt, men alla raser är idag så blandade att det inte finns några skarpa gränser mellan dessa. Ras som begrepp är sålunda en abstrakt tankekonstruktion, men inom raskunskapen saknas en begreppsklarhet. Visserligen är det troligt, att en viss del av människans andliga egenskaper är ärftliga, men detta har ännu inte vetenskapen givit några klara bevis för. Hur mycket av en människas natur som är arvsbetingad och hur mycket som är miljöbetingad och hur dessa kombineras med varandra har ingen visat. Hudal ser en solid rasvetenskap och en betänksam rasvård som något önskvärt och eftersträvansvärt, men det får aldrig bedrivas av dilettanter. Ras är absolut inte allt och förklarar inte heller allt! Blodsblandning mellan raser är inte heller alltid av ondo. Flera tyska kaisersläkter, som idag ses som förebilder, har aldrig varit rädda för att ta in främmande, ofta orientaliskt, blod i sina släkter. Det har dessutom förhindrat inavel. Ett rasmässigt förfall hos germaner kan heller inte lastas kristendomen. I själva verket är det industrialiseringen, och inte någon världsåskådning, som föranlett förfallet.

Industrialiseringen har lett till människoanhopningar i städerna istället för att de, som tidigare, levde i sunda bondesamhällen. I dessa kristna bondefamiljer fick man tio till femton barn, som motsäger att de skulle vara rasmässigt degenererade bara för att de var kristna. Däremot är det flera av raskunskapens förespråkare som bara har två barn. Ras är inte heller något stelt, sedan urtiden givet, utan som allt liv i ständig omvandling i spänningen mellan olikheter och förlikning. Ur en kristen synvinkel, där människan har ett gemensamt ursprung, en odödlig själ och är skapad till Guds avbild, är människan en andlig personlighet och inte bara en funktion av rasmässig eller nationell betydelse. Rasbiologin innebär motsättningar till grundläggande förutsättningar för kristendomen så snart man lämnar områdena biologi och medicin och övergår till kultur. Inte minst ifrågasätts den fria viljan

och betydelsen av omvärldens fostrande kraft och kraften hos Guds nåd och välsignelseverkan och ett religiöst liv i kyrkan. En tillspetsad rastanke leder obönhörligt till att kristendomen måste avvisas.

Det Hudal säger ovan är ett avvisande av nationalsocialistiska rasdoktriner. Med vår tids värderingar kan delar av ovanstående verka rasistiskt och flera av Hudals åsikter skulle knappast vara accepterade idag, men för den tid han verkade i är ovan inte särskilt radikalt eller uppseendeväckande. Rasbiologin var en självklar del av 1930-talets samhälle och rasforskning bedrevs, om inte globalt, så åtminstone i hela västvärlden. Jag ser det som fullt förståeligt om man vill ha friska människor i ett samhälle och vår tids uppmuntran till motion och sunda kostvanor är egentligen bara en variant av samma tema. Huruvida den positiva synen på att utveckla rasvetenskapen sammanfaller med en officiell katolsk syn kan jag inte uttala mig om, däremot finns det ingenting om ämnet i utkastet till fördomandet av nationalsocialismen. Hudal manar till försiktighet och vidare forskning och accepterar inte rasvetenskapen fullt ut ens på det biologiska och medicinska området och över huvud taget inte alls, när det gäller det andliga och kulturella området. När han säger att en tillspetsad rastanke leder till att man måste avisa kristendomen skulle jag vilja påstå, att historien har visat att en kristen människa istället måste avvisa hela nationalsocialismen. Det här är första gången Hudal tydligt avvisar en nationalsocialistisk dogm. Tidigare har han använt sig av tolkningsutrymme och använt sig av möjligheterna att tala om missförstånd och felaktigheter hos vissa grupperingar inom nationalsocialismen, men nu tar han tydligt ställning mot det som är nationalsocialism och säger att den måste omvärdera sin rastanke.

4. Die Judenfrage. – Der Antisemitismus

Hudals inställning till judarna är inte överensstämmande med nationalsocialisternas. För nationalsocialisterna ses judefrågan som ett rent rasmässigt problem och de lagar de stiftat mot judiska medborgare är helt följdriktiga, kompromisslösa och nödvändiga som slutsats av rasläran i fråga om nationellt nödvärn. Det s. k. *Lösungsversuches der Judenfrage* har, enligt Hudal, sin början i mitten av 1800-talet i Tyskland och Österrike, då en stor mängd judar från öst invandrade. Hudal menar, att denna invandring var så stor att man kan tala om en folkvandring. Denna stora invandring bidrog till att stärka den nationella tanken i varje stat och kom att gynna nationalismen som rörelse. Nationalismen kom snart att få två riktningar, där den ena såg rasmässiga motsatser medan den andra såg en spänning mellan olika nationella egenarter. I det första fallet innebär det ett frontalangrepp mot alla judiska

människor. Det synsättet innebär en mängd problem. Judarna själva är inte ett enhetligt folk utan kluvet, inte minst i Centraleuropa där en del vill assimilera sig, medan andra hade motsatsen som ideal. Att betrakta de tyska judarna som en nationell enhet låter sig inte heller göras så lätt, då de inte själva ser sig så. Judarnas motståndare tror att de är sammansvurna i hemliga konspirationer, men i verkligheten är de djupt splittrade. Att tala illa om judar utan att precisera är ytligt, okunnigt och fördomsfullt. Sefarder skall inte förväxlas med ashkenaser och den jude som bott länge i väst har mer gemensamt med en arier, än en nyinflyttad jude ifrån öst. Visserligen har sionismen fått ett uppsving genom den tyska omvälvningen, men för majoriteten av den judiska befolkningen är den en främmande utopi och verkligheten ett tvåtusenårigt folkhistoriskt vakuum.

Även idag är det inte ovanligt att sätta mitten på 1800-talet som startdatum för diskussionerna kring hur man skulle lösa judefrågan. Det judefrågan handlar om är om judar skulle assimileras och få fulla rättigheter, om de var pålitliga som medborgare, om det var ett hot eller en tillgång att ha en stor judisk befolkning som hade samma tillgång till utbildning och yrken som andra grupper och liknande. Motståndarna hävdade att judar med sin dubbla lojalitet, dels mot den nation man vistades i, dels med sitt folk, innebar en säkerhetsrisk för nationen. Hudal verkar dessutom kunnig och påläst när det handlar om olika typer av judendom. Han har helt rätt i att judarna vid den här tiden var mycket splittrade. Detta var delvis ett resultat av den emancipation som förekommit under hela 1800-talet. ”I gettot kunde man var jude endast på ett sätt, det traditionella.”¹⁴³ Genom att få fler rättigheter kunde man plötsligt vara jude på många sätt.¹⁴⁴ När det gäller den gigantiska emigrationen från öst av judar i slutet av 1800- och början av 1900-talet vill jag nog ge Hudal åtminstone delvis rätt. Visserligen invandrade en hel del av dessa judar till Västeuropa, men den största strömmen gjorde som övriga européer, åkte till USA.¹⁴⁵

Hudal menar att antisemitismen i vissa fall är ett av Tyskland övertaget gränslandsproblem som har uppstått i alla de områden där tyskar varit blandade med andra folk som slaver, magyarer och rumäner. I politisk form är den främst företrädd av Wiens tidigare borgmästare Karl Lueger som tydligt var emot assimilering genom dop när det gällde judar, enligt Hudal. Genom rasbiologin har man förskjutit betoningen från andligt-religiöst till biologiskt, men den innebär att man inte ser till enskilda judar, utan ”drar alla över en kam”. När man börjar tala om en tysk rassjäl som betecknas som heroisk, aristokratisk, statsbyggande och skapande och ställer detta mot vad man betecknar som en judisk rassjäl som oheroisk, egennyttig och samhällsupplösande har man lagt ett a-priorischema trots att rasforskningen fortfarande står inför ett oerhört stort antal obesvarade

frågor. Hudal anser, att det är ett alltför ensidigt ställningstagande nationalsocialismen gör. Många nationalsocialister anser också, att allt i Gamla Testamentet är förkastligt och att kristendomen som helhet är något främmande för germaner och att alla stora tankar är istället av persiskt och sumeriskt ursprung.

Hudal anser, att det är invandringen av östjudar som är orsaken till de antisemitiska åsikterna hos tyskarna. Han hänvisar till den medeltida katolska kyrkans antisemitiska skrifter och menar, att de på många sätt har likheter med dagens antisemitiska skrifter med den viktiga skillnaden att kyrkans antisemitism var religiös, medan dagens skrifter lutar alltför mycket åt radikalismen, vilket jag uppfattar att han anser vara något förkastligt. Men frågan är viktig för det tyska folket och ser man till statistik menar han att judarna är alltför överrepresenterade inom de intellektuella och finansiella yrkena, vilket leder till att den tyska själen ”förgiftas” med främmande uppfattningar och läror, även om det inte är de konservativa, religiösa judarna man finner i dessa yrken, utan de religiösa och sedligt förfallna. Här är Hudal något motsägelsefull. Judarna verkar i det här fallet, enligt Hudal, ha dåligt inflytande på tyskarna vare sig de är religiösa eller inte och då blir det lätt att uppfatta honom som biologisk rasist. Möjligen menar han att de religiöst och sedligt förfallna judarna är ateister och hade de istället konverterat till kristendomen skulle deras negativa inflytande på de tyska uppfattningarna och lärorna upphöra. Det är t. o. m. ganska troligt med tanke på vad han säger nedan om samhällsomstörtande verksamhet. När det gäller dop och konverteringar har han dock fel, enligt Richard J. Evans. Mellan 1880-1919 döptes ca. 20 000 tyska judar, vilket Evans bedömer som en relativt hög siffra. Möjligen ligger förklaringen till att Hudal inte är nöjd i att dessa eventuellt döptes inom den protestantiska konfessionen. Däremot ger både Richard J. Evans och Saul Friedländer honom rätt när det gäller överrepresentationen, proportionellt sett, av judar inom de intellektuella och finansiella yrkena.¹⁴⁶ Hudal själv är för, att på något sätt begränsa den judiska överrepresentationen, inte minst därför att den leder till missnöje bland tyskar och att den lätt övergår i det han uppfattar som radikalism.

Hudal säger, att vare sig katoliker eller protestanter kan acceptera arierparagrafen, utan att väsentligen förändra kristendomen. Arieparagrafen bygger ju på rasmässig definition av judar, vilket Hudal inte kan acceptera. Även i fortsättningen kommer båda konfessionerna att tillåta ”judedop” och blandäktenskap. Däremot anser Hudal, att det är berättigat att minska det judiska inflytandet i den offentliga verksamheten, då assimilering av judar ofta är något som inte går på djupet. En begränsning får anses vara berättigad, även om det inte motsvarar en modern rättsstat. Hudal definierar den moderna rättsstaten som

något som skapades genom franska revolutionen och den har tidigare uttryckt sin aversion emot. Likabehandling av alla är inte alltid bäst ur kristen och nationell synvinkel. Det är helt enkelt så, att judar som inte döps i framtiden måste acceptera att bli annorlunda behandlade än andra tyskar. Det här partiet är för mig inte helt begripligt. Klart är att Hudal utan problem kan acceptera att olika grupper i samhället juridiskt kan ha olika rättigheter. Han verkar kunna acceptera arierparagrafen och Nürnberglagarna om dessa grundade sig på en religiös definition och inte en rasmässig. Jag undrar vad han menar med assimilerade judar. Judar som inte klär sig ortodoxt, men som ändå religiöst bekänner sig till judendomen? Uppenbarligen är de inte döpta, då kristna judar enligt Hudal skall behandlas som övriga tyskar. Talet om att assimileringen ofta bara är ytlig är också förvirrande. Menar han att man trots allt ärver egenskaper som gör att assimilering näst intill alltid bara sker på ytan? Då är han tillbaka i rasbiologisk rasism.

Judar är överrepresenterade bland marxisterna och denna form av judendom är det inte en kristen människas plikt att försvara. Man måste dock, enligt Hudal, bedöma varje orättfärdighet var för sig och inte använda sig av generaliseringar som om bara judendomen vore ansvariga för alla sociala och politiska missförhållanden. Det är visserligen så, att en stor del av den judiska intelligentian under efterkrigstiden ägnat sig åt samhällsomstörtande verksamhet, men det är en religiöst förfallen del av judendomen. Majoriteten av judarna är däremot konservativa och samhällsbevarande i sin politik och vill inget hellre än att leva i fred med sina kristna medmänniskor och förvärvsarbete. Dessa har under lång tid varit permanent boende i Tyskland och har beklagat minoritetens verksamhet, men får tyvärr lida av hatet mot dessa. Richard J. Evans skulle anse att Hudal har fel angående judarnas politiska tillhörighet. Enligt honom var majoriteten av judarna var politiskt inte konservativa, utan liberaler och socialdemokrater.¹⁴⁷

Hudal jämför sedan judisk utvaldhet med arisk överlägsenhet. Han menar, att det judiska folkets syn på sig själva som utvalda, är en form av att gudomliggöra en ras, precis som nationalsocialisternas syn på den ariska rasens överlägsenhet. Dessutom menar Hudal, att det är fel av det judiska folket att se sig som utvalda. De blev inte utvalda som judar, utan det var Israel som nation som blev utvald. Hudal ser det också som problematiskt att rasmässigt definiera judarna som en ras, då den består av flera rasmässiga element, inklusive ariska. Nürnberglagarna använder sig av materiell definition men judiskhet är andligt, enligt Hudal.

Det framträder under diskussionerna ovan att Hudal hyser en viss typ av antisemitism, den andliga. Den innebär att judarna har fel, inte som för rasbiologerna att de

är fel. Jag uppmuntrar givetvis inte till någon form av antisemitism, men Hudals typ är mildare. Han förnekar också att judiskt på något sätt bortom allt tvivel är ärftligt. Likaså lyfter han fram ett par gånger att det är skillnad på judiska grupper såväl som på judiska individer. Värt att nämna här är också, att utkastet till förkastandet av nationalsocialismen inte nämner judarna alls som grupp. Det gjorde inte heller *Mit Brennender Sorge* och det var också det som kritiserades mycket när den kom ut.

5. Das Problem die Rasseneinflusses in der Entwicklung des abendländischen Christentums

Under den här rubriken försöker Hudal vederlägga rasers inflytande på kulturer i allmänhet och västerländsk kristendom i synnerhet. Han vill också förklara att katolska kyrkan inte är en del av den latinska kulturen, utan den är universell.

Hudal börjar med att förklara att det inte behöver råda motsättning mellan kristendom och rasvetenskap, men kristendomen kan enbart acceptera rasvetenskapen om den begränsar sig till medicin och biologi. Motsättningarna börjar istället när man ensidigt vill förklara livet biologiskt och inte tar hänsyn till ande och själ. En rent biologisk förklaring till livet är oförenlig med kristendomen, som erkänner en Gud som uppenbarar sig i historien och vars Guds- och frälsningstanke är universell. En sådan åskådning kan, enligt Hudal, inte ha framträtt beroende på någon viss ras. Det skulle innebära en materialisering av religionen. Hudal menar, att det är felaktigt att påstå att det i forntiden fanns en nordisk högkultur som såg sanningen, men vars högkultur senare dog ut till följd av rasblandning. I stället har den tyska historien ett flertal framstående personligheter som varit blandningar av både två och tre europeiska raser. Tyvärr ger Hudal inga exempel på vilka dessa personligheter är. Däremot är ovan återigen ett förnekande av nationalsocialistiska doktriner och värderingar.

Hudal undrar om man i den kristna teologin kan finna något bevis för inflytande av ras? I den kristna världsåskådningen är det, enligt Hudal, tre saker som formar människan och hennes karaktär: arvsmassan, som är rasbetingad, omvärlden och själen. Skulle det kunna finnas raser som är mindervärdiga och upplösande till sina karaktärer? Hudal menar att så inte är fallet. Han anser att samtliga folk behöver låna från andra kulturer för att göra framsteg. Alla kulturers början ligger dolt i ett halvdunkel. (Jag förstår här ”alla kulturers början” som en allra första slags ”urkultur”.) Hudal menar, att det är svårt att bedöma vad som är startpunkten, och därmed kanske rasmässigt betingat, och vad som är inlånat från

någon annan kultur. Det vore också fel att söka orsaken till skillnaderna i olika kulturer i rasen, eftersom det vetenskapligt finns för litet kunskap om dennas påverkan på kulturen.

Även om en slags ”urkulturs” början ligger i ett halvdunkel är Hudal däremot tydlig med att det i kristendomens början fanns tre samtida kulturer som, var och en i sig, var rasblandningar och som var och en har bidragit med olika delar. Den första kulturen är den semitiska. Den har bidragit med skrifterna och monoteismen. Det finns, enligt Hudal, ingen annan litteratur som varit så bekymrad över renhetsinnehållet i monoteismen som Profeterna och Psaltaren i Gamla Testamentet. När man, som nationalsocialisterna, ser ande och tro som en funktion av blodet och ser varje fall av rasblandning som mindervärdig, då glömmar man det moraliska värdet i Gamla Testamentet och att detta bereder vägen för det som fulländas i kristendomen. De fanatiska antisemiterna förnekar också att det finns hjältemodiga judar. Då förnekar de samtidigt de hjältemodiga karaktärerna i Gamla Testamentet som finns skildrade i Domarböckerna fastän: ”dieselben an heldischer Gesinnung, freilich auch an Wildheit der Überlieferung den Taten altgermanischer Recken kaum nachstehen.”¹⁴⁸ Hudal anser för övrigt att det är fel, och skyller här på Nietzsche, att alla hjältedåd måste vara militaristiska och inte moraliska: ”obwohl die wahren Heroen der Menschheit nich immer die Welteroberer, sondern die Weltüberwinder gewesen sind.”¹⁴⁹ Om man väljer att splittra Gamla och Nya Testamentet p. g. a. rasläran kommer det, enligt Hudal, att innebära slutet för båda. Ett evangelium rent från allt judiskt förblir en utopi och kommer inte längre att vara ett evangelium. Det som ovan sägs är polemik, dels mot nationalsocialisterna och deras syn på kulturers utveckling, men också gentemot Deutsche Christen, som ville avlägsna hela Gamla Testamentet och allt i Nya Testamentet som kunde förknippas med judiskhet.

De övriga kulturerna som har bidragit till kristendomens utveckling är, enligt Hudal, den grekiska, som bidrog med en fördjupad förståelse av Kristi mänsklighet och den Helige Ande och den romersk-latinska, som bidrog med kyrkans organisatoriska uppbyggnad. Senare har också den germanska bidragit med aktivitet och reformation. Dessa påståenden är mindre problematiska ur nationalsocialistisk synvinkel och Hudal för ingen djupare argumentation kring detta. Däremot tar han upp, att, vad han kallar, radikala rasforskare ser kampen mot Rom som germanernas revolt mot en artfrämmande form av kristendom, romanismen, som förkroppsligas i katolicismen. Han försöker resonera sig fram till vad som skulle kunna anses vara romerskt i katolicismen. Kanon var redan klar, så den kan inte anses vara romersk. Liturgin innehåller sedan Karl den Store germansk-frankiska delar och tidigare fanns redan judiska delar. Där finns vidare ett grekisk tankesätt och en romersk

rättskänsla, vilket skulle innebära att den romerska liturgin är en syntes av flera kulturkretsar. Jag har inte tillräckliga kunskaper i hur kyrklig liturgi har utvecklats under århundradena, men Ekenberg ger Hudal rätt i att det redan från början fanns judiska element med i liturgin.¹⁵⁰ Däremot menar Ekenberg, att Karl den Store föreskrev att den romerska liturgin skulle användas och att flera lokala liturgier därmed upphörde att användas, alltså tvärtom vad Hudal påstår.¹⁵¹ Ska man blidka nationalsocialister är det inte heller fruktbart att säga att liturgin inte är romersk, utan judisk. Det gör ju liturgin än mer artfrämmande och förkastlig ur deras perspektiv. Hudal går vidare med två andra grundläggande begrepp inom kristendomen, förlösningstanken och synden. Dessa är inte av semitiskt ursprung, enligt Hudal, utan härstammar från de ariska religionerna i Indien. Bön och religiösa riter hos greker och germaner visar också på behovet av bot och befrielse från mänsklig skuld. Tanken på förlösning och synen på vad synd är skiljer sig åt mellan judendomen och kristendomen. Framför allt när det handlar om synden skiljer sig religionerna åt. Inom judendomen är synd inte ett tillstånd, utan en handling. Det är något människan väljer att göra, inte ett tillstånd hon är född i.¹⁵² Att påstå att förlösningstanken härstammar från ariska religioner i Indien är ett påstående jag har svårt att förlika mig med. En frälsning som består i att man slipper återfödas¹⁵³ måste sägas ligga långt ifrån den kristna frälsningstanken. Utan att ha gjort några djupare efterforskningar, då jag anser att goda kunskaper i hinduism ligger utanför mitt uppsatsämne, kan det ändå vara värt att nämna, att Knut A. Jacobsen inte över huvud taget nämner ordet synd i sin bok om hinduism. Jag är heller inte säker på, att böner och religiösa riter för greker och germaner rent teologiskt är liktydiga med böner och religiösa riter för kristna, även om de till det yttre påminner om varandra.

Hudal går vidare med den dogmatiska utvecklingen av kristendomen. Dogmer utvecklades först i öst hos grekerna och de första stora teologerna var greker. Här nämner han inga exempel, men som en parentes kan nämnas att han anser att kyrkan i öst numera har slutit sig inom sig själv och t. o. m. ordnarna är själviska, då de till sin karaktär är meditativa och inte verkar ute i samhället. De efterföljande stora teologerna var afrikaner och från blandkulturer. Augustinus var romare och fenicier och Hieronimus var illyrier. Den första renrasiga romaren var Gregorius den Store. Även Tomas av Aquino var en rasblandning, då han hade latinsk-romerskt och nordiskt påbrå. Faktum är, att Hudal anser att det är rasblandningar som bidragit mest till kristendomens utveckling. Även om kristendomen under den första tiden främst utvecklades kring Medelhavet, har också katolska tyskar lämnat stora bidrag, främst inom moral- och kyrkorätt på 1700-talet och

inom historievetenskapen under 1800-talet. Återigen saknar jag exempel på vilka dessa bidragsgivare är, men poängen för Hudal är, att katolicism inte är liktydigt med romersk kultur eller italienska nationalkyrkodom, även om han tillstår att vidarebygget av kyrkans organisation bygger på romersk provinsindelning. Dock är det apostoliska primatet och den apostoliska successionen gudomliga, då de grundas i Bibeln och alltså inte är romerskt. Katolicismen i sig är heller inte det religiösa uttrycket för den romerska andan, det romerska folket eller den dekadenta medelhavskulturen, utan andra raser har bidragit till vidareutvecklingen.

Hudal avslutar med att dra en del slutsatser. 1. Det är vetenskapligt ohållbart att på förhand bestämma vissa rasers egenskaper. Alla raser har förtjänster och fel och: "Nur auf den harmonischen Zusammenwirken baut sich der wahre Fortschritt der Menschheit auf".¹⁵⁴ Renrasighet garanterar inte utveckling. Det är snarare så att en- och renrasighet ofta lett till själslig förtorkning. Hudal vill dock inte sträcka sig så långt som att påstå att högkulturer bara kommer till genom rasblandning eller att rasblandning är en absolut förutsättning för geniens uppkomst. 2. I en kristen världsåskådning är primatet själen och inte blodet. När den mänskliga viljan uppvisar svagheter beror detta på arvssynden, inte på blodet. Arvsanlagen kan visserligen skapa viktiga förutsättningar för den andligt-moraliska människan, men kan aldrig grunda denna. 3. Kristendomen kan förlika sig med varje kultur som inte förnekar dess grundläggande värderingar. Den tillhör inte en viss kultur. Katolicism innebär inte romanisering eller dominans av den latinska världen. Avslutningsvis ställer så Hudal frågan vari den tyska egenarten i den religiösa tanken består. Har den germanska människan en annan religiös och moralisk känsla som kommer i skymundan av orientaliska och romerska element? Hudal menar, att även om det skulle kunna vara så, så är det i alla fall fel att påstå att den tyska människan främst genom Luther funnit en egen religiös uttrycksform. Reformationen var från början en teologisk strid, som inte berörde den germanska folksjälen. För många moderna rasforskare finns det en motsättning mellan nationellt och universellt sinnade. Dessa menar, att mångfald innebär ett utdöende av en nationell känsla och att det är vad katolicismen har inneburit. All sann katolicism innebär visserligen, enligt Hudal, att radikalismen hämmas, men den undertrycker ingen nation eller ras. Tvärtom innebär katolicismen, att alla raser behåller sina goda egenskaper och dessutom förädlar dessa. Det kyrkliga livet är inte blodslära eller kosmopolitik. Det är det konkreta gestaltandet av folkligt betingad gemenskap. "Es liegt im Wesen einer Weltreligion, daß in ihr alle Rassen und Völker harmonisch zusammenarbeiten und deshalb gleichberechtigt und gleichverpflichtet sind."¹⁵⁵

Hudal för här en kamp, dels för att visa att kristendomen inte är något artfrämmande för germaner, dels att rasister, det han själv kallar radikala rasforskare, går för långt i sin betoning av raser betydelse. Han är alltså fullt villig att erkänna existensen av olika raser samt att de har olika egenskaper och att olika raser har påverkat kulturutvecklingen. Däremot vill han inte erkänna, att detta skulle vara ras- eller blodsmässigt betingat, eller mer korrekt sagt: det är det men vetenskapen har inte kunnat påvisa hur ärftligheten fungerar. De fysiska ärftlighetslagarna går inte att översätta till de andliga och kulturella områdena, menar han. Dessutom tillbakavisar han nationalsocialisternas rashierarki. Enligt Hudal har ju alla raser brister och förtjänster. Att argumentera för rasblandningar genom hänvisa till hur mycket de betytt för kristendomens positiva utveckling lär inte leda till rasisters konvertering till katolicismen, snarare förstärka deras övertygelse om kristendomen i allmänhet och katolicismen i synnerhet inte har något positivt värde över huvud taget. När det gäller utkastet till fördömandet av nationalsocialismen nämns ingenting om rasers påverkan på kulturers utveckling.

6. Sterilisation und Eugenik

När det gäller rashygien är också det ett område där det inte finns tolkningsutrymme eller möjlighet att hänvisa till rätta eller felaktiga nationalsocialistiska åsikter, även om Hudal inleder med, att tala om den radikala falangen inom nationalsocialismen som besatt av rashygien och hänvisa till ett uttalande av Rosenberg från ett tal 14 december 1934 som hölls i Hamburg, där Rosenberg sa, att varannan tysk kommer att vara idiot inom ett sekel ifall tvångssterilisering inte införs.

Hudal fortsätter sedan med, att redogöra för en lång rad länders steriliseringslagar. Länderna har från börja ofta haft tvångssterilisering som straff för vissa brott, men flera länder har infört tvångssterilisering som ett led i landets befolkningspolitik för att komma till rätta med ärftliga sjukdomar. Hudal är mycket tydlig med, att det är protestantiska länder som infört dessa lagar och att tvångssterilisering inte ens finns som straff i de katolska länderna kring Medelhavet. Kriterierna för när en person får utsättas för sterilisering skiljer sig åt mellan länderna, men samtliga gör det för att bli av med oönskade kvaliteter hos befolkningen, både fysiska och psykiska. Bland de länder Hudal räknar upp som de som har gått längst i sin lagstiftning finns samtliga skandinaviska länder med. Det är obehagligt att bli påmind om en tid i Sveriges historia som idag uppfattas som full av övergrepp. Sverige var ju, som Hudal också talar om, långt ifrån ensamma om att utföra tvångssteriliseringar.

Inte ens sanningen om Förintelsen stoppade dessa tvångssteriliseringar i Sverige, utan dessa pågick långt in på 1970-talet. Ingvar Svanberg och Mattias Tydén menar att rasbiologin inte försvann hos svenska forskare, utan bytte bara namn till arvsbiologi och arvshygien istället. Skillnaden mellan nationalsocialistisk rashygien och svensk arvshygien, om man kan tala om en sådan, är att den svenska ägnade sig åt att få bort oönskade kvaliteter inom en population, medan nationalsocialisterna ville ha bort både oönskade kvaliteter inom populationen samt olika raser som i sig ansågs mindervärdiga. I Sverige fortsatte dessa strävanden även efter Förintelsen, inte minst genom makarna Myrdal, och Svanberg och Tydén citerar ett radiouttalande från 1946 där Medicinstyrelsens expert i arvsbiologi och arvshygien anser att Sverige har kommit längst i världen när det handlar om tvångssterilisering av undermåliga och sinnesslöa.¹⁵⁶

Hudal är upprörd över att de tyska steriliseringslagarna helt tiden utökas med nya fall som faller inom kategorierna som kan leda till tvångssterilisering. Som ett ytterligare led i att kontrollera befolkningstillväxten införde de tyska myndigheterna ett krav på att de som vill ingå äktenskap måste lämna ett "äktenskapsduglighetsintyg" för att få ingå äktenskap och detta kan förvägras om en av de förlovade lider av en sjukdom som befaras föras vidare till kommande släkten, om en av dem är omyndigförklarad eller om en av parterna, utan att vara omyndigförklarad, lider av sinnesstörning. Hudal lyfter här fram att han anser, att avgörandet av vem som lider av sinnesstörning är synnerligen svårbedömt. Även om den personen som inte ansågs vara "äktenskapsduglig" skulle steriliseras, får den inte ingå äktenskap eftersom staten önskar en befolkningsökning. Att försöka bedra myndigheten ledde till så hårda straff som fängelse. Hudal menar, att acceptansen för dessa lagar delvis kan härledas ur problemen som uppstod efter Första Världskriget, den dåliga ekonomin, ökningen av antalet psykiskt sjuka och den stora arbetslösheten. Den stora skillnaden mellan befolkningen i övrigt och nationalsocialisterna är, att det ur nationalsocialisterna synvinkel bara delvis är en finansieringsfråga, för dem är det också en ideologisk fråga, där "mindervärdiga" och "arvsjuka" inte är fortplantningsberättigade. I deras världsåskådning ingår också uppfattningen att dessa icke-fortplantningsberättigade är de som lättast förökar sig och nationalsocialisterna försöker föra en kvalitativ befolkningspolitik.

Hudal är noga med att lyfta fram att det är protestanter som accepterar detta. Uttalandena visar att han fullt ut förstår vad nationalsocialismen innebär och när han inte längre kan hitta ursäkter i form av tolkningsproblem eller hänvisa till olika fraktioner tar han strid. För en katolik finns kyrkans ståndpunkter nedtecknade i *Casti Connubii*. Det är den katolikerna kan använda för att försvara naturrätten gentemot statliga krav. Här lyfter han fram en lång rad

punkter där kyrkan och nationalsocialismen är på kollisionskurs: Världslig makt har aldrig rätt att inskränka människans rätt till äktenskap, då detta är en mänsklig naturrätt. Inte ens ett läkarintyg kan förneka människan den rätten, då det enbart är kyrkan som kan definiera äktenskapshinder. Möjligen kan Hudal tänka sig ett undantag när det gäller vissa militärer och statliga tjänstemän under vissa betingelser. Vilka dessa betingelser är definierar han tyvärr inte. Kastrering och sterilisering är en otillåten form av att skada kroppen som ingen människa har tillåtelse att göra och Katolska kyrkan kommer inte att kompromissa med detta. Kyrkan förbjuder alla åtgärder, inklusive preventivmedel, för att minska födelsetalet. Det finns två möjligheter att minska födelsetalet och båda består i avhållsamhet. Inom ett äktenskap skall det ske av fri vilja och i samförstånd mellan parterna. Fortplantningsdriften är stark hos människan, men det är också tillåtet att väja avhållsamhet för att tjäna Gud. Däremot att lemlästa kroppen genom sterilisering är inte tillåtet. Hudal skulle möjligen kunna tänka sig sterilisering som straff, men det skulle kräva personlig skuld hos den som steriliserades och någon sådan kan man knappast tala om hos ”arvsjuka”. Dessutom påtalar han, att en sterilisering antagligen påverkar människan själsligt, även om det är svårt att avgöra, då man talar om inte helt sunda människor. Hudal bemöter den ekonomiska aspekten av eugeniken med, att det är ett tecken på kärlek till medmänniskan att vårda sjuka och behövande och från denna kärlek får ingen uteslutas, utan det är något alla har rätt till. Det är också så, att eugeniken inte har kunnat besvara frågorna om reglerna för hur själsliga och andliga egenskaper ärvs. Ännu har inget land kunnat visa, att eugenik verkligen lett till en minskning av de ärftliga sjukdomarna. Kyrkan är också orolig för att eugeniken kommer att leda till en minskad respekt för liv och att en legitimering av sterilisering kommer att leda till en legitimering av aborter. Här är Hudal litet efter den juridiska lagstiftningen. Visserligen var rätten till abort inte fri i Tyskland, men den hade tillåtits av eugeniska skäl sedan 1935.¹⁵⁷ Evans förklarar inte närmare vad eugeniska skäl var, men det kan kanske anses rimligt att anta, att det gäller abortering av foster hos de som ansågs icke-fortplantningsberättigade. Huruvida det skedde genom övertalning eller tvång, vågar jag inte uttala mig om. I övrigt var nationalsocialisterna relativt konservativa. Man var emot homosexualitet och preventivmedel, precis som katolska kyrkan. Däremot ansåg man att begränsningarna för fortplantning var snävare än frivillig avhållsamhet i samförstånd och avhållsamhet p. g. a. kärlek till Gud. Framtiden innehöll dessutom något som Hudal kanske inte ens i sin vildaste fantasi kunde föreställa sig: Aktion T4. Aktion T4, som är det officiella namnet på eutanasiprogrammet, började under sommaren 1939 och sanktionerades officiellt av Hitler i oktober 1939. Det innebar, att man mördade mentalsjuka och

handikappade vid ett antal institutioner i Tyskland, främst genom gasning eller dödliga injektioner. Ett sådant program var svårt att hålla hemligt och under 1940 började protester komma in, inte minst från präster, både katolska och protestantiska. Officiellt upphörde programmet 24 augusti, 1941, men massmördandet fortsatte under hela kriget.¹⁵⁸

Hudal ser också ett moraliskt problem i vidare bemärkelse. De moderna världsåskådningarna har en förslappad sexualmoral. Marxismen uppmuntrar till användandet av preventivmedel och nationalsocialismen till sterilisering. Både användandet av preventivmedel och sterilisering kan leda till moraliskt förfall och hämningslös livsnjutning. Universitetslärare har, enligt Hudal, ett stort ansvar när de utbildar nya läkare att åter göra dessa ansvarsmedvetna. Rashygieniska äktenskapsförbud kommer inte heller att ge några resultat, om man inte samtidigt förbjuder utomäktenskapliga sexuella relationer. Ett rashygieniskt äktenskapsförbud är dessutom ett så stort ingrepp i den personliga friheten, att den föregivna nyttan ur sundhetsinnehållet hos rasen inte utan vidare kan rättfärdigas. Det viktigast medlet för en sundare befolkning är istället att återkristna den tyska familjen.

Det är utan tvekan så, att Hudal här tar ställning mot vad som får anses vara grundläggande nationalsocialistiska värderingar, rashygien. De åsikter han uttrycker ligger i linje med vad *Casti Connubii* säger och också vad som sägs i utkastet till fördömandet av nationalsocialismen angående detta,¹⁵⁹ även om Hudal är betydligt mer utförlig än detta.

7. Nation und Volkstum. – Nationalpolitische Bestrebungen um die Einheit der Deutschen im europäischen Raum

Att Hudal är väl påläst, och därmed också kunnig, när det handlar om nationalsocialismen blir åter igen tydligt i inledningen på detta kapitel, när han utan omsvep erkänner att begreppet ras tillsammans med nation och nationell egenart utgör grunden för nationalsocialismen och att i stort sett alla andra nationalsocialistiska läror kan härledas ur dessa tre begrepp. Hudal menar, att nation och nationell egenart har varit viktiga begrepp sedan början av 1800-talet och har sedan dess upphöjts av både diktare och filosofer och att dessa två begrepp kan vara användbara i att förhindra den allt mer långtgående individualiseringen och ligga till grund för gemenskap. Alla stora strömningar som romantik, liberalism och demokrati har haft sina egna uttryck för den nationella tanken och sina egna statsrättsliga ideal. För nationalsocialisterna har upplysningstanken, att nationen bara är en gemenskap för fria medborgare där lagen grundas på förnuft, knutits samman den tyska romantiken så att lagen i stället grundas på ras och blod och därmed inte är produkten

av någon historisk tillfällighet, utan helt beroende på den nationella egenarten. Här står den tyska folktanken mot den franska nationalstaten. Jag är benägen att instämma med ovanstående skildring. Uppfattningen att den tyska folktanken, som grundas på blod och ras, innebär ju att personen själv inte kan påverka rätten att höra till folket. Det är redan bestämt av rastillhörigheten. Det ideal som blommade ut med franska revolutionen och upplysningen om frihet, jämlikhet och broderskap innebär att personen ifråga kan välja om den vill tillhöra en nation eller inte. De båda uppfattningarna står onekligen på motsatta sidor.

Ovanstående nationalsocialistiska uppfattning om folktanken anser Hudal vara felaktig. Han har redan tidigare förnekat blodets och rasens primat, men han har fler invändningar. Den typ av nationskänsla som nationalsocialisterna anser finns hos samtliga tyskar, där just tyskheten är det sammanhållande kittet, finns inte, enligt Hudal. Olikheterna är stor mellan rikstyskar, österrikare, schweizertyskar, holländare, flamländare och utlandstyskar. Dessa olika tyskers historia, religion och geografiska rum innebär att de skiljer sig åt. Hudal menar, att man inte kan sätta likhetstecken mellan nation och folk. Man kan tala om ett österrikiskt och ett schweiziskt folk, men inte om sådana nationer. Det är intressant att Hudal inte anser att Österrike är en nation och att schweizarna är ett folk. Min uppfattning är snarare den motsatta: Österrike är en nation och schweizarna, med sina fyra officiella språk, är flera folkgrupper. Olikheterna i uppfattningen kan nog tillskrivas tidsskillnaden, inte minst med tanke på att det moderna Österrike inte blev självständigt förrän 1955.

Hudal lyfter fram det kanske största särskiljande draget mellan nationalsocialismen och fascismen; att nationella minoriteter accepteras och respekteras. Detta stämmer överens med det som redogjorts för ovan, att rasbiologin inte var betydelsefull för fascisterna. Hudal menar, att det snarast påminner om liberalismens uppfattning och det här är nog enda gången han ser något positivt hos denna. Han är nu tydlig med, att nationalsocialismens uppfattning att det bara är nation och nationell egenart som räknas innebär, att de blir uppenbarelser i en allra högsta gudomlig betydelse. En sådan uppfattning leder till en fullständig konfessionalisering av det gemensamma livet där, alla sedvänjor som anses otyska på rasmässiga grunder skall rensas ut. Det i sin tur kommer att innebära att kristendomen aldrig kan bli den tyska folkreligionen. Det här är självklart oacceptabelt för Hudal, som helst skulle se katolicismen som tysk folkreligion, antagligen hela världens folkreligion, även om han tidigare varit pragmatisk nog att inse, att det antagligen kommer att finnas två konfessioner i Tyskland under mycket lång tid.

Nationalsocialisternas rasbiologiska nationsbegrepp leder till politiska krav på att alla av samma folkslag skall tillhöra samma nation och man hänvisar till självbestämmanderätten för tyskar och anser att Österrike skall tillhöra Tyskland. När Hitler talar om, att frälsningen och framtiden för nationen ligger i en slutenhet hos folket för att bevara den nationella egenarten innebär det, att nationalsocialisterna tar dessa krav längre än något tyskt politiskt parti tidigare gjort. Hudal ser en stor fara i en sådan filosofi, då begreppen ras, folk, blod och nation är oklara, men orden har en sådan kraft, att de lätt kan användas som slagord för att locka unga. Han inser, att kravet på en sammanslutning av alla tyskar i Europa finns på nationalsocialisternas partiprogram och är oåterkalleligt. Det enda som kan förändra detta är om en än starkare idé tränger undan den. Hudal lyfter fram att frågan är svår och delar många familjer, men det finns också de som anser, att ett enande av alla tyskar i Europa är den enda garantin för fred i Europa. Den här frågan var svår, kanske svårare än vad vi uppfattar idag. En av anledningarna till att tyskarnas återtagande av mark inte stötte på större motstånd var, som tidigare redogjorts för, att många ansåg att Hitler bara tog tillbaka det som rätteligen tillhörde Tyskland. Den dominerande uppfattningen efter Första Världskriget var ju också, att nationer och folk skulle ha självbestämmande rätt och det var ju också därför en rad nya stater bildades efter Första Världskriget, som tidigare hade tillhört någon stormakt. Undantaget var Österrike, då Tyskland inte på några villkor fick göra någon vinst på kriget.¹⁶⁰ Hudal väljer återigen att ta ställning emot den nationalsocialistiska nationsuppfattningen och lyfter fram Habsburgmonarkin som ett bevis på att en nation inte behöver bestå av endast ett folkslag för att vara framgångsrikt. Habsburgmonarkin bestod av många folk, men aldrig hade det tyska inflytandet i form av språk och byråkrati varit större. Hudal ifrågasätter också varför ras, folk och stat hos tyskarna hittills inte lett till enhet, när den tyska historien är rik på heroisk storhet. Han undrar också vad som är gemensamt för alla tyskar, då dessa sinsemellan är väldigt olika, där t. ex. sydtyskar har mer gemensamt med österrikare än med nordtyskar. Det mest förvånande är, att jag efter att ha läst ovanstående får intrycket av att Hudal skulle varit emot *Anschluss*, men det var han inte. I själva verket orsakade hans positiva inställning till *Anschluss* problem med Vatikanen.¹⁶¹ Möjligen är det så, att det han invänder mot när det gäller den nationalsocialistiska uppfattningen rör den ideologiska, rent teoretiska uppfattningen om på vilka grunder nationer bildas, men när det kommer till praktiken är han pragmatisk och ser fördelarna för länderna, kanske inte minst Österrike. Det skulle också kunna vara så, att det han invänder mot hos den nationalsocialistiska uppfattningen är deras uteslutande av minoriteter och att de insisterar på en ”sluten” nation. Vidare skulle det

faktiskt kunna vara så, att han ändrade inställning. När Hudal skrev sin bok hade *Anschluß* ännu inte genomförts. Värt att notera kan också vara, att han hyllar Habsburgmonarkin som var avskydd av nationalsocialisterna.

Ytterligare ett problem för Hudal när det gäller *Anschluß* är vad som kommer att hända med katolikerna. Han menar, att det finns ömsesidiga intressen mellan länderna, men man måste värna om katolikerna i Österrike. Hudal säger, att det ibland kan verka som Rom ensamt är emot enandet av alla tyskar, men det framstår så därför att vissa nationalsocialistiska författare väljer att framställa det så. Jag är osäker på katolska kyrkans officiella inställning till enandet av alla tyskar, men jag vet, att situationen för den katolska kyrkan i Österrike blev värre efter *Anschluß*. Efter *Anschluß* fanns inget juridiskt, ens på pappret, gällande dokument för katolsk kyrkan i Österrike. Det tidigare konkordatet ansåg nationalsocialisterna hade upphört att gälla i och med sammanslutningen och man vägrade låta konkordatet mellan Tyskland och Vatikanen från 1933 utökas till att gälla även Österrike.¹⁶²

Hudal citerar ur Chamberlains *Grundlagen des 19. Jahrhunderts*:

Luther ist in erster Linie ein politischer Held. Die Vaterlandsliebe war im das Unbedingte, die Gottesgelehrtheit das Bedingte, in welchem er die Mönchskutte niemals völlig abwarf. Der schwache Punkt war bei ihm die Theologie.¹⁶³

Luther hyllades av en del nationalsocialister som en nationalhjälte vars kyrkokamp var ett nationellt skydd mot Rom. Hudal upplever denna bild av Luther som besynnerlig och hans kyrkokamp uppfattar han bara som tragisk. Hade det inte varit för Luther, så hade man sluppit det 30-åriga kriget, då Tyskland förvandlades till en kulturell öken medan Spanien, Frankrike och England kunde inleda kulturella glansperioder. Det skulle ta Tyskland ända till romantikens dagar innan man kunde tala om tysk kultur igen. Hudal menar, att protestantismen och den nödvändiga motreformationen har delat det tyska riket i två delar, försvagat kejsardömet och har kulturellt fullständigt sönderdelat den tyska enhetsstaten. Jag är tämligen övertygad om, att det fanns flera orsaker till det 30-åriga kriget, men reformationen bidrog säkert starkt till det. Vad som är kulturella glansperioder eller kulturell öken är nog, relativt sett, en tolkningsfråga och jag är allt för dåligt insatt i kulturhistoria för att ha någon uppfattning om korrektheten i det Hudal säger.

Hudal avslutar det här kapitlet med att dra några slutsatser som han anser acceptabla från en kristen standpunkt. Den biologiska tolkningen av begreppet nationell egenart, som

inte skall ses som identisk med ras, utan omfattar alla med ett gemensamt språk, historia och livsrum, behöver inte stå i motsats till kristendomen, så länge den inte kräver en primatställning över den kristna världsåskådningen och förlägger tyngdpunkten för mänskligt liv till jordelivet. För en kristen människa är en indelning av människan efter nation och ras sekundär, eftersom ingenting kan upphäva enheten hos människosläktet. Nationell egenart kan inte vara det högsta värdet i livet, eftersom det inte fyller något yttersta syfte eller fyller en människas själ. Den nationella egenarten är dessutom föränderlig genom historien. Det finns ingen nation som har alla goda värden i sig och skulle kunna göra anspråk på en ledande roll i Europa. Stoltheten över den nationella egenarten måste också begränsas genom ödmjukhet. Ödmjukhet är inte en svaghet så som den lärs ut av katolska kyrkan. Den bidrar istället till, att låta den nationella egenarten utveckla sin fulla potential. I den tyska karaktären finns både styrkor och svagheter. Sann nationell egenart är inte möjlig utan religion, då de båda väsentligen hör ihop. Enligt punkt 24 i partiprogrammet måste också grunden för folkgemenskapen vara en positiv kristendom. Om det verkar finnas motsatser mellan religion och nationell egenart är dessa bara skenbara, då religionen och den nationella egenarten stämmer med skapelseordningen och motsvarar det gudomliga syftet. Hudal är medveten om, att en kamp för nationell existens och ett återerövrande av nationens storhet knappast kan ske utan spänningar och konflikter. Det är då en kristen människas plikt, att medverka till att detta skall ske så fredligt som möjligt. Det kan idag inte finnas någon opolitisk människa, men det är inget problem, så länge kristendomen är det normerande och riktgivande. Guds ord gäller alla folk och alla raser och stat, folk och ras står under Guds ord. Den stora faran är om dessa begrepp, ras och nationell egenart, radikaliserar och övergår till att också gälla det religiösa och kulturella området. Det tyska folket och katolicismen har genom århundraden sammanflätats och är odelbara.

Stora delar av den här diskussionen är upprepningar av vad Hudal sagt tidigare. Han är fullt villig att acceptera, att det finns olika raser och olika folk, men inte på samma villkor som nationalsocialisterna. Även om han talar om radikaliserar kan han inte heller här hänvisa till någon nationalsocialist som är av annan mening. Punkt 24 på partiprogrammet kommer visserligen åter upp, men denna säger egentligen inte att gemenskapen skall byggas på positiv kristendom. Den säger att partier företräder en positiv kristendom, men egentligen kräver de religionsfrihet för folket. Idag kan man nog sträcka sig så långt som till att säga, att den där punkten var relativt betydelselös för de flesta övertygade nationalsocialister. Här återkommer också indirekt åsikten att alla individer inom ett folk inte är lika, att folk genom historien har förändrats och att det finns andra faktorer, som geografiskt rum, som påverkar

ett folk eller delar av det. Indirekt återkommer också argumentet, att katolicismen inte är artfrämmande för tyskar. När det gäller utkastet finns det ingenting i det Hudal säger som står i strid med detta. Det fördömer också, att stat och nation dyrkas som Gudomliga. Det säger också, att stat och nation står under Guds ord. Det fördömer också, att äran vid militär seger skulle vara större än vid en fredlig förhandling samt all fanatisk nationalism. Utkastet säger också, som Hudal, att katolicismen är för alla, inklusive tyskar.¹⁶⁴

8. Staatsgedanke und Führertum. – Recht, Macht und Sittlichkeit. – Römisches und deutsches Recht. – Der politische Ordensgedanke

Det här kapitlet är omfattande och relativt komplicerat. Inte minst beroende på, att Hudal diskuterar rättsvetenskap, vilket är problematiskt om man inte har specialkunskaper i juridik och rättshistoria. Det blir inte mindre problematiskt, att vi rör oss i en tidepok när det verkar ske stora förändringar på det rättsliga området, både vad det gäller filosofi och lagstiftning. Han inleder dock med att ta upp nationalsocialismens syn på stat och ledarskap.

Hudal menar, att medan marxismen i huvudsak är beroende av Rousseau är nationalsocialisterna beroende av tysk filosofi, men där marxismen är mer lik liberalismen i sin syn på medborgaren och för vilken begreppen ras och nationell egenart är helt främmande. Dessa begrepp har stor kraft, men han varnar återigen för en radikalisering av begreppen, då de då övergår till att bli religion. Däremot borde åskådningarna, enligt Hudal, ha kunnat finna en gemensam nämnare i naturalismen hos Rousseau. Båda världsåskådningarna förnekar arvssynden och tror på en obetingad godhet hos människan. Att påstå att nationalsocialister har en tro på obetingad godhet hos människan, känns idag helt verklighetsfrämmande, åtminstone initialt, med tanke på det massförstörelse och de brott mot mänskligheten som den världsåskådningen orsakade. Om man med godhet menar förmågan att bygga en ny människa, skulle jag möjligen kunna ge Hudal rätt, men det är ändå oerhört problematiskt. Människan för nationalsocialisterna var ju inte något enhetligt begrepp, utan villkorad av ras och nationell egenart och vissa av dessa människor, framför allt judar och zigenare, var ju allt annat än goda. I nationalsocialismen är denna syn en del av åskådningens teori och inte enbart något man kan lasta praktiken för, som hos kommunismen i vars namn grova brott mot mänskligheten har begåtts, men där synen på människan, teoretiskt, är att hon är god.

Hudal fortsätter sedan med att räkna upp en rad påståenden om staten, ledaren och partiet som han anser är nationalsocialistiska definitioner gjorda av Hitler: Den

nationalsocialistiska världsåskådningen är den världsåskådning som ligger till grund för det tyska riket och därmed organisationen av riket. Riket är det rättsligt ordnade och politiskt formade folket. Nationen är innehållet och substansen i riket och föremål för all ordning. Det är folkets väl som är ändamålet för varje mänsklig handling och statlig institution. Renheten och sundheten i det tyska blodet är förutsättningen för riket och folket. Bara de med tyskt blod, eller med det tyskt blod närbesläktade, folket kan vara med och bestämma över det tyska folkets öde och framtid. Riket är en socialistisk stat. Vidare är det en ledarstat där parti, stat och folk leds och förvaltas enligt ledarprincipen. Ledare blir man genom mot riket och folket lojala och övertygande prestationer. Riket är en folkstat som står i ett förtroende- och lojalitetsförhållande till ledaren. Riket är en enpartistat, där partiet representerar nationens samvete, politiska uppfattning och politiska vilja. Partiets uppgift är att bringa det offentliga livet och den folkliga plikten i samklang. Ledaren är partiet och partiet är ledaren. Det är den sista och övervakande instansen. Alla tyskar skall uppfostras till nationalsocialismens världsåskådning för att bli de bästa partikamraterna. Så småningom kommer någon att bli den bäste att ta över ledarskapet efter Hitler. Ledaren är också överbefälhavare för försvarsmakten. Partiet och försvarsmakten är de båda bärande, och med varandra oupplösligt förbundna, pelarna för folket och riket. Folket och riket får därmed inre och yttre säkerhet genom partiet.

Enligt min bedömning har Hudal en mycket god och korrekt uppfattning om nationalsocialisternas syn på riket, folket och ledaren. Det han ovan säger stämmer också relativt väl in med de punkter som redogjorts för ovan i kapitlet "Fascismens grunddrag".

Hudal tar sedan upp ett av de problem han anser finns med nationalsocialismen. Ur det ovan sagda drar han slutsatsen, att det avgörande är tillhörigheten till folket. Det man säger om folket innebär ett oerkännande av främmande folkgrupper. Enligt Hudal innebär 1800-talets rättsuppfattning, som förkunnade ett statens obestridda primat och accepterade alla statens medborgare, att det fanns ett utrymme för ett erkännande av minoriteter. Nationalsocialismen erkänner inte dessa minoritetsgrupper. De ser inte assimilering som en möjlighet, då det skulle innebära en from av denationalisering och varje form av denationalisering är oförenbar med nationalsocialistisk folkrättsuppfattning. Hudal menar, att denna syn på folkgemenskapen innebär att nationalsocialisterna har en antiimperialistisk grundinställning, då nationalsocialismens principer innebär, att de inte har något intresse av att införliva främmande folkgrupper eller att denationalisera sådana.

Det är intressanta slutsatser han drar och de verkar inte på något vis ologiska. Problemet är, att historien visar att de var inkorrekta och att det också finns andra slutsatser

man kan komma till. Om man inte vill assimilera främmande folkgrupper, eller ge dem rättigheter som minoritetsgrupper, finns andra möjligheter: deportering och massmord. Dit hade man dock inte kommit i mitten på 1930-talet och jag kan se svårigheterna med att vid denna tidpunkt ens föreställa sig deportationer och massmord som möjliga lösningar. Det verkar också fullt rimligt, att se en teoretisk antiimperialistisk grundinställning hos nationalsocialisterna. Vi vet ju nu, att de var allt annat än antiimperialistiska. De var inte intresserade av att assimilera främmande folk, utan av att erövra dem och härska över dem.

Hudal går vidare med att diskutera juridisk rätt. Enligt honom anser nationalsocialisterna, att rättens väsen är rasmässigt betingat och den tyska rätten måste därför vara bestämt av det rasmässiga arvegodset. Enligt tysk rättskänsla är friheten för den enskilde samhällsligt bunden. Det finns politisk frihet bara i och till staten, inte från den. I den gammalgermanska rätten inskränktes friheten för den enskilde till förmån för familj och släkt. Den inskränkningsen har nu utvidgats till staten. Enligt nationalsocialistisk rättsuppfattning är det dock folket som står i förgrunden och inte staten. Staten blir legitimerad av folket och inte tvärtom. Hudal citerar Hitler: ”Der Staat ist kein Selbstzweck, sondern das Mittel zur Entwicklung der in der Rasse schlummernden Kräfte.”¹⁶⁵ och

Wer von einer Mission des deutschen Volkes auf der Erde redet, muß wissen, daß sie nur in der Bildung eines Staates bestehen kann, der seine höchste Aufgabe in der Erhaltung und Förderung der unverletzt geblieben edelsten Bestandteile unseres Volkstums, ja der ganzen Menschheit sieht.¹⁶⁶

Enligt Hudal grundade man 1/10, 1935 en akademi för tysk rätt. Tysk rätt skall var en rasrätt och det är akademiens uppgift att förverkliga detta, vilket kommer att innebära att den väsentliga uppgiften för tysk rätt kommer att vara, att vidmakthålla rasrenheten.

Hudal ser problem med denna syn på rätten. Det första är, att han anser att det inte längre finns något skydd för medborgaren gentemot angrepp från staten när man inskränker individens rätt till förmån för statens. Hudal menar, att en rättsreform stod på dagordningen i Tyskland långt innan nationalsocialisterna kom till makten. Det nya är att utgångspunkten för dessa reformer är en ny statsidé, där staten är ett förkroppsligande av en rasmässigt betingad gemenskap där staten ställer sig till rätten som summan av kraven från folksamvetet med syfte att genomdriva den folkliga levnadsrätten. För Hudal blir ingreppen från statsmakten så vittgående, att grundkaraktären för straff förändras. Man straffar inte längre en gärning, utan försöker skadliggöra eller helt förrinta gärningsmannen. Bot- och avskräckningsteorin dominerar nu helt straffväsendet. Enligt Hudal införde man 26/6, 1935

ett analogibegrepp inom straffprocessen som innebär, att man kan bestraffa en gärning inte bara om lagen förklarar gärningen straffbar, utan också om den strider mot *gesundem Volksempfinden*. Hudal ser här faran för godtycke. Han menar, att domar kommer att sakna förankringar i lagen och det finns inget motsvarande som kan ge en komplettering till *gesundem Volksempfinden*. Hudal talar om radikala nationalsocialistiska författare som företräder åsikten Macht ist Recht. Dessa anser att det moraliskt korrekta är det som gagnar staten, partiet eller nationen och att en domstols dom måste stödja sig på folk- och raskänslan. Det är bara makt som avgör ödet för folket och staten. Den kristna läran om skuld, kärlek och förlåtelse leder till ett folks undergång. Hudal menar, att om man granskar denna rättsfilosofi närmare så märker man, att nationalsocialism och rättsstat är två begrepp som utesluter varandra. Enligt Hudal är detta med säkerhet ett resultat av en urartad demokrati, där all statauktoritet förfallit och där det rått en sjuklig partiegoism. Den tyska filosofin har lett till att folket har förlorat varje sanningskriterium och protestantismen har lett till religiös upplösning.

Det här är allvarlig kritik av nationalsocialismen. Hudal må anse att demokratin har gått för långt, men han är inte beredd att låta rättssäkerheten spåra ur och han är mycket medveten om problematiken när det gäller godtycklighet och rättslöshet gentemot staten. Tillsammans med att staten vill bestämma över vem som är *Ehetauglichkeit* och *Fortpflanzungsberechtigten* blir, som Hudal säger, statens ingripande så vittgående, att det bryter mot allt det Hudal säger vara naturrätt och som är det han anser skall ligga till grund för all lagstiftning. Han har nu helt slutat tala om höger- och vänsterfalanger inom nationalsocialismen, men använder sig ibland istället av termen ”radikal”. Möjligen är han medveten om, att det han kallar radikala faktiskt är de sanna representanterna för nationalsocialismen.

Hudal sammanfattar de statfilosofiska idéerna till: ett avvisande av den romersk rätten, som skall ersättas av en tysk gemenskapsrätt, totalitetsanspråken, staten och ledarskapsprincipen, där de trognaste följeslagarna genom utbildning skall bilda en ny politisk elit. Han anser, att nationalsocialismen som världsåskådning blir absolutistisk och även om den är i början av att förverkliga sitt program och slutmålet ännu inte klart framträdande råder det visshet om att det finns vissa motsättningar mellan kristendom och nationalsocialism när det gäller grundläggande värderingar angående rättsstaten. Avvisandet av romersk rätt till förmån för en tysk gemenskapsrätt anser dock Hudal vara en inrikespolitisk angelägenhet, som inte har med kristendomen att göra. Däremot måste man som kristen avvisa tanken på att den romerska rätten skulle vara underlägsen den

germanska. Hudal menar, att det finns inget rättssystem som har en så tydlig begreppsbyggnad som den romerska, även om det inte går att förneka att den var hednisk, inte minst i sin syn på slavar. Germanerna mottog inte heller den romerska rätten under tvång.

Jag vill här inflika, att den germanska rätten aldrig har varit en. De germanska rättssystemen var från början flera. De påverkades av både romersk och kanonisk rätt.¹⁶⁷ Det är också intressant, att han talar om synen på rättsstaten som en politisk angelägenhet som inte har med kristendomen att göra. Att anse att den antijudiska lagstiftningen var en inrikespolitisk angelägenhet, var en anledning till att man från kyrkligt håll inte protesterade mer öppet mot behandlingen av judarna.¹⁶⁸

Hudal anser, att ledaren tillmäts en särskild roll i den nationalsocialistiska statsfilosofin, men även här är detta något som inte berör religionen. Statens ledarskap är något rent historiskt och det är inte religionens roll att bestämma över dess form. Enligt Hudal kan kristendomen fungera under alla former av ledarskap, så länge de grundläggande kraven på naturrätt och samvetsfrihet råder. Han ser dock den nationalsocialistiska synen på ledarskapet som ett misslyckande för demokratin och en återgång till antikens styrelseskick. Den formen är något som, enligt Hudal, återkommit om och om igen vid förfallna kulturepoker. Ofta har det varit en räddning för en nation, men den slutar nästan alltid i tyranni. Om denna styrelseform skall hålla i modern tid, måste det, enligt Hudal, finnas en underbyggande världsåskådning med ett totalitärt statspolitiskt system. Hudal återkommer här till områden som han anser politiska och därmed att de formellt ligger utanför de områden kristendomen behöver befatta sig med.

Det är ett ständigt återkommande problem för båda konfessionerna när kyrkan skall uttala sig och när den skall tiga. De flesta verkar överens om, att religion och politik är två skilda saker och skall så vara. Inte minst har det förts diskussioner kring kyrkan och demokratin. Frågan är då, om kyrkan skall kräva demokrati eller om det räcker med att kyrkan kan verka fritt, detta oavsett statsskick. Hudal verkar företräda denna senare åsikt. I Sverige tillhör Anders Nygren de som anser, att kyrkan inte har till uppgift att predika demokrati.¹⁶⁹ Demokratin är inte nödvändig för att sprida Guds ord. Andra åsikter företräds av bl. a. Gustaf Aulén. Denne menar, att staten, enligt Nya Testamentet, har fått i uppgift att upprätthålla ordningen bland människorna. Detta är en gudomlig uppgift. Samtidigt ligger det en frestelse i den maktutövning denna uppgift medför. Det innebär att statens uppgift blir dubbel: dels bekämpa kaos bland människor, men också stå emot frestelsen av onödig maktutövning.¹⁷⁰ När det staten inte lever upp till sin uppgift, utan står för en rättslöshet, som definitivt gäller det nationalsocialistiska styret, får kyrkan föra en kamp för rätten, mot

hänsynslösa maktövertaganden och godtyckligt våld. Kyrkan handlar inte av politiska skäl, utan av etisk-religiösa.¹⁷¹ Dietrich Bonhoeffer, som var en av ledarna inom bekännelsekyrkan, argumenterar inte utifrån en demokratisk samhällssyn, snarare är han konservativ, men menar, att det är rätt att motarbeta en auktoritet om man har glömt den yttersta auktoriteten, Gud, och istället gudomliggjort ledaren eller dennes ämbete.¹⁷² Trots allt verkar de flesta överens om, att det inte finns något i Bibeln som uttryckligen kräver demokrati, utan har man som teolog kommit till den slutsatsen handlar det om vidare tolkningar och förståelse av texter, inte om uttryckliga påbud.

Hudal tar sedan upp totalitära samhällsideologier och jämför dessa. I de samhällsideologier där primatet inte är staten, utan politiken och man använder sig av ledarprincipen skapas det en ny adel, en politisk elitmänniska som får en särskild skolning. Enligt Hudal är detta något fascism och nationalsocialism har gemensamt med marxismen och läran om en politisk elit är inte tyska från början utan kommer från Vilfredo Pareto. (Pareto är skaparen av elitteorin, där makten, oavsett styrelseskick, alltid innehas av en liten elit och att denna faktiskt har rätt att härska oinskränkt. Mussolini var mycket influerad av Pareto.¹⁷³) Hudal menar, att Rysslands statssystem är pyramidliknande i sin uppbyggnad, där människor sorteras ut ju högre upp i nivåerna man kommer. Den hemliga polisen, tjeckan, övervakar att kommunismen genomsyrar allt och garanterar att icke-kommunistiska element rensas ut. Teoretiskt är Ryssland en demokrati, men i praktiken är det en partidiktatur. En av nationalsocialismens grundtankar är att skapa en ny adel baserad på *Blut und Boden*. Ungdomen skall infogas i den nationalsocialistiska rörelsen och bland dessa kommer man att finna ledare på både högre och lägre nivå. Den politiska viljan kommer då att komma från den i folkgemenskapen förankrade ledarelsen. Partiet befäller staten och är den egentliga drivkraften inom statsväsendet. Hudal påpekar, att det är skillnad mellan fascismen och nationalsocialismen. Ras och nationell egenart är helt främmande idéer för italienarna och totalitetstanken är inte heller så långt genomförd i Italien som fascismens grundläggande skrifter skulle möjliggöra. Hudal menar också, att kyrkans situation i Italien är säkrare:

/---/so daß die Lage der Kirche in Italien sicher als erträglich bezeichnet werden kann – ein Beweis, daß die Möglichkeit einer Zusammenarbeit auch in diesem staatspolitischen System vorhanden ist, ungeachtet der Totalitätsform.¹⁷⁴

Sålunda kräver Hudal ingen demokrati, men är mycket medveten om problematiken när det gäller att samarbeta med nationalsocialisterna. Han drar sig heller inte för att kritisera deras världsåskådning, inte minst när det gäller deras grundläggande värderingar.

Hudal avslutar detta kapitel med att lyfta fram delar av den nationalsocialistiska åskådningen som han motsätter sig. Gemenskapen betyder inte allt och en sådan syn på kollektivismen kommer alltid att sluta i massindividualism. Juridisk rätt kan inte enbart vara rasmässigt betingad, då det finns moraliska uppfattningar som är gemensamma för alla folk och raser. Detta är naturlagen, dekalogen, även om det finns enstaka folk som frångår denna. De får sägas vara undantagen som bekräftar regeln. Det finns alltså moraliska grundidéer, enligt Hudal, som är gemensamma för alla människor och även om de ibland kan vara svåra att följa i verkliga livet, minskar inte deras förpliktigande kraft. En stat är aldrig ett självändamål, utan endast ett medel för att nå målet. Uppbyggandet av staten får aldrig bli så stramt, att varje fri handling hos individen förtycks, då det finns rättigheter för individen som är medfödda. Det finns en gräns för hur mycket den gemensamma nyttan går före individens. Var gränserna går för statliga auktoriteter och hur stor personlig frihet individen har, avgör staten på naturrättens grunder samt en kristen världsåskådning. När det gäller motsatsen mellan individens andliga frihet och statens nödvändiga tvång, gäller bara kompromiss. Hudal ger tyvärr inget exempel på hur. Hudal uppfattar, att inom liberalismen är gemenskapen bara summan av individerna och staten skall främja individernas fria utveckling, men i övrigt lägga sig i så litet som möjligt i individernas liv. Denna syn övervärderar individen. Nationalsocialismen däremot övervärderar gemenskapen och vänder sig mot den av Gud givna rangordningen. Den frågar vilken nytta individen ger samhället och därefter bestämmer den en människas värde. Den kristna synen är, att människan som individ först blir fulländad då hon inordnar sig i ett helt. Det är en gyllene medelväg mellan de båda ideologierna. Enligt Hudal finns det de som påstår, att för den moderna mänskligheten har kristendomen så tömts på sitt värde, att det inte längre är möjligt att genomföra ett statsbygge på kristen substans. Då är det viktigt att hålla fast vid tanken att det finns en möjlighet där en kristen politik är ideal. Staten har ingen moralisk autonomi, utan måste ha naturrätten som riktlinje. Enligt en kristen livsordning är också staten inordnad i en högre moralisk ordning. Uppgiften för den kristna staten är, att hjälpa dess medlemmar att nå sitt yttersta och sannaste syfte: Gud.

Det är svårt för mig att finna något i ovanstående som skulle kunna vara stötande för katoliker. I utkastet till fördömandet är det egentligen bara en punkt, 32, som berör ovanstående ämne. Denna punkt förnekar det naturliga i, att det naturliga styrelseskicket för

en nation är en diktatur där en enda man har obegränsad beslutsmyndighet och att alla andra former av styrelseskick är onaturliga. Jag vill här inflika, att det finns ett antal människor som skulle vilja påstå att katolska kyrkan faktiskt styrs på liknande sätt: en hierarki med en enväldig påve i toppen. Det är inte någon smickrande jämförelse, men styrelseskicken kan verka snarlika, åtminstone på ytan. Hudal diskuterar visserligen ingenting när det gäller det naturliga i en diktatur, men det är trots detta återigen kritik och ett avståndstagande från några av nationalsocialismens viktigaste och mest grundläggande tankar. Det kanske mest intressanta är, att Hudal inte på något sätt är främmande för att samarbeta med de italienska fascisterna, framför allt för att de inte har genomfört den fascistiska ideologin så långt som man skulle kunna. Det är också min uppfattning, att den italienska regimen var betydligt mildare och mindre konfrontationsbenägen än den tyska, kanske just för att den var mindre strikt i sitt genomförande av sin ideologi. Det är dock inget jag har granskat närmare, utan det rör sig mer om intryck.

9. Der Totalitätsstaat. – Einheitskultur und –erziehung

Hudal inleder kapitlet med att konstatera, att alla ras-, folk- och statsrättsliga uppfattningar hos nationalsocialisterna kulminerar i tanken på den totala staten, då nationalsocialismen kommer att förverkligas. Nationalsocialisterna menar själva, att de representerar raka motsatsen till den politiska läran från franska revolutionen. Hudal skyller åter igen den uppkomna situationen på Första Världskriget. Han menar, att det kriget avslöjade lögnen om människans humanitet som hade framträtt bakom en yta av kultur och bildning. Istället för den idealistiska humanitet man ännu trodde på under 1800-talet, har man nu fått tron på ett jordiskt absolut i form av ett kommunistiskt samhälle, nationell egenart och ras eller en totalitär stat. De ger upphov till nya världsbilder genom sina myter och ortodoxa anspråk. Vi har nu, enligt Hudal, en areligiös människa som inte längre förmår ge sig själv ett värde, utan tar istället sin tillflykt till nationalsocialistiska, kommunistiska och auktoritära stater. En andlig renhet, som är resultatet av en kristen humanitet, håller på att gå förlorad. Om inte den kristna livskraften kan återuppväckas, kommer den själsliga och religiösa enheten att gå förlorad och istället ersättas av uniformiteten av den organiserade människomassan som är resultatet av den totalitära statens auktoritet.

Jag förstår ovanstående som, att Hudal tydligt tar avstånd från alla former av totalitära stater. Jag anser också, att hans uppfattning om att totalitära stater utplånar individualiteten stämmer och skulle även jag se det som ett oundvikligt resultat av alla

former av totalitära stater. Totalitära stater har också en tendens, att avfärda alla religioner och istället ersätta dessa med en dyrkan av en ideologi eller person och på så sätt istället bli en *weltanschauung*, enligt tidigare definitioner. Det är också intressant, att Hudal uppfattar en kris i människans tro på humaniteten och att humaniteten kanske bara är en fernissa. Som tidigare nämnts finns uppfattningen om att mänskligheten gick in i en slags depression efter kriget och att det hade en förråande effekt på människor, inte minst i deras sätt att lättare acceptera våld. Det i sin tur medverkade till att bana väg för dessa totalitära, den kommunistiska, den fascistiska och den nationalsocialistiska, regimerna, som absolut inte är främmande för att använda sig av våld. Det är ju också ungefär den slutsatsen Hudal kommer fram till.

Hudal oroar sig också över ett nationalsocialistiskt uttalande: ”Zum totalen Staat gehört alles, was das Recht und die Sittlichkeit betrifft. Zur Kirche gehört alles, was das Himmelsreich betrifft.“¹⁷⁵ Han förstår det uttalandet som, att i en totalitär stat är staten i sig själv inte bara rättsbildande, utan den yttersta normen för rätten och moralen så i en samvetskonflikt, när det gäller plikten, har staten alltid företräde framför kyrkan. Det är något han givetvis tar avstånd ifrån. Han menar dock, att trots motsatserna mellan kristendom och en totalitär stat kan man finna en kompromisslösning, eller åtminstone nå ett vapenstillestånd, om den totalitära staten inte samtidigt är ett förverkligande av en obetingat akristen totalitär kultur.

Hudal säger inte närmare vad kompromissen skulle bestå i, men troligen finns ett antal möjliga scenarior. Även om det vid första anblick kan verka vara en omöjlighet är det inte det. Visserligen kom kyrkan inte överens med kommunisterna eller nationalsocialisterna, men relationen kyrka-stat fungerade i Italien och t. o. m. mycket bra i Spanien, vilka båda var fascistiska stater.

Hudal anser, att det medeltida kyrkobergreppet innebar kyrkans totala makt över staten, men att den totalitära staten nu kräver det motsatta. Vare sig det ena eller andra låter sig rättfärdigas, enligt Hudal. Kyrka och stat är två fullvärdiga med varandra inordnade gemenskaper. Problemet, enligt Hudal, är, att varje totalitär stat också med nödvändighet blir konfessionell eller ateistisk och utvecklingen verkar gå mer och mer mot totalitära regimer. Om en totalitär stat skall vara konfessionell, måste den bygga upp en stats- eller rikskyrka. I Tyskland finns problemet med två konfessioner och detta är inget en statsman kan bortse ifrån. Faran med den totalitära staten är, att den till sitt väsen är centralistisk och absolutistisk och därför bara är tänkbar i två former: hierarkiskt prästerskap eller förvärldsligad gemenskap. En förvärldsligad gemenskap vore slutet på kristendomen och

sådan är situationen i Ryssland. Det är också fel, anser Hudal, att påstå att politisk enhet och en stark tysk stat inte skulle vara möjlig utan en totalitär kultur. Det faktum att nationen är delad i två konfessioner manar till försiktighet. En alltför överdriven iver inför gestaltandet av en ny tysk tid riskerar annars att lamslå värdefulla krafter i nationen och omvandla dem till en önskad antagonism.

Hudal avslutar kapitlet med att diskutera uppfostran och utbildning. Han anser att detta område är oerhört viktigt för den totalitära staten, då den förordnar en ny människotyp som kommer att kräva en fullständig omvandling av de hittillsvarande pedagogiska tankarna. Nationalsocialisterna kräver en nationell skola, vilket har bestridits både från katolskt och protestantiskt håll. Nu uppfattar Hudal, att utvecklingen mot förvärldsligandet av skolan verkar oundviklig. I många länder, Frankrike, Ryssland, Turkiet och Kina är den redan genomförd. I Italien hade man visserligen åter tillåtit religionsundervisning, men i en liberal form då man ansåg den konfessionella undervisningen farlig. Från nationalsocialistiskt håll i Tyskland har man gått ännu längre och sagt, att det inte kommer att finnas något utrymme för religionsundervisning över huvud taget. Kyrkans uppfostringsrätt av de unga står mot statens absolutistiska anspråk på att istället uppfostra dem. Den katolska ståndpunkten finns i encyklikan *Divini illius Magistri* och i denna sägs, att föräldrarnas rätt att uppfostra sina barn är en del av naturrätten och de är av Gud utsedda att tillsammans med kyrkan uppfostra de unga. Staten har ingen naturlig rätt att uppfostra de unga, utan detta är i så fall en överlåtelse från de primära uppfostrarna. Att genom tvång ta sig rätten till undervisning, är ett övergrepp på familjens och kyrkans rätt till uppfostran.

Det mest slående med ovanstående är egentligen att Hudal inte ägnar mer utrymme åt det. Det är en mycket verbal man och rätten till uppfostran och undervisning var en av det största problemområdena för relationen mellan nationalsocialister och katolska kyrkan. Det var framför allt när den rätten var hotad, som kyrkan öppet protesterade. Möjligen är det så, att Hudal visar samma pragmatism när det gäller konfessionell religionsundervisning, som när det gäller att Tyskland under överskådlig tid kommer att vara delat i två konfessioner. Han ser kanske den kampen som förlorad och väljer istället att ta strid när han har en möjlighet att vinna. En annan möjlighet är också att katolska kyrkan här är så tydlig i sin ståndpunkt, att det inte finns något utrymme för diskussion. Det är också statens rätt före föräldrarnas och kyrkans att uppfostra unga som man i utkastet till fördömandet tar avstånd från.¹⁷⁶

10. Religion. – Seelsorge. – Politik. – Der politische Katholizismus

Under denna rubrik tar Hudal upp problemet med hur förhållandet mellan kyrka och stat skall se ut. Hudal menar, att det finns en spänning mellan politik och självård i det moderna statsväsendet. Ett utav de stora problemen med nationalsocialismen i synnerhet är, att den eftersträvar en enhet mellan partiet, världsåskådning och kultur. För att göra det tydliggöra det citerar han en ledande, icke namngiven, person inom partiet:

Kirchen und Konfessionen haben nichts mit den praktischen Dingen des Lebens zu tun, sondern mit denen des Glaubens. Wir überlassen es der Religion, das Wesen der Dinge zu erahnen und dogmatisch zu fassen.¹⁷⁷

Hudal anser, att även om spänningen kyrka – stat alltid har funnits blir det ett särskilt problem i totalitära stater, trots att man i dessa om och om igen bedyrar att det inte är religionen man bekämpar, utan kyrkans världspolitiska makt. I en totalitär stat blir allt politiskt, då den grundar sig på en världsbild som omfattar allt och inte tillåter att någonting finns utanför. Dessutom är det de som har den politiska makten som bestämmer vad som är politiskt.

Här har Hudal verkligen ”slagit huvudet på spiken”. Det här var ett av de största problemen för katolska kyrkan under Andra Världskriget: den ständiga kampen om var gränsen går för vad som är politik och vad som är religion. Precis som Hudal säger om totalitära stater, var det nationalsocialisterna som bestämde vad som var politiskt och de var dessutom ganska nyckfulla, så innebörden av politiskt förändrades allteftersom beroende på vad som gynnade dem mest för stunden. Allt katolska kyrkan kunde göra var att protestera, men i den totalitära staten är makten statens.

Hudal går vidare med ett antal frågor som han anser måste ställas, om man skall kunna diskutera problemen. Vad är religionen och vad är dess uppgift? Är kultur och kristendom två skilda begrepp eller är kristendomen med och formar kulturen? Är inte alla religioner kulturskapande? Här anser dock Hudal, att buddhismen är ett undantag, då den enbart ägnar sig åt det bortomjordiska, vilket orsakar sorgliga sociala förhållanden för miljoner människor i öst. Vad är kultur och hur förhåller sig den till religionen? Nationalsocialismens definition är: ”der Inbegriff allen rassenmäßigen bedingten geistigen, seelischen und sittlichen Werte des Volkes.”¹⁷⁸ Vad är politik, vad är dess uppgift och i

vilket förhållande står den till moralen? Får kyrkan bara ha ett indirekt inflytande på det temporala?

Ovanstående frågor låter som seminariefrågorna från grundkursen i religionsvetenskap och samhällsvetenskap... Hudal kommer egentligen inte att besvara dem, men de är onekligen mycket intressanta.

Hudal anser, att idéhistoriskt kommer uppfattningen att man helt kan skilja religion och politik åt från Luthers kyrkobegrepp. Under inflytande från Schleiermacher har det allt mer lett till en uppfattning om förhållandet mellan kyrka och stat som en motsats. Hudal menar, att man kan inte låta religionen bara vara en privatsak, oavsett vad pietister anser. Kristendomen måste påverka alla moraliska normer. Han anser, att det här tydligt visar hur det protestantiska liberala kyrkobegreppet, som helt förlägger religionen till det transcendentala, verkar upplösande och förstörande. Det stora grundläggande problemet med liberalismen är, enligt Hudal, den totala privatiseringen av det religiösa.

Ytterligare ett begrepp som Hudal problematiserar är "politisk katolicism". Han anser, att det är ett ofta använt slagord från liberaler, men vad innebär begreppet? Innebär det en utsträckning av det kyrkliga inflytandet på områden, som inte direkt hänger samman med det religiösa? Innebär det konfessionella partibildningar, som eftersträvar kristendomens inflytande på det offentliga livet, i synnerhet den sociala lagstiftningen? Hudal anser, att en politisk handling som grundar sig på en religiös världsåskådning är inte detsamma som ett missbruk av religionen för politiska syften. Han ifrågasätter också varför anhängare av liberalism och marxism får omsätta sina världsåskådningar i det offentliga livet. De borde anses som en privatsak. Är det bara för troende kristna undantaget finns, att de inte får eftersträva att omsätta sin världsåskådning i det offentliga livet? (Jag anser nog, att den frågan får sägas vara synnerligen berättigad. Dessutom vill jag påstå, att den är aktuell också idag. Hur mycket religiösa värderingar får politiska ledare ge uttryck för?) Politisk katolicism är, enligt Hudal, användandet av kristna värderingar i det offentliga livet. Historiskt sett har katolska partier också vuxit fram i länder där katoliker har diskriminerats, enligt Hudal. Däremot får den politiska katolicismen inte likställas med kyrkan. I Tyskland finns det 30 % katoliker, men bara 14 % röstade på det katolska centrumpartiet, enligt Hudal.

Hudal är egentligen ingen vän av politisk katolicism. Han menar, att om den konsekvent genomförs och omsätts i livet kommer den att leda till en dogmatisk irrlära och därför måste den avvisas. Däremot anser han, att den i det förgångna tjänade sina syften, men är nu inte längre nödvändig. Han rättfärdigar det katolska centrumpartiets existens och

anser att detta var nödvändigt för Weimarrepubliken. Det är inte så att han okritiskt hyllar Weimarrepubliken, men han ansåg att den under tiden efter kollapsen efter Första världskriget var nödvändig och katolska centrumpartiet var en förutsättning för att denna republik skulle fungera. Det tyska riket hotades efter Första världskriget av konflikten mellan liberalt individualistiskt inställda partier och bolsjevistiska vänsterpartier. Det enda partiet som ansågs lämpligt för en koalition för båda riktningarna var katolska centrumpartiet, som därmed var nödvändigt för att hålla ihop riket. Denna lösning var däremot inte lämplig som långsiktig lösning och då den tvingades genomföras nödvändig, men impopulär politik bidrog den också till att bana väg för nationalsocialismen.

Ovanstående samhällsanalys får anses som mycket förenklad och här finns säkert mycket att utveckla, men jag vill inte påstå att den är felaktig. Dessutom anser jag, att Hudal igen visar prov på pragmatism och nyansering i sin analys. Han beskriver inte situationer i svart och vitt, utan kan se att ont och gott samverkar och att förutsättningar förändras över tid.

Han avslutar kapitlet med att gå tillbaka till diskussionen om skiljandet mellan religion och politik, kyrka och stat. Det finns, enligt Hudal, ingen stat eller parti som världsåskådligt kan sägas vara indifferent. Sedan Kristus inträdde i mänsklighetens historia är alla handlingar ett ställningstagande för eller emot honom. Alla politiker och statsmän har ett bestämt credo, som kan härledas ur religion eller modern filosofi. Hudal anser, att viktigare än all politik är återuppbyggandet av samvetet. Om vi skall komma ur det kaos som råder (jag är osäker på om han syftar på Tyskland eller hela mänskligheten) måste hierarkin av livsvärden återställas och då måste politiken underställas moralen. I det ögonblick en stat kan garantera den religiösa samvetsfriheten, kommer konfessionella partier vara överflödiga. Däremot kommer kyrkan aldrig att kunna vara likgiltig gentemot det offentliga livet, om den inte uteslutande vill förlägga sig till en annan värld eller förstås rent eskatologiskt. Frågan om förhållandet mellan religion och politik, kyrka och stat är ett så svårt problem, att man aldrig har funnit någon allmängiltig praktisk formel som en lösning på det. Det har alltid varit ett problem och kommer alltid att vara ett problem. Det finns även i katolska kretsar människor som likställer religionen med partiet (jag antar att det här rör sig om katolska centrumpartiet), men det är felaktigt. Det är bara kyrkan som kan hjälpa i rent religiösa frågor och den måste då ha friheten att avgöra i dessa frågor. Hudal anser inte alltid, att det är en nackdel om kyrkan dras in i en politisk kamp under en politiskt spänd tid. Däremot får kyrkan aldrig identifiera sig med partipolitiken eller likriktas av den. Religion och politik är aldrig helt ifrån varandra skilda och det religiösa samvetet måste få råda på

alla områden av mänskligt liv. En kristen kan aldrig ha ett dubbelt samvete; ett politiskt och ett religiöst. Den uppfattningen vore oförenlig med kristendomen.

Jag är benägen att hålla med Hudal när han talar om att förhållandet mellan religion och politik alltid varit ett problem och, med stor sannolikhet, alltid kommer att vara ett problem. Att ingen har hittat någon patentlösning beror antagligen på att varje tid för sig måste bestämma hur detta förhållande skall se ut. Det är inte statistiskt, en gång för alla givet. Den uppfattning Hudal ger uttryck för, kan inte sägas vara nationalsocialistisk. Som Hudal själv har insett, är det staten ensidigt bestämmer vad som är politiskt i en totalitär stat och när det gäller nationalsocialismen innebar det, att allt är politiskt. Nu kan också sägas, att när det gäller nationalsocialisterna fick inte heller anhängare av liberalism eller bolsjevism ge uttryck för sin övertygelse när det gällde politik. Bolsjevikerna var dessutom de första som förtrycktes politiskt, långt innan nationalsocialisterna angrep kyrkan. I utkastet till förkastandet av nationalsocialismen ägnas tre punkter, 37-39, åt relationen kyrka stat. I dessa säger man, att man anser att kyrkan inte är underkastad staten, att kyrkan har rätt till full självständighet från staten och självbestämmanderätt i religiösa frågor samt att kyrkan har rätt att lära ut och insistera på att moraliska principer tillämpas på det statliga, inte minst politiska och ekonomiska, området.¹⁷⁹ Det finns ingenting i det Hudal har uttryckt som på något sätt står i motsats till vad utkastet säger.

11. Rom und das deutsche Volk. – Nationalkirchliche Bestrebungen. – Romanismus und Katholizismus

Det sista kapitlet i Hudals redogörelse är också, hitintills, det mest svårförståeliga. Fram tills nu har han, även om han språkligt skulle kunna uppfattas som något dramatiskt, försökt hålla sig inom ramarna för en vetenskapligt undersökning. Nu försvinner tydligheten i det han säger och han hemfaller till vad jag, i brist på bättre ord, skulle vilja kalla svammel. Ämnet i sig är också något av en upprepning från flera tidigare kapitel, där det viktigaste för honom är att visa att kristendomen inte är något artfrämmande för germaner eller tyskar.

Enligt Hudal handlar förhållandet Rom – Tyskland inte bara om kristendomen som artfrämmande för germanerna, utan har utvidgats till att gälla en andlig motsättning mellan germansk och latin-romersk kultur över huvud taget. Hudal ställer sig frågan om motsättningen är en artbetingad nödvändighet. Hans svar är, att det verkar överflödigt att ens ställa en sådan fråga med tanke på Det heliga romerska riket av tysk nation. Det förekommer dock, enligt Hudal, en tendentiös historieskrivning, där Rom framstår som den stora

motpolen mot en stark nationell kultur och det saknas trovärdig litteratur om tyska katolicism och teologi. Det är heller inte klarlagt, menar han, hur stor betydelse germansk kultur har haft för utvecklingen av kristendomen i västerlandet, vilket han även tillstår från romerskt håll ofta har underskattats.

Hudal undrar vidare om det finns två från varandra väsentligen olika typer av fromhet; en germansk-nordisk och en romersk-sydlig. Enligt Rosenberg är Rom rasmässigt förfallet och kulturen har stelnat. Den germansk-nordiska fromheten är inställd på jordelivet och sålunda fokuserad på den kroppsliga - själsliga sundheten. Religiositeten kommer inte ur ångest och syndamedvetande, utan är ett bejakande av Gud utan ett mellanled av präster. Tysk fromhet känner ingen fruktan, är ingen passiv väntan på nåd, innehåller ingen förlösnings- eller frälsartanke och känner ingen dualism mellan kropp och själ. Den har en uttalat heroisk karaktär, en manlig, soldataktig aktivsim med ett förhållande av livet. Enligt Rosenberg har visserligen kristendomen stått i centrum som normativ makt för det tyska folket, men det tillhör historisk tid och den epoken går mot sitt slut. Hudal menar, att den här beskrivningen av den tyska fromheten vid närmare granskning är ett mäktigt självbedrägeri. Den nordiska människan är heller inte som beskrivits. Hon är inte syndfri, vilket historien har bevisat om och om igen. Den kristna läran bedrar inte människan om hennes sanna natur, enligt Hudal. Ödmjukhet är inte trældom, utan klar självisikt och arvssynden är inget semitiskt påfund utan ett sorgligt faktum. De som, enligt Hudal, felaktigt beskrivit den tyska fromheten har också felaktigt beskrivit kristendomen. Denna har inte en kvinnlig sentimental tendens. Ödmjukhet och medlidande är inga svagheter. Det räcker med att titta på de heroiska, hjältemodiga liv som så många kristna helgon levt. Det är först när kristendomen skall omsättas i praktiken som man erfar hur svårt det är att leva som Kristus i modern tid, hur mycket avstående och offer som krävs. Det må så vara, att kristnandet av Tyskland skedde med våld, men detta hade aldrig lyckats om inte kristendomen hade varit hedendomen överlägsen. Dessutom har kristendomen blivit allt mer tysk under ett årtusende.

Om ovan finns inte så mycket att säga. Att Rosenberg och kristendomen inte fungerar, har hela tiden varit tydligt. Jag är också benägen att hålla med Hudal om, att det många gånger är svårare och en större prestation att leva ett liv i ödmjukhet och avhållsamhet än att tillfredsställa sina begär, men det är värderingar och ställningstaganden som var och en måste göra själv. Precis som Hudal anser jag också, att synd är ett sorgligt faktum, oavsett av om den är arvmässig eller inte. Intressant är hans påpekande, att kristendomen inte skulle besegrat hedendomen om den inte hade varit överlägsen. Hudal säger inget om, om det är kvalitet eller militär styrka som gjorde kristendomen överlägsen,

men ett antagande är att det är för att den är sanningen. Intressant är dock, att enligt nationalsocialistisk ideologi borde kristendomen anses överlägsen, inte minst om det handlade om militär styrka. Enligt deras ideologi har den starke och den som segrar alltid rätt.

Hudal går vidare med att ställa frågan om vad som är tyskt. När det gäller den rasmässiga forskningen har den ännu inte utforskat frågan om rasens påverkan på religiös karaktär hos olika folk. Det finns inga vetenskapliga bevis, enligt Hudal, för att så är fallet. Dessutom finns det inget folk som kan avvisa allt främmande. Det finns åtskilligt som är främmande som det tyska folket har anammat genom århundradena. Hudal menar, att det är ett sundhetstecken att uppta sådant som är bra för folkets utveckling. Den kristna tradition som utövats av tyskar genom århundraden måste också ha motsvarat folkets väsen och det har aldrig bevisats att kristnandet av det tyska folket har förändrat den germanska arten. För övrigt är germanskheden bara en källa som när den tyska själen, även om det är den starkaste. Man kan inte sätta likhetstecken mellan tyskar och germaner. Det finns fler germanska folk än tyskar, t. ex. engelsmän och mycket av det som vi idag betraktar som tyskt existerar inte för det germanska.

Hudal ställer intressanta frågor även om det i flera fall blir näst intill absurt idag. Jag tror knappast någon erkänd forskare idag skulle befatta sig med rasens påverkan på den religiösa karaktären. Inte minst diskussionen kring vad som är tysk är intressant. Det torde vara en omöjlighet att bevisa, att ett viss uttryck inom en kultur är ursprunglig och inte upptagen och därmed från början ”artfrämmande”. Hur och varför religiösa uttryck tar sin form faller dock inom religionspsykologins och –sociologins områden och ligger utanför den här uppsatsen, men visar litet på den ansats Hudal har gjort att genomföra en total undersökning.

Nästa fråga Hudal ställer är om Det heliga romerska riket av tyska nationen orsakat svår skada på den nationella historietvecklingen. Motståndare anser, att när det första riket tog sin början med kröningen av Karl den Store är det grunden till all olycka det tyska folket har fått utstå. Det är enligt Hudal en felaktig slutsats, då ingen kan förneka, att överförandet av den romerska kronan till det tyska folket samtidigt gav det tyska folket en ledarplats i den europeiska historien. Motståndarna ser också Habsburgarna, som bar denna krona i under lång tid, som ärkefiender till tyskheden, fastän inget annat rike har flyttat fram gränserna för tysk kultur som denna dynasti. Det är inte bara Habsburgarna som flyttat fram gränserna för tyskhed, utan också kristendomen. Genom dess sändebud, missionärerna, har det tyska folket dubblat sitt ursprungliga geografiska område. Genom sin förbindelse med Rom blev

Tyskland också bärare av ett universellt imperium, som bidragit till att sprida tyskhet till hela västerlandet.

Det här stycket är svårt att kommentera, då det mer handlar om känslomässiga tolkningar än vetenskapliga bevis. Konstateras kan, att Hudal onekligen hamnar på kollisionkurs med nationalsocialister genom sin förtjusning i Habsburgarna. För mig framstår det dock som litet oklart var han drar gränserna för det tyska folket. Vilka är de?

Avslutningen av kapitlet ägnar Hudal åt frågan om en nationalkyrka. Det är ett ämnesområde som upprör honom och han menar, att diskussionerna är fyllda med påhopp som han anser att det skulle krävas en avhandling för att bemöta. De som är motståndare till den katolska kyrkan säger, att Roms centraliseringslängtan leder till en överbetoning av form och det formella, italianiserar kurian och tränger tillbaka alla andra kulturer, att Tridentkonciliet i verkligheten var ett romerskt koncilium där bara några få tyska biskopar var närvarande, varför reformerna var färgade av Rom och innebar att katolska kyrka i Tyskland romaniserades och att katolska kyrkan har varit mycket tillmötesgående mot den orientaliska minoriteten, kopter, syrianer, armenier, melkiter, ryssar o.s.v., men att den inte tar någon hänsyn till miljoner tyska katoliker. Det finns enstaka nationalsocialister som påstår, att katolicismen skulle betyda döden för den nationella egenarten. Visserligen strävade man efter en nationalkyrka under medeltiden, men det berodde inte på motsatser i germansk och romersk fromhet eller p. g. a. nationella egenarter, utan dessa strävanden var alltid av politisk art. Hudal tillstår, att den romerska befolkningsdelen är dominerande i kurian, men detta beror på att centralledningens geografiska plats är i Rom. De romersk-latinska folken är också i majoritet om man ser till världens katoliker, Italien, Frankrike, Spanien, Sydamerika och Kanada. Eftersom romersk kultur är temporär, d. v. s. upphör på den yttersta dagen, kan den inte sägas vara väsensförbunden med katolska kyrkan och katolicismen kan inte sägas vara den romersk-latinska formen av kristendomen. Även den germanska kulturen har genom århundradena bidragit till kristendomens utveckling. Eftersom kristendomen, enligt Hudal, kan förlikas med varje kultur som inte i grunden går emot dess lära, kan den inte likriktas efter någon kultur. Det finns ingen kultur som kan göra anspråk på den sanna kristendomen. Kristendomen är hos alla folk och i alla kulturer delaktig, besjälad och renande. Det är utmärkande för världskyrkans storhet, att varje nation inom den kan bygga sin egen helighet. Till sist vill han också varna för att en strävan efter en nationalkyrka i Tyskland kan leda till, att man skapar en tredje konfession.

Ovanstående diskussion innehåller generella påståenden som är svåra att motbevisa och kontrollera. Å andra sidan gäller detsamma för Hudals motståndares påståenden också.

Värt att konstatera för den här uppsatsen syfte är dock, att nationalsocialisterna och Hudal är motståndare. Ämnet nämns inte alls i utkastet till fördomandet, vilket troligtvis beror på att det är ganska opreciserat samt att utkastet ägnar sig åt dogmer inom nationalsocialismen och inte dess syn på eller förhållande till katolska kyrkan som sådan. Det Hudal säger om risken för att en nationalkyrka skulle leda till en tredje konfession får väl också sägas vara befogad. *Kirchenkampf* var som hårdast 1934-35 och hade vid 1937 nått ett slags vapenvila, men hur länge den skulle vara eller vad som skulle ske efteråt kunde inte Hudal veta.

Jag vill avsluta det här kapitlet med ett citat av Hudal, där han försöker förklara hur de osanna ryktena kan få fäste: ”Da die Menschen unserer Tage meistens völlig geschichtslos und unbeschwert von Kenntnissen der Vergangenheit leben/---/¹⁸⁰ Människans historielöshet och okunskap är något som idag lyfts fram i humanistiska, statsvetenskapliga och sociologiska diskussioner som förklaring till hur samhället och normer ser ut. Ibland är vi inte så långt från 1930-talet...

Del IV: Abschließendes

Faschismus. - Bolschewismus. – Christliches Nationalsozialismus

Det sista kapitlet är en sammanfattning av de tidigare kapitlen och avslutas med en slutsats. Likt det föregående, är även detta kapitel mindre tydligt än de tidigare och innehåller långa stycken som inte tillför något vetenskapligt.

Hudal återgår till problemen med begreppsförvirring. Han säger att det finns de som menar, att med tankarna om rasen och den nationella egenarten som medelpunkt utgör nationalsocialismen den enklaste idén i världen. Hudal anser inte att det är så enkelt, eftersom flera ledande nationalsocialister motsäger varandra och i en del fall också partiprogrammet. Problemet menar Hudal är, att de använder samma begrepp men ger dem olika innebörd så skall man kunna ta ställning för eller emot nationalsocialismen måste begreppen blod, tro, världsåskådning, ras, folk och nation redas ut.

Hudal anser, att Tyskland skakas av en religiös kris som han anser har orsakats av liberalteologin som han anser upplösande. Varje påstående nationalsocialismen gör om religion och kultur kan spåras tillbaka till liberalteologin enligt Hudal. Flera av liberalteologerna försvarar dessutom rasfrågan. Om liberalteologin är en orsak till Tysklands kris ser Hudal en annan i Verseilfördraget. Han undrar om inte Europa genom detta fördrag väsentligen bidragit till radikalismen hos det förtryckta tyska folket. Det kanske är

så att den nationella tanken belastat med världsåskådliga anspråk måste finnas för att de tyska folken skall komma närmare varandra? Hudal anser uppenbarligen, att nationalsocialismen är revolutionär, för han fortsätter med, att varje revolutionär rörelse genom historien alltid har varit förbunden med överdrifter och oförsvarliga element. Hos nationalsocialismen anser han, att det är totalitetsanspråken på att fullständigt få genomsyra livet och därmed göra anspråk på att vara världsåskådning som är en överdrift och oförsvarligt. På grund av det ser många en ofrånkomlig motsats mellan den historiskt givna kristendomen och nationalsocialismens broderskap med katolicismen, så som det är fastlagt genom konkordatet. Han är dock noga med att återigen lyfta fram, att kristendomen inte är otysk och att man inte behöver vara fientligt inställd till nationell identitet bara för att man är katolik. Även när det gäller begreppet totalitet menar han, att det måste definieras och hans definition är följande: ”Totalität als Programm bedeutet die völlige Herrschaft eines Gedankens über alle Gebiete des Lebens.”¹⁸¹ Han säger dock, att det är en allmänt hållen formel som får sitt konkreta innehåll efter vad som bäst gagnar nationen. Han menar dock också, att det kan vara problematiskt om andra icketyska nationer ställde samma krav:

Die Totalität des Staates könnte z. B. Zu einer Deutung führen, die den Lebensinteressen des deutschen Volkes gefährlich würde, wenn nämlich auch andere Nationen dieselbe Forderung erheben und im Namen der Totalität von einem nicht deutschen Staate der physische und geistige Bestand einer deutschen Volksgruppe vernichtet würde.¹⁸²

Det är nästan otäckt hur nära han i sin beskrivning kommer till vad det nationalsocialistiska Tyskland kom att utsätta sin judiska och romska befolkning för. Däremot menar Hudal, att totalitet i betydelsen samling av alla nationell krafter för den tyska nationens rätt till självförsvar, alltså dess folkrättsliga och försvarspolitiska rätt till likabehandling och dess rätt att återfå Saarområdet, inte är problematiskt utan något som alla borde instämma med. För min del blir det problematiskt p.g.a. att det inte är något som faller inom definitionen av begreppet totalitet, enligt Gentile som redogjordes för ovan. Den är ju snarare definitionen av det slag av totalitet som Hudal anser problematisk.

Hudal går vidare med, att återigen ta upp begreppet världsåskådning som han tidigare diskuterade i del III. Om nationalsocialismen stannar vid att vara en världsåskådning i den friare meningen, som Hudal tidigare kallat politisk världsåskådning (ideologi enligt Berggrens definition), så är det helt oproblemiskt. Underförstått är detta den korrekta nationalsocialismen enligt Hudal och de som försöker göra den till något annat har missförstått. Enligt Hudal är den radikala falangen av nationalsocialismen, som gör sina

läror och uttalanden till teologi, ett resultat av den religiösa upplösningsprocess som, enligt Hudal, pågått i Europa sedan mitten av 1800-talet och som har gått längre bland protestanterna än katolikerna. 1800-talets materialism i form av marxism har fullständigt urartat under 1900-talet och Hudal ser det som djupt beklagansvärt om nationalsocialismen skulle gå åt samma håll och istället för att sluta i en positiv kristendom slutar i en akristen stat. Tyvärr, menar han, har man, i både katolska och protestantiska kretsar, inte alltid skilt ut de politiska delarna från de världsåskådliga i nationalsocialismen och de nationalsocialister som gör världsåskådliga anspråk, gör det i motsägelse till partiprogrammets punkt 24. Han menar, att det är absolut nödvändigt att separera den nationella tanken från de världsåskådliga elementen. Nationalsocialismen är en politisk rörelse som, så länge dess medel inte strider mot naturrätt och morallagar, i sitt enande av tyskar i det europeiska området inte angår kyrkan. Däremot om, som en ledande nationalsocialist (oklart vilken) säger, i strid mot partiprogrammets punkt 24:

”Alles wird überschattet durch die weltanschauliche Auseinandersetzung, an deren Beginn wir eben stehen. Eine große Bewegung kann auf die Dauer nur siegen, wenn sie ein festes weltanschauliches Fundament besitzt, wenn aus dieser Weltanschauung bestimmte Wertsetzungen entstehen, die allen Gebieten ihr charakteristisches Gepräge geben. Daß diese Weltanschauung deshalb von jenen, die glaubten, nur politisch abtreten zu müssen, in besonderes gehässiger Weise bekämpft wird, versteht sich angesichts der Größe der geschichtlichen Wendung von selbst. Hier gilt es besonders, mit innerer Festigkeit und in unbeirrbarer Zähigkeit die Grundlagen der nationalsozialistischen Anschauung auszugestalten durch gemeinsame Schulung aller Gliederungen der Bewegung, die innere Einheit und Einigkeit zu festigen, die Jugend aber kompromißlos heranzuerziehen für die großen Aufgaben der deutschen Zukunft.“¹⁸³

I sådant fall har varje kristen, enligt Hudal, rätt att avstå från nationalsocialismen, utan att för den skull kunna anklagas för att inte vara nationellt trogen. Hudal undrar om nationstanken bara har en framtid om den kombineras med en panteistiska världåskådning. Det är synen på religionen (jag utgår ifrån att det är kristendomen han syftar på) och rashistorian som är nationalsocialismens akilleshäla enligt Hudal.

Nationalsocialism kan inte jämföras med bolsjevismen, enligt Hudal, även om de har likheter organisatoriskt: totalitetsanspråk, omöjligheten att skilja partiets och statens vilja, monopolet på den offentliga propagandan och tron på centraliseringens betydelse för politisk social ordning och makt. Bolsjevismen är antireligiös och underskattar familjens betydelse, medan nationalsocialismen förblir i religiös jord, även om begreppets innebörd

inte är det traditionella utan allt med andligt och religiöst innehåll framstår mer som politiska ståndpunkter. Det är här den stora faran ligger för nationalsocialismen, enligt Hudal, då det historiskt inom alla politiska, kulturella och religiösa rörelser alltid uppstår en vänster och en högerflygel som kämpar om dominansen inom rörelsen. Högerflygeln inom nationalsocialismen håller sig fortfarande till konservativa idéer, medan vänsterflygeln eftersträvar ett gudomliggörande av människan, inte som individ utan i folkgemenskapen, nationen och rasen till det absoluta.

Nationalsocialism är heller ingalunda germansk fascism, enligt Hudal, utan är olik i det att den gör begreppen ras och folk till högsta värden, även om den har påverkats av fascismen. Fascismen, menar Hudal, är inte heller någon religionsersättning, ingen världsåskådning i andan av religiös politik.

Enligt de definitioner av politisk religion som redogjorts för ovan kan jag bara delvis hålla med Hudal. Det finns likheter mellan alla tre, nationalsocialism, fascism och bolsjevism, men de är inte desamma. Beskrivningen av olikheterna är också liknande de som jag redogjort för ovan. Hudal har också tidigare redogjort för skillnaderna mer utförligt, men på liknande sätt. Däremot faller fascism inom världsåskådning enligt tidigare gjorda definitioner, så där skiljer sig min uppfattning från Hudals.

Katolikerna förnekar inte det positiva, stora och varaktiga som ligger in den nationalsocialistiska rörelsen. Däremot har den berört nya problem och frågeställningar som kristendomen måste motsätta sig, enligt Hudal. De tyska katolikerna bejaktar det nya Tyskland och överträffas inte av någon i sin lojalitet till folk och rike och bejaktar den nationalsocialistiska revolutionen. De ser i denna rörelse en enhetliggörande kraft med ett starkt ledaransvar som raderar fiktionen av självstyre som den liberala demokratin är, menar Hudal. Vägen dit får dock inte störas av de vänsterradikala elementen. Det förskräckliga i deras lära gagnar inte folkgemenskapen, utan tvärtom är det i högsta grad skadligt, enligt Hudal. Istället bör den nationalsocialistiska rörelsen låta mystiken ge vika för klarhet och då kan framtiden säkras och varje övertygad kristen vara partimedlem med lugnt samvete.

Hudal går vidare med, att säga den nationalsocialistiska rörelsen, som från början var en samlingspunkt för olika konservativa och nationalistiska riktningar, har förlorat mycket av sin dragningskraft p. g. a. vänsterfalangens världsåskådliga radikalism. Visserligen skulle rastanken i sig vara förenbar med kristendomen, men den får inte bli ett dogma av religiös karaktär. Det är en fara, då det skulle innebära att rörelsen blev antikyrlig. När Hudal säger att rastanken i sig är acceptabel för kristendomen utgår jag ifrån, att han menar det han sade ovan om att det finns raser, men att de nu är så uppblandade att det är svårt att dra gränser,

samt att det inte innebär någon inbördes hierarkisk ordning raserna emellan. Enligt Hudal kommer rörelsen att kallas antikristendom, om den inte överger de världsåskådliga värderingarna och uteslutande ägnar sig åt statpolitiska överväganden. I sådana fall kommer den inte att kunna vänta sig något gott från resten av Europa. Kristendomen måste fortsätta vara en levande kraftkälla och det innebär att nationalsocialismen måste hålla sig till det utomkyrkliga och överlämna resten till de båda konfessionerna. Rastanken, menar han, måste inskränkas till områdena hygien och social välfärd. Både katoliker och protestanter måste avvisa en nationalsocialism som försöker förstöra varje form av konfessionalitet. Det är inte bara viktigt för Tyskland att nationalsocialismen överger sina världsåskådliga anspråk, utan för hela Europa, menar Hudal. Annars riskerar den urgamla kampen kyrka-stat blossa upp igen. Hudal menar, att i denna tidsålder då det stormar i den tyska själen och man lider stor nöd kan ingen kompromiss eller diplomatisk skicklighet och taktik frälsa, utan bara bekännelse till Kristus. Han menar också, att en av nationalsocialismens viktigaste uppgifter är att hålla bolsjevismen borta och det gör man inte med värden folk, nation och ras. Det är bara genom ett klagörande av begreppen som man bäst tjänar kristendomen, kyrkan, den nationella tanken och därmed alla de tyska folken.

Här talar Hudal återigen om en höger och en vänster falang. Vid den här tiden pågick fortfarande en kamp mellan konservativa och radikala, men den var inne i sitt slutskede. Man skulle kunna sätta 26 november, 1937 som ett slutdatum då en av de sista konservativa ministrarna, finansministern Hjalmar Schacht, avgick.¹⁸⁴ Det här var en orolig tid. Många fruktade nog krig och Hudal verkar tillhöra dem. Det var dock inte kring kampen kyrka - stat Europa stred. Hudal talar om, att om Tyskland blir antikyckligt har det inte något gott att vänta sig från resten av Europa. I själva verket blev det så att stora delar av Europa inte hade något gott att vänta sig från, vad som väl kan sägas vara, ett antikyckligt Tyskland. Jag är oklar över vad han menar med att rastanken kan accepteras av kristendomen förutsatt att den begränsas till hygien och social välfärd. Han har tidigare tagit avstånd från alla ingrepp i människans fortplantingsmöjligheter samt statens rätt att bestämma vem som får bilda familj. Sålunda måste det handla om ett rent teoretiskt studium med rastanken som grund, utan möjlighet att praktiskt tillämpa kunskaperna. När han dessutom tidigare talar om hur svårt det är att definiera specifika raser verkar hans acceptans meningslös. Kanske är det helt enkelt bara ett sätt att försöka blidka nationalsocialister. Det är intressant att han definierar, att statens uppgift är allt som är utomkyckligt. Det vanlig när man talar om förhållandena religion - politik är ju att man utgår från att kyrkans uppgift är allt som inte är politiskt... Att situationen är svår för Hudal blir uppenbart när han ber protestanterna om hjälp i kampen

mot en radikal nationalsocialism efter att tidigare ha ansett, att de är orsaken till mycket ont. Vi vet idag, att det tyvärr inte fanns mycket samarbete mellan konfessionerna. Om det hade gjort någon skillnad får vi aldrig veta.

Hudal slutsats är, att om nationalsocialismen bara är en politisk rörelse är det inget problem för en katolik som vill hålla fast vid kristendomen och är trogen sin nation, att förbehållslöst vara anhängare av denna rörelse. Är nationalsocialismen däremot en ny världsåskådning, då blir tystnad och väntan ett samtyckande och ett förnekande av tron. Då gäller, enligt Hudal, ett apostelord: ”Man muß Gott mehr gehorchen als den Menschen” och som Rom så ofta sagt mot talrika misstag genom århundradena: ”Non possumus!”¹⁸⁵

Sammanfattande diskussion

Frågeställningen för den här uppsatsen var, om Alois Hudal utifrån de tankar och idéer som presenteras i *Die Grundlagen des Nationalsozialismus* kan sägas vara en ideologisk nationalsocialist. Svaret på den frågan måste sägas vara nej. Utifrån ett antal problemområden försöker han redogöra för, dels hur nationalsocialisterna, dels hur katolska kyrkan ställer sig till problemet. När det gäller nationalsocialisterna, försöker han redogöra både för hur en vänster- och en högerflygel ställer sig, om dessa båda flyglars åsikter går isär. När det gäller kyrkans åsikter är jag ibland osäker på, om hans uttalande är hans eget, som troende katolik, eller om han uttalar sig för hela katolska kyrkan i egenskap av en av dess legitima representanter.

Han börjar sin redogörelse med att diskutera och förklara begreppet *Weltanschauung*. Hudal anser, att partiprogrammet utgår ifrån kristendomen som något självklart och nationalsocialismen kan därför inte vara en världsåskådning, utan måste vara en politisk åskådning. Det är dock hans egen tolkning och det finns gott om uttalanden från ledande nationalsocialister, som Hitler och Rosenberg, som motsäger Hudals tolkning. Idag måste vi nog konstatera, att nationalsocialismen faller inom begreppet ”politisk religion”, alltså den är en världsåskådning.

Hudal går sedan vidare med att diskutera *das positive Christentum*. Denna definierades aldrig mer utförligt av nationalsocialisterna och Hudal gör därför sina egna tolkningar och utgår ifrån partiprogrammets 24:e punkt. Han är i den här delen synnerligen selektiv i sitt val av stöd för nationalsocialisternas positiva inställning till kristendomen. Idag kan man nog, utan att stöta på alltför många protester, säga, att nationalsocialismen inte var

vänligt inställd till kristendomen och punkt 24 i partiprogrammet i praktiken inte betydde någonting.

Det tredje problemområdet är rasfrågan, som nog får anses vara den tyngsta doktrinen inom den nationalsocialistiska ideologin, vilket också Hudal anser. Han inser också, att det nationalsocialistiska rasbegreppet är betydligt vidare än ett rent biologiskt. Inom nationalsocialismen var allt avhängigt rasen, såsom själen, historien, religionen och kulturen. Raserna är dessutom indelade hierarkiskt. Hudal kan erkänna ett biologiskt rasbegrepp, men detta verkar endast vara teoretiskt, då han anser, att raser idag är så uppblandade att det är svårt att veta hur de olika raselementen påverkar och påverkas av varandra. Han menar också, att det ännu finns för litet vetenskaplig forskning om hur olika raser påverkar andlig och psykologisk utveckling. Enligt honom går det inte att flytta Mendels ärftlighetslagar från det fysiologiska till det psykologiska planet. Även om han här kan sägas öppna upp för, att det finns en möjlighet att nationalsocialisterna har rätt tar han samtidigt starkt av från det. Han menar vidare, att det inte heller finns några invändningsfria bevis för att ras har haft någon påverkan på statslivet eller kulturen. Det absolut största problemet med den nationalsocialistiska rasbiologin för Hudal är dock, att den är så betydelsefull för nationalsocialismen, att den får sägas vara en världsåskådning och det vill Hudal definitivt inte att den skall bli.

Det fjärde problemområdet handlar om judefrågan. Även här tar Hudal avstånd från nationalsocialismen. Den rörde sig med en etnisk definition av vem som är jude, medan Hudal definierar judar, främst, religiöst. Han menar, att ingen kristen kan acceptera arierparagrafen, då denna utgår ifrån en biologisk definition. Däremot får Hudal anses vara en religiös antisemit och han önskar minska det judiska inflytandet i det offentliga livet. Hans uttalanden om, att assimilering och konvertering sällan går på djupet är dock problematiska.

Det femte problemområdet berör rasinflytandet på den västerländska kristendomens utveckling. Ett stort antal av nationalsocialisterna såg kristendomen som något artfrämmande för germaner, då den uppstått runt medelhavet och därigenom hos främmande raser. Det här är något Hudal givetvis ställer sig helt främmande inför. Till att börja med menar han, att rasrenhet inte är någon garanti för framgång. Många framstående personer är rasblandningar. Han ser det också som befrämjande, att olika kulturer bidrar med det de är bäst på. När det gäller kristendomen finns ingen ras eller kultur som ensamt kan anses, att kristendomen är deras. Den är dessutom för alla och kan förlita sig med alla kulturer som inte motsätter sig dess grundläggande värderingar.

Det sjätte problemområdet är även det relaterat till rasbiologin, men nu gäller det snarare praktik, än teori. Det här området upprör verkligen Hudal. Dels för att världslig makt ger sig in på områden som, enligt Hudal, tillhör kyrkan och Gud, dels för att man kränker delar av naturrätten. Endast Gud, genom kyrkan, har rätt att bedöma vem som har rätt att gifta sig. Människan skall fortplanta sig och enda sättet att begränsa barnafödandet är genom avhållsamhet, i samförstånd inom äktenskapet eller genom att välja att tjäna Gud inom klosterväsendet och prästerskapet. Enda gången Hudal öppnar för en möjlighet till acceptans av sterilisering, är som straff för ett brott, men det förutsätter en personlig skuld hos den skyldige och det kan inte människor med ärftliga sjukdomar anses vara. Eugenik är också något Hudal uppfattar som problematiskt. Det finns inte heller något vetenskapligt bevis för att eugenik minskar de ärftliga sjukdomarna. Sålunda intar han en motsatt position i dessa frågor, jämfört med nationalsocialisterna.

I det sjunde underkapitlet tar Hudal upp nationalsocialisternas strävan efter en stat för alla tyskar i Europa. Grunden för det korrekta i detta, enligt nationalsocialisterna, är, att det finns en medfödd nationskänsla hos alla tyskar. Hudal anser denna uppfattning som felaktig, då det mellan olika tyskar finns stora skillnader. Hudal tar under denna rubrik också upp den största skillnaden mellan nationalsocialister och fascister. Nationalsocialisterna vill exkludera minoriteter, medan fascisterna accepterar och respekterar dessa. För Hudal är en etnisk blandning viktig och han lyfter fram Habsburgsmonarkin, som han anser vara ett mycket lyckat exempel på, att en blandning av olika folkgrupper är gynnsam för en nation. Förutom att Hudal här förnekar, att alla nationer bara borde bestå av en folkgrupp hyllar han den så, av nationalsocialisterna, avskydda Habsburgsmonarkin.

Det åttonde underkapitlet tar upp nationalsocialisternas syn på staten, ledarskapet och juridiken. Även här tar Hudal upp nationalsocialisternas brist på respekt för minoriteter. Hudal själv föredrar rättsuppfattningen från 1800-talet, där staten innehar primatet och den accepterar alla medborgare, oavsett etnicitet. Hudal delar inte heller nationalsocialisternas syn på juridiken. Han inser, att ett hänvisande till *gesunden Volksempfinden* kommer att leda till mycket godtycke inom domstolsväsendet samt att staten ges rättsliga möjligheter att förtrycka individen. Han slutsats är, att nationalsocialism utesluter möjligheten till en rättsstat och att det råder vissa motsättningar mellan kristendomen och nationalsocialismen när det gäller synen på rättssäkerhet. Hudal menar dock att, att ersätta den romerska rätten med en tysk gemenskapsrätt faller inom det inrikespolitiska området. Han lyfter dock fram, att den romerska rätten inte på något sätt är underlägsen den germanska. När det gäller den nationalsocialistiska ledarskapsprincipen är inte heller detta något som religionen har med

att göra. Enligt Hudal är statens ledarskap något som växer fram rent historiskt och kristendomen kan fungera under alla former av ledarskap, så länge inte naturrätten kränks. Samtidigt tillstår han, att ett totalitärt styrelseskick kräver en världsåskådning som grund om den skall bestå, vilket egentligen skulle innebära, att kristendomen inte kan fungera med ett totalitärt styrelseskick, då en politiskt ideologi som övergår till att bli en världsåskådning inte kan kombineras med kristendom.

De nionde problemområdet är den totalitära staten. Om han i det tidigare underkapitlet antytt, att det är svårt för kristendomen att fungera ihop med totalitära regimer är han i detta mycket tydlig med att det inte fungerar. I en totalitär stat är staten inte bara rättsbildande, utan den yttersta normen för rätten och moralen, vilket innebär, att den alltid i en samvetskonflikt har företräde framför kyrkan. Han är också tydlig med, att rätten att uppfostra och utbilda barn och ungdom alltid tillfaller familjen och kyrkan och den rätten tillfaller staten endast i de fall, då familj och kyrka överlåtit den uppgiften till den.

Det tionde problemområdet är i mångt och mycket en upprepning av det som sägs om den totalitära staten. Hudal tar dock upp problemet med politisk katolicism och frågar sig varför en politisk katolicism inte får eftersträva sina religiösa värden i sin politik medan liberaler och marxister får det. Enligt nationalsocialisterna får med stor sannolikhet ingen eftersträva annat än nationalsocialistiska värden i det offentliga livet, men frågan är intressant och har relevans även i vår tid. Hudal säger också, att det inte går att helt skilja politik och religion åt, då det inte finns någon stat eller något parti som kan var världsåskådligt indifferent. Alla politiker och statsmän har ett bestämt credo, som kan härledas till religion eller någon modern filosofi. Han anser dock, att så länge en stat kan garantera religiös samvetsfrihet behöver det inte finnas några konfessionella partier. Däremot får kyrkan aldrig vara likgiltig inför det offentliga livet och det religiösa samvetet måste få råda på alla områden av livet, då man inte kan ha dubbla samveten som kristen: ett politiskt och ett religiöst. Här gör Hudal alltså valet, att hans kristna övertygelse måste var hans första, och kanske enda, lojalitet, medan nationalsocialisterna krävde, att den främsta lojaliteten skulle vara gentemot dem själva och deras värderingar.

Det elfte underkapitlet är i mångt och mycket en upprepning av vad som sagts tidigare angående rasens påverkan, men nu handlar det mest om hur rasen påverkar ett folks religion och återigen huruvida kristendomen i allmänhet och katolicismen i synnerhet, skulle vara något artfrämmande för germanerna. Han tar också upp frågan om det finns olika sorters fromhet, som även den då skulle vara beroende av rasen. Ovanstående är något han avvisar och menar också, att germanskhet bara är en källa till tyskhet och tyskhet är något

som inte är identiskt med germanskhet. Vidare förnekar han, att kristendomen skulle ha kvinnliga och sentimentala tendenser. Snarare är den full av heroiska hjälteideal i form av ett stort antal helgon.

Av ovanstående kan jag inte annat än att komma till slutsatsen, att Alois Hudal inte kan sägas ha varit ideologisk nationalsocialist utifrån innehållet i *Die Grundlagen des Nationalsozialismus*. Tvärtom skulle jag vilja påstå, att han tar avstånd från alla de åsikter nationalsocialisterna skulle ha angående ovanstående problemområden. Visserligen beskriver han nationalsocialistiska åsikter, men han gör det då i avsikt, att varna för att det är fel väg att gå. Det är t. o. m. så, att han i sin avslutning går så långt som till att uppmuntra till aktivt motstånd om nationalsocialismen skulle visa sig vara det den senare faktiskt skulle visa sig vara. Han har ibland, på ett nästan brutalt sätt, ringat in nationalsocialismens väsen och att påstå, att den är något han stödjer är fel. Han inser, att den inte går ihop med kristendomen.

Samtidigt som Hudal tar avstånd från allt som är nationalsocialistiskt, finns det ändå en önskan hos honom om att vara nationalsocialist. Han uppvisar också stor kunskap om vad nationalsocialism är, då i stort sett allt han önskar att den inte skall vara och tar upp till diskussion är nästan exakt det den är, eller kanske i hans fall, kom att bli. Sålunda är boken något märklig och jag undrar vem han riktar sig till och vad han vill uppnå med den. Han säger själv, att han riktar sig till katoliker som är tveksamma till nationalsocialismen, men samtidigt finns det varningar för extrema åsikter som snarast verkar vara riktade till nationalsocialister. Han måste ju också inse, att nationalsocialismen för Hitler är en världsåskådning då han t. o. m. citerar dennes uttalanden om nationalsocialismen som just en världsåskådning. Den nationalsocialism han dessutom verkar önska sig och förespråka innehåller inga av de ståndpunkter som var så karaktäristiska för nationalsocialismen, vilket han med sina kunskaper borde ha varit medveten om.

Jag har inga problem, att förstå varför nationalsocialisterna faktiskt förbjöd boken i många länder. Den är ett negerande av nationalsocialismen och uppmuntrar t. o. m. till aktivt motstånd om den är en världsåskådning. Enda anledningen till att man skulle uppfatta boken som nationalsocialistisk, är om man bara tittar på titeln och inte läser innehållet. Det är däremot svårare att förstå vad katolska kyrkan hade emot boken. Hur mycket katolska kyrkan tolererar när det gäller avvikande åsikter är jag tyvärr inte särskilt kunnig om, utan kan bara reflektera över detta. Kanske är Hudal något för positivt inställd till eugenik, även om hans positiva inställning bara är på det rent teoretiska planet? Det skulle också kunna vara så, att det kyrkan opponerade sig mot helt enkelt var, att Hudal skrev denna bok utan att

ha informerat eller konsulterat rätt instans. Det skulle i så fall kunna tolkas som att katolska kyrkan censurerar sina medlemmar. Boken sattes dock aldrig på index och fördömdes aldrig som sådan och en mer välvillig tolkning skulle då kunna vara, att tiderna var oroliga och att en så stor organisation som katolska kyrkan inte kan ha medlemmar som uttalar sig i kyrkans namn på eget initiativ när det faller dem in. Att människor tar egna initiativ kan ju bedömas som både positivt och negativt, allt beroende på situation och kultur.

En hel del av innehållet i boken är motsägelsefullt och ibland, vad jag uppfattar som, på gränsen till enfaldigt. Hur kan man på ena sidan bejaka nationalsocialismen för att på nästa sida helt ta avstånd från den ”riktiga” nationalsocialismen? En förklaring skulle kunna finnas i den historiska kontext Hudal verkade i. Han ser uppenbarligen nationalsocialismen som ett skydd mot bolsjevismen. Detta var han ju långt ifrån ensam om att göra. Att man från kyrkligt håll fruktade kommunismen är inte på något sätt underligt. Det var vid den här tiden inte länge sedan den ryska revolutionen hade genomförts och kyrkans situation i Sovjetunionen var mycket svår. Hudal är österrikare, han själv skulle kalla sig tysk, och att fredsfördraget från Versaille uppfattades som nesligt råder det ingen tvekan om. Att i det läget hoppas på en ny storhetstid för Tyskland är fullt begripligt. Han ställningstagande skulle också kunna vara påverkad av rädsla för nationalsocialisterna. Trots allt hade de inte varit alltför vänligt sinnade mot kyrkorna i Tyskland och kyrkokampen var vid tiden för Hudals bok bara inne i en slags vapenvila. Katolikerna hade dessutom utsatts för förföljelse under 1935 och 1936, då nationalsocialisterna hade fabricerat falska sexanklagelser mot munkar och präster och anklagat de som ägnades sig åt välgörenhet för valutasmuggling. Våld hade också förekommit, även om det i första hand var riktat mot kommunisterna och utrensning i de egna leden genom ”de långa knivarnas natt”. *Kristallnacht* hade ännu inte genomförts och det är en händelse som fick många att ändra inställning till nationalsocialismen. Det var första gången rörelsen visade den fulla vidden av sin våldsamhet och lät den drabba allmänheten. Hur Hudal ställde sig till *Kristallnacht* vet jag inte och han diskuterar inte fysiskt våld som sådant i sin bok. Däremot är det tydligt, att han är medveten om att nationalsocialismen inte tvekar att begå övergrepp i olika former mot enskilda individer. Sammanfattningsvis ser jag innehållet som en varning för hur fel det skulle kunna bli, men Hudal också hyser stor kärlek till en nation och ett folk (eller rättare sagt flera folk, också enligt Hudal själv) som han anser blivit orättvist behandlat av övriga nationer och som han bara önskar allt gott inför framtiden.

Hudal problematiserar på ett intressant sätt, inte minst när det gäller förhållandet religion – politik, kyrka – stat, men han ger inte så många svar. Vissa av de frågor han tar

upp är än idag, ibland när man tänker tillbaka på 1930- och 40-talen, skrämmande aktuella. Nationalismen växer sig allt starkare på många håll i Europa och Sverigedemokraterna fick platser i riksdagen vid senaste riksdagsvalet 2010. De talar om svenskhet, men hur definierar man det? Vi är tillbaka till frågan om vad som bestämmer en kultur. Integrationen när det gäller invandrare är ett annat aktuellt problem. Hur skall vi förhålla oss till invandrades kulturer? Är vi lika eller olika och är olikheten något som i så fall är av ondo och måste bort, eller är den i själva verket en del av det vi uppfattar som mänskliga rättigheter.

Rasism och rasbiologi handlar mycket om vad som formar en människa: är det arv eller miljö? Även denna fråga är idag aktuell, med tanke på den moderna genforskningen. Redan nu är det möjligt, att veta en hel del om ett foster innan det föds. Är det etisk rätt, att använda sig av den tekniken och därmed kanske välja bort individer med oönskade kvaliteter? Om vi i framtiden med forskningens hjälp skulle kunna ”beställa” kvaliteter hos foster, är det då moraliskt riktigt att göra det? Om man kommer att kunna utrota vissa ärftliga sjukdomar, skall man då göra det? Den kanske viktigaste frågan är, om man har tekniken och kunskapen, kommer man då kunna avstå från att använda den om man anser att det är oetiskt? 1930- och 40-talen ligger ibland närmare än man tror...

En av de viktigast och fortfarande, eller kanske ständigt, aktuella frågan är vad som räknas till religion, vad som räknas som politik och om dessa skall blandas. Visserligen är den frågan aktuell i kristna kulturer, men inte minst är den aktuell nu i mellanöstern efter den ”arabiska våren” då flera länder i Nordafrika har möjlighet, att skapa nya förutsättningar efter fallna diktaturer och där islamistiska partier når framgångar i val. I många västländer är det, precis som det verkar ha varit i det nationalsocialistiska Tyskland, istället nästan förbjudet att ha en religiös världsåskådning som främsta ledstjärna i sina politiska strävanden. En annan fråga är om, hur och när kyrkan skall lägga sig i vad som sker i samhället. Jag uppfattar det som, att den idag är mycket villigare att säga något än den var under 1930-talet, men det kanske är något man lärde sig då. För min del är det självklart, att man måste protestera när samhället bryter mot, vad man upplever som, grundläggande värderingar.

Vi borde inte ha mycket gemensamt Alois Hudal och jag. Vi är av olika kön, olika nationalitet, olika trosmässiga uppfattningar och lever i olika tider, men det har genomgående visat sig av vi har många gemensamma åsikter. Dessa är dock av det negerande slaget, d. v. s. vi är ense om vad vi inte vill ha, i vårt avståndstagande. Jag tror skillnaderna skulle bli betydligt mer uppenbara, om vi skulle enas om vilket samhälle vi vill ha och hur detta skall organiseras och styras. Vi skulle antagligen inte ha varit bästa vänner,

men jag är övertygad om, att den man som framträtt i *Die Grundlagen des Nationalsozialismus*, skulle ha varit en man jag kunde respektera och kanske t. o. m. beundra, trots vår olikheter.

Noter

1. Jarlert, Anders, 2006, sid. 127.
2. Steigmann-Gall, Richard, 2005, sid. 84.
3. Evans, Richard J., 2003, sid. XXVIII och Payne, Stanley G., 1995, sid. 49ff. och 147.
4. Dahl, Göran, 2006, sid. 221, Gentile, Emilio, 2005, sid. 36f., Mosse, George L., 1981, sid. 9 och Payne, Stanley G., 1995, sid 441f., 465 och 467.
5. Gentile, Emilio, 2005, sid. 70.
6. Gentile, Emilio, 2005, sid. 34.
7. Berggren, Lena, 1999, sid. 174f.
8. Appelqvist, Gunnar, 1993, sid. 73.
9. Appelqvist, Gunnar, 1993, sid. 112f.
10. Mosse, George L., 1991, sid. 9f. och Payne, Stanley G., 1995, sid. xiii, 462 och 469.
11. Berggren, Lena, 1999, sid. 51, Mosse, George L., 1991, sid. 9 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 466f. och 487.
12. Dahl, Göran, 2006, sid. 211 och 213f.
13. Payne, Stanley G., 1995, sid. 245 och 463-466.
14. Payne, Stanley G., 1995, sid. 5ff.
15. Berggren, Lena, 1999, sid. 51.
16. Gentile, Emilio, 2005, sid. 33f.
17. Payne, Stanley G., 1995, sid. 206.
18. Gentile, Emilio, 2005, sid. 58.
19. Gentile, Emilio, 2005, sid. 52 och Mosse, George L., 1991, sid. 203.
20. Payne, Stanley G., 1995, sid. 52.
21. Berggren, Lena, 1999, sid. 42f., Dahl, Göran, 2006, sid. 113, Mosse, 1981, sid. 90 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 30f.
22. Mosse, George L., 1981, sid. 4, 15f., 19 och 22 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 52f.
23. Dahl, Göran, 2006, sid. 48, Mosse, George L., 1981, sid. 31, 41 och 44f. och Payne, Stanley G., 1995, sid. 52f.
24. Mosse, George L., 1981, sid. 33f., 38, 44, 67, 126f., 129 och 277.
25. Dahl, Göran, 2006, sid. 44f., Mosse, George L., 1981, sid. 67ff. och 79 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 31.
26. Mosse, George L., 1981, sid. 93-97.
27. Dahl, Göran, 2006, sid. 61ff., Mosse, George L., 1981, sid. 73f., Mosse, George L., 1991, sid. 197 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 58f.
28. Dahl, Göran, 2006, sid. 66 och 68.
29. Dahl, Göran, 2006, sid. 48f. och 117.
30. Dahl, Göran, 2006, sid. 212, Glaser, Hermann, 1978, sid. 79 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 194f.
31. Payne, Stanley G., 1995, sid. 180.
32. Mosse, George L., 1981, sid. 140, Mosse, George L., 1991, sid. 207 och Payne, Stanley G., 1995, sid.

- 195f.
33. Berggren, Lena, 1999, sid. 55f., Evans, Richard J., 2008, sid. 92-101, Helmreich, Ernst Christian, 1979, sid. 312-315, Mosse, George L., 1981, sid. 98f. och 103 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 31 och 196.
34. Mosse, George L., 1981, sid. 2, 100f. och 283 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 157f. och 355.
35. Dahl, Göran, 2006, sid. 131ff. och 139f.
36. Payne, Stanley G., 1995, sid. 208f.
37. Payne, Stanley G., 1995, sid. 14ff.
38. *För närmare redogörelse se:* Payne, Stanley G., 1995, sid. 37-41.
39. Payne, Stanley G., 1995, sid. 8f., 16-19 och 37.
40. Payne, Stanley G., 1995, sid. 210f. och 355.
41. Payne, Stanley G., 1995, sid. 195, 202, 204, 471f. och 482f.
42. Payne, Stanley G., 1995, sid. 8 och 202f.
43. Mosse, George L., 1991, sid. 1f. och 13 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 36 och 52.
44. Berggren, Lena, 1999, sid. 55.
45. Evans, Richard J., 2003, sid. 127ff., Mosse, George L., 1981, sid 149 och Payne, Stanley G., 1995 sid. 23f. och 26.
46. Evans, Richard J., 2003, sid. 143ff. och Payne, Stanley G., 1995, sid. 23-27 och 29.
47. Evans, Richard J., 2003, sid. 72 och 445 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 71-74, 78f. och 290.
48. Evans, Richard J., 2003, sid. 3ff.
49. Evans, Richard J., 2003, sid. 6f., 13-16 och 57, Helmreich, Ernst Christian, 1979, sid. 53, Mosse, George L., 1991, sid. 17f. och 149f. och Payne, Stanley G., 1995, sid. 49 och 53f.
50. Evans, Richard J., 2003, sid. 62-66, Evans, Richard J., 2005, sid. 4 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 71 och 149f.
51. Evans, Richard J., 2003, sid. 71f., 74f., 83f., 88, 90f., 156-161, 169, 218 och 220f., Mosse, George L., 1981, sid. 254 och 94-97 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 73, 77f., 149f. och 156f.
52. Evans, Richard J., 2003, sid. 103, 105, 108, 110, 115, 122, 134, 139-142, 186f., 193f. och 234f. och Payne, Stanley G., 1995, sid. 148f. och 155.
53. Evans, Richard J., 2003, sid. 121 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 161-164.
54. Dahl, Göran, 2006, sid. 86f., Evans, Richard J., 2003, sid. 8f. och 237 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 151, 154f. och 158ff.
55. Evans, Richard J., 2003, sid. 1, 233, 236-239, 250f., 259ff., 283f. och 301 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 165, 170 och 172.
56. Evans, Richard J., 2003, sid. 95, 106, 229-235, 307f., 316-321, 323, 335, 339, 343f., 351-354, 359, 361, 363ff., 417f. och 449f., Evans, Richard J., 2005, sid. 14 och 42f., Friedländer, Saul, 1997 sid. 17 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 173ff.
57. Evans, Richard J., 2003, sid. 443.
58. Evans, Richard J., 2003, sid. 230, 265 och 313, Evans, Richard J., 2005, 31-36, 67f., 75f., 79, 88, 90 och 115f., Friedländer, Saul, 1997, sid. 114f. och Payne, Stanley G., 1995, sid. 175f., 180f. och 184ff.
59. Evans, Richard J. 2003, sid. 379, Evans, Richard J., 2005, sid. 328f., 337 och 341, Friedländer, Saul, 1997, sid. 115 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 186-189.

60. Evans, Richard J., 2003, sid. 381-383, 389 och 392-397 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 191-194.
61. Evans, Richard J., 2003, sid. 375-378, Evans, Richard J., 2005, sid. 330f., 484-489, 507, 510, 514f., 521, 523, 544ff., 623 och 633ff. och Friedländer, Saul, 1997, sid. 39, 142 och 162f.
62. Evans, Richard J., 2003, sid. 42 och 44, Mosse, George L., 1981, sid. 195, 261f. och 277 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 56-59 och 246.
63. Evans, Richard J., 2005, sid. 615ff., 620-623, 646 och 648 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 245-249.
64. Evans, Richard J., 2003, sid. 30, Evans, Richard J. 2005, sid. 606ff., Friedländer, Saul, 1997, sid. 26, 34, 85, 211-218 och 223 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 380f.
65. Evans, Richard J., 2003, sid. 22-24, 431, 443f. och 448f., Evans, Richard J., 2005, sid. 382-386, 537, 574 och 592, Friedländer, Saul, 1997, sid. 17, 77-80 och 93 och Payne, Stanley G., 1995, sid. 56 ch 380f.
66. Evans, Richard J., 2003, sid. 434ff. och 439, Evans, Richard J., 2005, sid. 3, 382-386, 555ff., 559ff., 564, 570-573 och 605 och Friedländer, Saul, 1997, sid. 13, 15, 22, 30, 62f., 179ff. och 234.
67. Helmreich, Ernst Christian, 1979, sid. 46, 48, 53-57 och 48.
68. Helmreich, Ernst Christian, 1979, sid. 59f., 95, 97ff. och 102.
69. Evans, Richard J., 2003, sid. 362f. och 445, Evans, Richard J., 2005, sid. 248 och Helmreich, Ernst Christian, 1979, sid. 117, 237 och 239.
70. Evans, Richard J., 2005, sid. 234f. och 238 och Helmreich, Ernst Christian, 1979, sid. 103-105, 110-114 och 244.
71. Evans, Richard J., 2003, sid. 365 och 377f., Evans Richard J., 2005, sid. 235ff. och Helmreich, Ernst Christian, 1979, sid. 245f., 248-251, 255, 257-261, 266 och 269-272.
72. Evans, Richard J., 2005, sid. 220, 223ff. och 249f. och Helmreich, Ernst Christian, 1979, sid. 149 och 261-264.
73. Evans, Richard J., 2005, sid. 225f., 228, 230 och 242-245 och Helmreich, Ernst Christian, 1979, sid. 276, 278 och 280ff.
74. Evans, Richard J., 2005, sid. 587 och Friedländer, Saul, 1997, sid. 45f. och 190.
75. Langer, Markus, 1995, sid. 4f.
76. Langer, Markus, 1995, sid. 6ff.
77. Langer, Markus, 1995, sid. 8.
78. Godman, Peter, 2004, sid. 45 och Langer, Markus, 1995, sid. 9, 11, 57, 59 och 63-66.
79. Godman, Peter, 2004, sid. 116 och 124.
80. Godman, Peter, 2004, sid. 51 och 124 och Langer, Markus, 1995, sid. 68f., 72ff., 78-82, 84f., 92, 95, 104, 117, 122 och 124.
81. Langer, Markus, 1995, sid. 154.
82. Langer, Markus, 1995, sid. 178f., 182 och 188f.
83. Langer, Markus, 1995, sid. 171-176, 190, 192f., 203, 205ff. och 209f.
84. Langer, Markus, 1995, sid. 14ff., 21, 23-26 och 239.
85. Godman, Peter, 2004, sid. 43.
86. Godman, Peter, 2004, sid. 43 och 170.
87. Langer, Markus, 1995, sid. 48, 52f., 93, 130, 146, 231 och 243.
88. Hudal, Alois, 1937, sid. 10f.

89. Hudal, Alois, 1937, sid. 19f.
90. Burleigh, Michael, 2005, sid. 153f.
91. Hudal, Alois, 1937, sid. 14f.
92. Helmreich, Ernst Christian, 1979, sid. 44 och 53.
93. Evans, Richard J., 2003, sid. 292, 300 och 304.
94. Hudal, Alois, 1937, sid. 29.
95. Nordin, Svante, 2003, sid. 220f. och Pius IX, *Syllabus Errorum*, 1864, 1.
96. Tergel, Alf, 2001, sid. 255.
97. Nordin, Svante, 2003, sid. 448f.
98. Nordin, Svante, 2003, sid. 445.
99. Nordin, Svante, 2003, sid. 446.
100. Nordin, Svante, 2003, sid. 444.
101. Nordin, Svante, 2003, sid. 445f.
102. Nordin, Svante, 2003, sid. 446.
103. Nordin, Svante, 2003, sid. 459.
104. Nordin, Svante, 2003, sid. 460.
105. Nordin, Svante, 2003, sid. 460.
106. Nordin, Svante, 2003, sid. 457.
107. Nordin, Svante, 2003, sid. 459.
108. Nordin, Svante, 2003, sid. 460.
109. Burleigh, Michael, 2005, sid. 23 och 27.
110. Dahl, Göran, 2006, sid. 90.
111. Evans, Richard J., 2003, sid. 422-426.
112. Leo XIII, *Rerum Novarum*, 1891, 6-10.
113. Pius XI, *Casti Canubii*, 1930, 11.
114. Pius XI, *Casti Canubii*, 1930, 26.
115. Pius XI, *Casti Canubii*, 1930, 27-28.
116. Pius XI, *Casti Canubii*, 1930, 55.
117. Sowle Cahill, Lisa, 1991, sid. 109.
118. Helmreich, Ernst Christian, 1979, sid. 55.
119. Evans, Richard J., 2005, sid. 521.
120. Evans, Richard J., 2005, sid. 521.
121. Pius XI, *Casti Canubii*, 1930, 32-34.
122. Evans, Richard J., 2005, sid. 521 och 565ff.
123. Pius XI, *Casti Canubii*, 1930, 68.
124. Pius XI, *Casti Canubii*, 1930, 63 och 71.
125. Hudal, Alois, 1937, sid. 53f.
126. Hudal, Alois, 1937, sid. 24.
127. Hudal, Alois, 1937, sid. 56.
128. *Bonniers Konversationslexikon VI*, 1951, sid. 781.

129. Hitler, Adolf, 2005, sid. 243.
130. Hudal, Alois, 1937, sid. 60.
131. Hudal, Alois, 1937, sid. 60f.
132. Hitler, Adolf, 2005, sid. 108.
133. Hudal, Alois, 1937, sid. 61.
134. Hudal, Alois, 1937, sid. 66.
135. Hudal, Alois, 1937, sid. 67.
136. Hudal, Alois, 1937, sid. 67f.
137. Hudal, Alois, 1937, sid. 68.
138. Godman, Peter, 2004, sid. 61 och Appendix I punkt 12-14.
139. Hudal, Alois, 1937, sid. 74f.
140. Godman, Peter, 2004, Appendix I punkt 11-16.
141. Cohn-Sherbok, Dan, 1992, sid. 1, 7, 12, 22f., 25, 32 och 234.
142. Mosse, George L., 1981, sid. 129.
143. Lundgren, Svante, 2004, sid. 15.
144. Lundgren, Svante, 2004, sid. 11-18.
145. Groth, Bente, 2002, sid. 226.
146. Evans, Richard J., 2003, sid. 23f. och Friedländer, Saul, 1997, sid. 77-80.
147. Evans, Richard J., 2003, sid. 24.
148. Hudal, Alois, 1937, sid. 102.
149. Hudal, Alois, 1937, sid. 102.
150. Ekenberg, Anders, 1996, sid. 159.
151. Ekenberg, Anders, 1996, sid. 163f.
152. Groth, Bente, 2002, sid. 121-124.
153. Jacobsen, Knut A., 2004, sid. 228f.
154. Hudal, Alois, 1937, sid. 114.
155. Hudal, Alois, 1937 sid. 121.
156. Svanberg, Ingvar och Tydén, Mattias, 1999, sid. 31-41.
157. Evans, Richard J., 2005, sid. 515.
158. Evans, Richard J., 2008, sid. 78-101.
159. Godman, Peter, 2004, Appendix I punkt 18-23.
160. Evans, Richard J., 2003, sid. 62f.
161. Langer, Markus, 1995, sid. 134ff.
162. Helmreich, Ernst Christian, 1979, sid. 300.
163. Hudal, Alois, 1937, sid. 153.
164. Godman, Peter, 2004, Appendix I punkt 1, 3, 7, 8 och 12.
165. Hudal, Alois, 1937, sid. 103.
166. Hudal, Alois, 1937, sid. 103.
167. Malmström, Åke och Agell, Anders, 2001, sid. 22.
168. Appelqvist, Gunnar, 1993, sid. 50.

169. Gunnarsson, Lars, 1995, sid. 159.
170. Aulén, Gustaf, 1940, sid. 19f.
171. Aulén, Gustaf, 1944, sid. 108f. och 111f.
172. Lind, Martin, 1975, sid. 130f.
173. Payne, Stanley G., 1995, sid. 14, 27 och 83.
174. Hudal, Alois, 1937, sid. 178.
175. Hudal, Alois, 1937, sid. 185.
176. Godman, Peter, 2004, Appendix I, punkt 25.
177. Hudal, Alois, 1937, sid. 191.
178. Hudal, Alois, 1937, sid. 192.
179. Godman, Peter, 2004, Appendix I.
180. Hudal, Alois, 1937, sid. 225.
181. Hudal, Alois, 1937, sid. 239.
182. Hudal, Alois, 1937, sid. 239.
183. Hudal, Alois, 1937, sid. 242f.
184. Evans, Richard J., 2005, sid. 360 och 670.
185. Hudal, Alois, 1937, sid. 253.

Referenser

Litteratur

Appelqvist, Gunnar, *Luthersk samverkan i nazismens skugga. Sverige och Lutherakademien i Sondershausen 1932-1945*, Uppsala Universitet, Uppsala, 1993.

Aulén, Gustaf, *Kan något kristet krav ställas på statslivet?*, Svenska kyrkans diakonistyrelses Bokförlag, Stockholm, 1940.

Aulén, Gustaf, *Kyrkan och nationalsocialismen*, Svenska kyrkans diakonistyrelses Bokförlag, Stockholm, 1944.

Berggren, Lena, *Nationell Uppllysning. Drag i den svenska antisemitismens idéhistoria*, Carlssons Bokförlag, Stockholm, 1999.

Berlet, Chip, "Christian Identity: The Apocalyptic Style, Political Religion, Palingenesis and Neo-Fascism", *Fascism, Totalitarianism and Political Religion*, Griffin, Roger (ed.), Routledge, London och New York, 2005, sid. 175-212.

Bonniers Konversationslexikon, Albert Bonniers Boktryckeri, Stockholm, 1937-1951.

Burleigh, Michael, *Earthly Powers. Religion and politics in Europe from the Enlightenment to the Great War*, Harper Collins Publishers, London, 2005.

Cohn-Sherbok, Dan, *The Crucified Jew. Twenty Centuries of Christian Anti-Semitism*, HarperCollins, London, 1992.

Dahl, Göran, *Radikalare än Hitler? De esoteriska och gröna nazisterna. Inspirationskällor. Pionjärer. Förvaltare. Ättlingar*, Atlantis, Stockholm, 2006.

Ekenberg, Anders, "Den heliga mötesplatsen", *Kyrkans liv. Introduktion till kyrkovetenskapen*, Borgehammar, Stephan (ed.), Stiftelsen kyrkovetenskapliga institutet och Verbum Förlag, Lund och Stockholm, 1996 (1993), sid. 139-202.

Evans, Richard J., *The Coming of the Third Reich*, Penguin Books, London, 2003.

Evans, Richard J., *The Third Reich at War*, Penguin Books, London, 2008.

Evans, Richard J., *The Third Reich in Power*, Penguin Books, London, 2005.

Fascism, Totalitarianism and Political Religion, Griffin, Roger (ed.), Routledge, London och New York, 2005.

Friedländer, Saul, *Nazis Germany and the Jews. The Years of Persecution 1933-39*, Orion Books Ltd, London, 1998 (1997).

Gentile, Emilio, "Fascism, Totalitarianism and Political Religion: Definitions and Critical Reflections on Criticism of an Interpretation", Belozentseva, Natalia (översätt.), *Fascism, Totalitarianism and Political Religion*, Griffin, Roger (ed.), , Routledge, London och New York, 2005, sid. 32-81.

Glaser, Hermann, *The Cultural Roots of National Socialism*, Menze, Ernest A. (översätt.), Croom Helm, London, 1978.

Godman, Peter, *Hitler and the Vatican. Inside the Secret Archives that Reveal the New Story of the Nazis and the Church*, Free Press, New York, 2004.

Goldhagen, Daniel Jonah, *A Moral Reckoning. The Role of the Catholic Church in the Holocaust and Its Unfulfilled Duty of Repair*, Abacus, London, 2002.

Groth, Bente, *Judendomen. Kultur, historia, tradition.*, Natur och Kultur, Stockholm, 2002.

Gunnarsson, Lars, *Kyrkan, nazismen och demokratin. Åsiktsbildning kring svensk kyrklighet 1919-1945*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1995.

Helmreich, Ernst Christian, *The German Churches under Hitler. Background, Struggle, and Epilogue*, Wayne State University Press, Detroit, 1979.

Hitler, Adolf, *Mein Kampf*, Manheim, Ralph (trans.), Pimlico, London, 2005.

Hochhuth, Rolf, *The Representative*, Mac Donald, Ronald David (trans.), Oberon, London, 1998 (1963).

Hudal, Alois, *Die Grundlagen des Nationalsozialismus*, Johannes Günther Verlag, Leipzig och Wien, 1937.

Jacobsen, Knut A., *Hinduismen. Historia, tradition och mångfald*, Natur och Kultur, Stockholm, 2004.

Jarlert, Anders, *Judisk "ras" som äktenskapshinder i Sverige. Effekten av Nürnberglagarna i Svenska kyrkans statliga funktion som lysningsförrättare 1935-1945*, Sekel Bokförlag, Malmö, 2006.

Kyrkans liv. Introduktion till kyrkovetenskapen, Borgehammar, Stephan (ed.), Stiftelsen kyrkovetenskapliga institutet och Verbum Förlag, Lund och Stockholm, 1996 (1993).

Langer, Markus, *Alois Hudal. Bischof zwischen Kreuz und Hakenkreuz. Versuch einer Biographie*, Förlag saknas, Wien, 1995.

Lind, Martin, *Kristendom och nazism*, Håkan Olssons Förlag, Lund, 1975.

Lundgren, Svante, *Religiös och sekulär judendom i modern tid. (Religionsvetenskapliga skrifter nr. 50)*, Åbo Akademi, Åbo, 2004.

Malmström, Åke och Agell, Anders, *Civilrätt*, Liber Ekonomi, Malmö, 2001.

Mosse, George L., *The Crisis of German Ideology. Intellectual Origins of the Third Reich*, Shocken Books, New York, 1981 (1964).

Mosse, George L., *The Nationalization of the Masses. Political Symbolism and Mass Movement in Germany from the Napoleonic Wars through the Third Reich*, Cornell University Press, New York, 1991 (1975)

Nordin, Svante, *Filosofins historia. Det västerländska förnuftets äventyr från Thales till postmodernism*, Studentlitteratur, Lund, 2003 (1995).

One Hundred Years of Catholic Social Thought. Celebration and Challenge, Coleman, John A. (ed.), Orbis, New York, 1991.

Payne, Stanley G., *A History of Fascism, 1914-1945*, The University of Wisconsin Press, Madison, 1995.

Rosenberg, Alfred, *The Myth of the Twentieth Century. An Evaluation of the Spiritual-Intellectual Confrontations of our Age*, Bird, Vivian (trans.), Historical Review Press, Sussex, 2004.

Sowle Cahill, Lisa, "Marriage. Institution, Relationship, Sacrament", *One Hundred Years of Catholic Social Thought. Celebration and Challenge*, Coleman, John A. (ed.), Orbis, New York, 1991, sid. 103-119.

Steigmann-Gall, Richard, "Nazism and the Revival of Political Religion Theory", *Fascism, Totalitarianism and Political Religion*, Griffin, Roger (ed.), , Routledge, London och New York, 2005, sid. 82-102.

Svanberg, Ingvar och Tydén, Mattias, *I nationalismens bakvatten. Om minoritet, etnicitet och rasism*, Studentlitteratur, Lund, 1999.

Tergel, Alf, *Från Jesus till moder Teresa*, Verbum Förlag AB, Stockholm, 2001 (1973)

Encyklikor och övriga dokument från Vatikanen

Casti Connubii, Pius XI, 1930.

Divini Redemptoris, Pius XI, 1937.

Mit Brennender Sorge, Pius XI, 1937.

Syllabus Errorum, Pius IX, 1864.

Övriga dokument

Nationalsocialistiska tyska arbetarpartiets partiprogram, München 1921.